

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 23.

Fredagen den 24 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 18 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvi-
lande propositioner; och hänvisades därvid till bankoutskottet pro-
positionen angående efterskänkande af viss del af statslån för järn-
vägen Borlänge—Insjön.

Till statsutskottet öfverlämnades propositionerna:

angående anläggande af en verkstad i Nynäshamn för tele-
grafverkets räkning m. m.,

angående anordnande af ett egnahemssamhälle för statstjänste-
män å kronoegendomen 1 $\frac{1}{8}$ mantal Mörby nr 1 i Danderyds socken
af Stockholms län, och

angående ny aflöningsstat för marinläkarkåren.

§ 3.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning stats-
utskottets utlåtande nr 24, i anledning af väckta motioner angå-
ende åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna
för landt- och sjöförsvaret; och lämnades därvid, enligt förut skedd
anteckning, ordet till

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

Herr Nilson i Örebro, som yttrade: Herr talman, mina herrar!
Under debatten sistlidne onsdag uttalade den ärade representanten
för Vartofta och Frökinds domsaga, i sitt första anförande, att han
fann det mindre behagligt att vara angripen från två håll. I den

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts).*

situationen äro äfven de liberala reservanterna, men något särskildt obehagligt kan jag icke finna häri. Tvåfrontstriden kan såsom strid betraktad hafva sina angenäma sidor, i det att den klargör den verkliga meningsskiljaktighet, som kan förefinnas i uppfattningen.

Vi liberala reservanter hafva rörande innehållet i föreliggande motioner uttalat vår principiella uppfattning öfverst på sidan 4 i förevarande utlåtande. Det heter däri: »Vi däremot anse det oundgängligen nödigt, att landet äger ett väpnadt försvar, så länge nationerna i öfrigt icke nedlägga vapnen. Men på samma gång kräfva vi, att detta försvar ordnas med iakttagande af full planmässighet samt står i riktigt förhållande till landets ekonomiska bärkraft. Vårt önskemål är fördenskull, att en fullständig och allsidig undersökning rörande försvarets rätta ordnande måtte komma till stånd.»

Genom de uttalanden, som under debatten sistlidne onsdag gjordes i denna kammare såväl från deras excellenser, herr statsministern och herr ministern för utrikes ärendena, som också från ledande män inom kammarens båda högerpartier, synes mig klargjort att mellan dessa och oss liberaler förefinnes en samstämmig uppfattning rörande den första punkten i detta vårt principiella uttalande, den punkten nämligen, där det heter, att »vi anse det oundgängligen nödigt, att landet äger ett väpnadt försvar, så länge nationerna i öfrigt icke nedlägga vapnen». Jag må bekänna, att jag hade hoppats på, att en lika klar och lika oförbehållsam anslutning till den andra punkten i det af mig nyss upplästa principuttalandet, där det talas om att försvaret bör ordnas med iakttagande af full planmässighet och ett riktigt afvägande af förhållandet till landets ekonomiska bärkraft, också skulle kunna åvägabringas. Men på den punkten synes det mig råda en viss oklarhet, en oklarhet så stor, att det är fråga om, huruvida icke socialdemokraterna och en stor del af högern äro motståndare till detta kraf, gifvetvis af olika skäl och från vidt skilda utgångspunkter.

Herr statsministern förklarade, att planmässighet finnes, enär en försvarsplan är uppgjord. Ja, att en försvarsplan måste vara uppgjord, som visar, hur vår armé och flotta bäst skola fylla sina uppgifter under olika eventualiteter af krigiska förhållanden, och att dessa för vårt försvar synnerligen viktiga dokument måste vara hemliga, därom tvistas icke. Men låtom oss icke blanda bort korten. Det är icke så saken ligger, ty det förefinnes väl ett visst organiskt sammanhang mellan ordnandet af försvarsväsendet i fredstid och den uppgjorda försvarsplanen. Det förefinnes väl ett visst sammanhang mellan kostnadsfrågan och stridsmedlen, å ena sidan, och försvarsplanen, å den andra sidan. Jag kan icke komma ifrån den meningen, att till ett planmässigt ordnande af försvaret höra vissa organisatoriska åtgärder, som icke behöfva eller böra vara hemliga, och för den uppfattningen anser jag mig hafva stöd i en del reservationer, som åtfölja försvarskommitténs betänkande.

Så säger exempelvis herr Östberg — jag hänvisar till sidan 68 bland de reservationer, som äro fogade till detta försvarskommitténs betänkande — följande: »Då Kungl. Maj:t den 5 januari 1906 uppdrog åt cheferna för generalstaben och för flottans stab att i samråd utarbeta ett förslag till samfärd plan för rikets försvar, yttrade herr statsministern, att det för att uppnå största möjliga effektivitet åt landets försvarskrafter syntes vara erforderligt, att en närmare samverkan anordnades mellan de båda olika grenarna af försvarsväsendet.

Angående åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

Den stora betydelsen häraf för försvaret skall helt visst af alla erkännas. Då emellertid frågan, huru denna samverkan skall kunna på ett tillfredsställande sätt ordnas, icke blifvit till kommittén öfverlämnad och därför icke blifvit föremål för något kommitténs uttalande, har jag velat här framhålla vikten af, att åtgärder vidtagas i det ofvan angifna syftet.»

Och general Wikander säger i sin reservation följande:

»Det synes mig, som om *enhetstanken* i försvaret, den viktiga faktorn om samarbete och samverkan mellan de olika försvarsgrenarna, vore af den betydelse, att den bort påkalla kommitténs särskilda uppmärksamhet.»

Vidare säger om samma sak generalstabschefen Bildt följande:

»De principer, som i statsrådsprotokollet ⁵/₁ 06 uttalades och hvilka skulle läggas till grund för arbetet på försvarets vidare utveckling, torde kunna sammanfattas sålunda:

1) Samverkan mellan armén och marinen på grund af en samfärd försvarsplan.

2) Ordande af försvarets utveckling på det sätt, att under hvarje utvecklingsskede en verklig krigsberedskap finnes.

3) Sättande i främsta rummet af det ur försvarssynpunkt viktigaste.

4) Granskning ur finansiell synpunkt af möjligheterna till planens realiserande.» Och så fortsätter han:

»Med ledning af dessa grunder afgåfvo ock cheferna för generalstaben och flottans stab sitt förslag af ¹⁸/₁₀ 06. Redan tidigare hade emellertid särskilda sakkunniga tillsatts för tvenne af marinens önskemål, som stodo utanför försvarsplanen, nämligen ökandet af kustbefästningarna och stationsfrågan, medan det fasta försvaret till lands icke samtidigt upptogs till behandling. Sedermera remitterades stabschefernas förslag till en generalskommission, medan någon motsvarande granskning å marinens sida icke ägt rum. Generalskommissionen kunde svårligen ställt sitt förslag i samklang med försvarsplanen. Samma förhållande gällde förslagen till ny flottstation i Stockholm och till nya kustbefästningar; öfver de senare som i än högre grad än det förra beröra rikets försvar i allmänhet och landtförsvaret, ha icke landtförsvarets myndigheter afgifvit yttrande, och ej heller har kommittén från dem begärt utlåtande.»

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

Det synes mig verkligen, som om man med stöd af så pass auktoritativa uttalanden kan med mycket berättigande tala om, att försvaret bör ordnas med planmässighet, och att alla försvarsvänner borde kunna enas omkring detta kraf. Jag må i det hänseendet instämma i hvad general Wikander säger i sista punkten af sin reservation, där det heter:

»Vid lösandet af denna viktiga fråga få inga små hänsyn göra sig gällande, ty enhetstanken i försvaret innebär att på det mest effektiva sätt utnyttja: i fred de militära anslagen, i krig nationens samfällda värnkraft.»

I det här sammanhanget kan jag icke underlåta att uttala min fulla anslutning till några af de synpunkter, som af den ärade representanten från Ystad framhölls i onsdags rörande kasernförlägningsfrågan, i synnerhet hvad beträffar Västerbottens och Väster-norrlands regementen. Jag kan nämligen icke finna annat, än att det tyder på, att det förefunnits en betänklig brist på planmässighet vid ordnandet af vårt försvarsväsende, då man betänker, att Västerbottens regemente, som var förlagdt till Gumboda hed och nu ligger i Umeå, icke kunde flyttas från Gumboda direkt till Umeå, utan först måste flyttas till Vännäs, där man måste ned-lägga kostnader för byggnader och öfningsfält för ett sammanlagdt belopp af närmare 1,000,000 kronor, för att sedan flytta regementet därifrån och till Umeå. Jag må samtidigt förklara, att jag varit och är fortfarande en alldeles bestämd motståndare till systemet att låta kommunerna köpa till sig regementen, och jag har med all den kraft jag förmått utveckla motsatt mig det systemets tillämpande inom den kommunala representation, som jag har äran till-höra.

Beträffande de socialdemokratiska motionerna och deras syfte-mål är detta så klart angifvet, som det öfver hufvud är möjligt angifva ett syftemål, nämligen successiv minskning af militärbör-dorna fram mot afväpning, och hvad som nu föreslås är en första nedsättning af de militära utgifterna. Motionärerna begära inga-lunda en undersökning rörande möjligheten af att vidtaga de af dem föreslagna åtgärderna, än mindre om lämpligheten däraf. De äro fullt på det klara med det spørsmålet och begära allenast en utredning angående *lämpligaste sättet* för vidtagande af de före-slagna åtgärderna. Man har velat bestrida riktigheten af denna motionernas innebörd, men att vår uppfattning är den riktiga i det fallet, har med all önskvärd tydlighet och klarhet påvisats af den ärade representanten från Kristianstad. Men nu är det så, att det föreligger två motioner, en i Första kammaren och en i denna kammare. Min ärade vän herr Petrén från Kristianstad bega-nade sig af ordalagen i första kammarmotionen, då han påvisade riktigheten af vår uppfattning af de socialdemokratiska motionernas innebörd, men innebörden är än tydligare och klarare angifven i den motion, som är aflämnad i denna kammare. I den motion

som afgifvits i Första kammaren, heter det på sid. 20: »Nedan-nämnda åtgärder synas oss böra vidtagas», och så följa de tolf punkterna. I den i Andra kammaren afgifna motionen säges: »Med anledning af det, som ofvan anförts, anse vi önskvärdt: att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående lämpligaste sättet för vidtagande af nedanstående åtgärder, afsedda att åstadkomma den minskning i militärutgifterna», och så följa de tolf punkterna. Det är ju icke alldeles uteslutet, att denna mycket betydelsefulla principiella olikhet i motionerna kan bero därpå, att den ene, som underskrifvit motionen i Första kammaren eller rättare sagdt instämt i motionens syfte, herr Steffen, intager en från sitt parti i denna fråga väsentligen afvikande ståndpunkt. Väl är det nu sant, att motionärerna sedermera »tagit afstånd», som det plägar heta, från sin första ståndpunkt och nu i åtta olika punkter begära utredning af vissa spörsmål. De ha således fullständigt fallit tillbaka på utredningslinjen, men en utredningslinje så snäf, att den omöjligen kan tillfredsställa någon, som vill, att försvaret under alla förhållanden skall vara något helt och såsom sådant bör ordnas. Det bör väl i allmänhet räknas som en förtjänst att en utredning göres så allsidig som möjligt. »När folket ropar: 'Lätta på bördorna', så svara liberalerna med utredning», så deklamerade friherre Palmstierna förliden onsdag. Hvad är det nu, som friherre Palmstierna svarar? Jo, *han svarar äfven själf med utredning*, men med en till åtta särskilda punkter begränsad.

Motionärerna grunda sin framställning i vissa betydelsefulla afseenden på citat af kapten Hult, men dessa citat ha gjorts på ett sätt, som man verkligen måste kalla synnerligen egendomligt. Motionärerna ha helt enkelt tagit kapten Hults slutledning med uteslutande af de förutsättningar, som ledt kapten Hult till det resultat, hvartill han kommit. Men det synes mig vara att gå allt för lätt-sinnigt tillväga. Den saken har förut vidrörts af min värderade vän på uppsalabänken under debatten i onsdagskväll, men jag skall be att få till kammarens protokoll anteckna, under hvilka förutsättningar det är, som kapten Hult kunnat komma fram med sitt omorganisationsförslag. Jag ber att ordagrant få angifva, hvad han säger i sin broschyr och till yttermera visso där kursiverat. Han säger där på sid. 13: »*Det enda möjliga och verksamma medlet att låta vår armé utveckla hela sin betydande kraft, att göra den på en gång stark och billig, är en utsträckt öfning för de värnpliktige.*» På sid. 16 säger han: »*En sådan förlängning af de värnpliktiges öfnings-tid, att den tillåter utbildning af dugligt värnpliktigt reservbefäl i olika grader, är och förblir det ena medlet att göra vår armé stark och tillika så billig, att folket förmår bära kostnaden.*» En ettårig öfning för de värnpliktige, det är det mål, till hvilket han sålunda vill föra oss för att ernå de minskningar af stampersonalen m. m., som han anser möjligt att genomföra. Socialdemokraterna acceptera lättnaderna. Men då skulle jag vilja fråga: Ha de rättighet att acceptera dem

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

med åberopande af kapten Hult som auktoritet, utan att de på samma gång skola godtaga de grunder, hvar på kapten Hult nu stödt sitt förslag? Jag öfverlåter åt kammaren att i det fallet döma om den saken.

Friherre Palmstierna förklarade, att det liberala utredningsprogrammet vore allenast ett försök att slå blå dunster i folkets ögon. Jag nedlägger min bestämda gensaga mot det uttalandet, men tillåter mig fråga, hvad det socialdemokratiska utredningsprogrammet, byggt på så lösliga grunder, som jag nu angifvit, i så fall månde vara?

Sedan jag nu lämnat friherre Palmstierna, måste jag med några ord vända mig mot hans vapenbroder i striden emot oss liberaler, nämligen herr Räf. Jag tyckte mig finna, att herr Räf fällde rätt hårda domar öfver hvad han kallade partiuppträdande. Samtidigt förklarade han emellertid, att han skulle vara med om en minskning af värnpliktstiden med ända till två månader under förutsättning, att motion därom föreläge — som herr Räf sade — från lojalt håll. Nå, den ståndpunkten skulle väl då vara kemiskt fri från allt hvad partiåskådning heter. Men mig förefaller det verkligen vara att drifva partipolitiken alldeles in absurdum. Jag skall tillåta mig att härvidlag erinra om ett yttrande, som i Andra kammaren på sin tid afgafs af en person, som jag vet, att herr Räf sätter stort värde på, nämligen lektor Waldenström. Han beskylldes då i denna kammare för att göra gemensam sak med gudsförnekare och gudsföraktare af en person, som på den tiden hade sin plats på rikeshänsynen. Men lektor Waldenström protesterade mycket energiskt mot denna mening och han förklarade: »Om själfva djäfvulen säger, att två gånger tre är sex, håller jag med honom utan att därför göra gemensam sak med honom.» Den meningen synes mig vara den allena riktiga att hylla i alla spørsmål. Man bör icke se, *hvarifrån* ett godt förslag kommer. Är förslaget *godt till sin innebörd*, bör det vara acceptabelt, det må komma från det ena eller andra hållet.

Men herr Räf sade äfven, att vi liberaler hade anslutit oss till vissa hufvudpunkter af de socialdemokratiska motionerna, och det var så oerhördt farligt. Jag undrar om icke herr Räfs fasa i det fallet nu har något kunnat minskas, sedan han erfarit, huru som äfven herrar Zetterstrand och Andersson i Skifarp funnit vissa punkter i motionerna beaktansvärda. Och än mer, jag skall tillåta mig erinra därom, att i punkt 7 i den socialdemokratiska reservationen innehålles en framställning till Kungl. Maj:t att verkställa utredning om utmönstring af en del föråldrad materiel vid flottan, och det förhåller sig med den saken så, att äfven herr Räf, och icke allenast han, utan Riksdagen i sin helhet, i viss mån anslutit sig till detta kraf. Således har äfven herr Räf i allt fall anslutit sig till någon hufvudpunkt i den socialdemokratiska reservationen.

Under denna debatt har ordats åtskilligt om nationens försvars-

vilja. Svenska folkets försvarsvilja är god, jag vågar bestämdt uttala detta. Den är icke grundad på några som helst chauvinistiska eröfringsplaner, utan på djup och varm kärlek till hem och hård, land och folk, till vår kultur och vår frihet. Sveriges folk har aldrig fullständigt böjt sin nacke under någon främmande inkräktare, och mitt lifliga hopp är, att Sveriges folk aldrig skall komma att göra det. Som exempel på svenska folkets försvarsvilja må jag anföra, huru som de frivilliga skytteföreningarna år 1910 hade 140,107 aktiva och 12,058 passiva medlemmar. Af dessa voro 109,167 anslagsberättigade skyttar, visande en ökning af omkring 10,000, som under sista året lossat minst 50 skarpa skott, detta midt under och i trots af den mycket verksamma agitation, som drifves mot den frivilliga skytterörelsen. Under året hade lossats 13,214,963 skarpa skott eller omkring 1,500,000 flera än året förut. Hvad afser nu denna rörelse? Jo, värnandet af vår själfständighet och vår frihet. Och utgöra icke då de af mig nyss anförda siffrorna ett vackert bevis för vårt folks försvarsvilja? Jo, helt visst, och hvilket afsevärdt tillskott i vår försvarskraft äro ej dessa säkra skyttar! Men denna vårt folks goda försvarsvilja behöfver omhuldas och stärkas. En ärad talare under debatten i lördags uttalade den meningen, att goda vapen vore det enda medlet att stärka försvarsviljan. Vare det långt ifrån mig att bestrida betydelsen af goda vapen, de stärka försvarsförmågan i hög grad, men den fasta viljan till försvar är framsprungen ur djupare liggande orsaker. Jag har redan erinrat härom.

Nu kan jag dock icke underlåta att särskildt betona en sak, som jag vet, att mången rycker på axlarna åt, då man talar om försvaret utåt. Det är det inre försvaret. Med detta menar jag något helt annat, än en ärad talare på skaraborgsbänken afsåg. Jag menar, åtgärder, som gå ut på att knyta folkets olika lager samman med hvarandra och med det land, som är allas vår gemensamma egendom. Det är följaktligen djupgående sociala reformer vi behöfva, och det är icke utan mening som de liberala reservanterna peka på några af dessa, ålderdomsförsäkring i främsta rummet, frigörelse från beroendet af rusdryckerna samt skatteutjämning. Ofta visar man oss hän på förhållandena i Tyskland. Så har skett också under denna debatt, och äfven jag skall visa på samma land. Tyskland är ett föregångsland på det sociala försäkringsområdets hos oss ännu mycket litet odlade fält. Ty hur är det här i vårt land? Jo, mina herrar, det är nu 27 år sedan Adolf Hedin förde fram krafvet på ålderdoms- och invaliditetsförsäkring. Det är mer än 20 år, sedan den dåvarande Konungen afgaf sin bekanta diktamen rörande användandet af de miljoner, som lifsmedelstullarna ansågos komma att tillföra statskassan. Lifliga förhoppningar väckte detta uttalande i svenska folkets hjärtan, men dessa förhoppningar äro ännu endast förhoppningar. Det var dock uttalanden, som af det stora flertalet fattades såsom förbindande löften — ty vi må icke undra öfver

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

att det stora flertalet icke förmår fatta den konstitutionella skillnaden mellan Hans Majestät Konungen och Kungl. Maj:t. Ännu stå dessa löften ouppfyllda. Men i denna jordmån ha emellertid missnöjet och misstron synnerligen lätt att finna näring och utveckla sig, mycket lättare än försvarsviljan.

Hur är det då i Tyskland? I juni år 1889, alltså för snart 22 år tillbaka, fick Tyskland sin lag om obligatorisk invaliditets- och ålderdomsförsäkring. I nära 25 år har det där funnits obligatorisk sjuk- och olycksfallsförsäkring. Årsklass efter årsklass tyska arbetare hafva ryckt in under samtliga slag af försäkringsformer och lärt sig betrakta dem som en oafhängig del af sitt medborgarskap. Miljoner i ekonomiska bidrag hafva engagerats i institutioner, där de finna stat, kommun och arbetsgivare som sina kompanjoner. I samma mån som de sett institutionernas ansvarighetsbelopp svälla och sina egna utsikter att få del af desamma rycka närmare, i samma mån har deras intresse för själfva saken stegrats, deras band vid fosterjorden stärkts.

Erfarenheten ger sålunda klart vid handen, att den sociala reformpolitiken i hög grad varit ägnad att binda den tyska nationens medlemmar samman med hvarandra och med landet, och min lifliga öfvertygelse är, att liknande åtgärder hos oss i hög grad skulle stärka försvarsviljan och därigenom äfven försvarskraften.

Denna inre försvarsfråga kommer att ställa stora kraf på statskassan, men frågan måste lösas och lösas snart och väl. Skulle vi lösa vår yttre försvarsfråga på det sättet, att föga eller intet blefve öfrigt för den inre försvarsfrågan, då befarar jag, att viljan till försvar torde komma att lida afbräck, och det, mina herrar, vore den allvarligaste knäck, som kunde tillfogas landets försvar, ty det är just den goda viljan, som, då det gäller, allt förmår. Det är fördenskull med full afsikt, som vi i vår reservation ställt den yttre och den inre försvarsfrågan i full paritet med hvarandra, och jag ber att få uttala en alldeles bestämd gensaga mot ett yttrande, som enligt en del tidningsreferat lär i medkammaren hafva fällts, att vi liberaler härigenom vilja schackra med landets oberoende. Åh nej, men vi vilja ha ett starkt och fritt samt lyckligt folk, som känner trefnad här hemma, och detta anse vi som en grundbetingelse för Sveriges framtid och oberoende.

Herr statsministern framställde för oss under debatten Persiens, Koreas och Kinas öden såsom varnande exempel. Ja, jag anser för min ringa del också, att dessa länders öden stå för oss såsom varnande exempel, men varnande exempel icke allenast på faran af att försumma det yttre försvaret, utan också på faran af att försumma hvad jag tillät mig kalla det inre försvaret.

Herr talman, jag ber att få förena mig med herr Starbäck i hans yrkande.

Vidare anförde

Herr Olsson i Fläsbro: Herr talman, mine herrar! Jag hade nästan trott, att sedan herr Hans Andersson och herr Carl Persson blifvit i tillfälle att läsa vår reservation, de skulle uttala sin anslutning till densamma, men denna min tro har efter deras uttalande i onsdags grufiligen kommit på skam. Det är nog så, som herr Rydén framhöll, att förhållandena i högst väsentlig grad förändrats under det sista årtiondet. Högerlandtmännen inom denna kammare intaga nu en helt annan ståndpunkt i försvarsfrågan än förr, och herr Carl Perssons försäkran, att detta endast är en naturlig följd af den allmänna utvecklingen, räcker absolut icke som förklaring därpå. Eller är det en naturlig följd af denna utveckling, att högerlandtmännen vid de gemensamma voteringarna om 4:de och 5:te hufvudtitlarna ovillkorligen måste stödja Första kammaren? Kan det på något sätt strida mot den allmänna utvecklingen, att majoriteten inom denna kammare, som dock uttalar det stora flertalets mening, erhöle detta stöd? Nej, det är nog så, det kan icke förnekas, att högerlandtmännen allt mer och mer lämna de önsknings, som röra sig hos det stora flertalet.

Herr Räf gaf i onsdags — låt vara på indirekt sätt — en annan förklaring på detta underbara fenomen. Han sade sig nämligen nu stå på gränsen till att ej längre rösta efter sin öfvertygelse utan endast med hänsyn till hvad som kunde vara nödvändigt för att stödja den nuvarande regeringen. Ja, jag gratulerar herr Räf, som så fenomenalt troget stått på den rätta sidan ända hitintills. Jag tyckte mig också finna af hans tvärsäkra uppträdande, att han i detta fall ansåg sig stå betydligt höjd öfver sina kolleger. Att döma af de bedårande armrörelserna till sina sidokamrater föreföll det mig, som skulle han velat erinra dem om skriftens ord angående de svagare bröderna. Nå ja, den tolkningen får stå för herr Räfs egen räkning, men nog tycker jag, att det var det allra bästa af hvad herr Räf presterat under hela sin riksdagsmannaverksamhet.

Ehuru herrar Hans Andersson och Carl Persson i indignerad ton fördömde herr Rydéns vana att rota i gamla riksdagshandlingar, kan jag icke underlåta att något komplettera herr Rydéns samling. I sådant syfte vill jag återföra i kammarens minne måndagen den 13 maj 1901. Då häfdade herr Hans Andersson på ett manligt och kraftigt sätt sin reservationsvis framförda åsikt, att vårt folk möjligen — såsom orden föllo — kunde bära ett försvar, hvars ordinarie slutkostnad, d. v. s. slutkostnaden år 1912, beräknades till 42,288,000 kronor, men ej mera. Denna ordinarie kostnad var i Kungl. Maj:ts proposition beräknad till 45,338,000 kronor, men i en af herrar Hans Andersson, Carl Persson och Sjö m. fl. afgifven reservation hade den föreslagits att minskas med 3,050,000 kronor. Och ändå intogo reservanterna denna ståndpunkt under förutsättning af en skattereform och sannolikt i förlitande på att de extra anslagen till kasernbyggnader och nyan-

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder, af-
sedda att östad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

skaffning af krigsmateriel m. m. skulle åtminstone något så när hålla sig inom det då beräknade beloppet. Därjämte var tidpunkten för en sangvinisk framtidsberäkning i fråga om landets bärkraft den mest gynnsamma: landet befann sig i en ekonomisk blomstringsperiod, framtiden tedde sig ljus, och för 1902 års statsreglering fanns en besparing af 27,665,000 kronor. Men ändå ansågo reservanterna, att vårt folk ej kunde bära större börda än den af dem ifrågasatta. Och denna deras ståndpunkt framförde och utvecklade herr Hans Andersson nyss angifna dag på ett sådant sätt, att jag i mitt lilla inlägg efteråt ansåg mig böra, och det med full rätt, beteckna honom som en af kärnmännen från det gamla landtmannapartiets glansdagar.

Men nu, herr Hans Andersson, herr Carl Persson, och herr Sjö med för resten, nu låter det något annorlunda. Ehuru de ordinarie utgifterna för landtförsvaret redan närma sig 50 miljoner kronor, de ordinarie utgifterna för sjöförsvaret med mer än 5 miljoner öfverstiga det 1901 beräknade beloppet och kasärnbyggnaderna med hvad därtill hör, enligt hvad man nu erfarit, komma att kosta icke 48 utan 75 miljoner kronor, så vilja reservanterna nu icke vara med om den af oss föreslagna motiveringen. Ja, herr Hans Andersson sade till och med i förrgår, att han icke trodde, att denna vår motivering ens var allvarligt menad. Under normala förhållanden borde en sådan ståndpunkt från deras sida väcka vida större förvåning än att jag, som aldrig uttalat mig för hvarken 8 eller 12 månaders öfningar, nu vill ha en revision i begränsningssyfte.

Herr Carl Persson anslöt sig till utskottets förslag ej minst därför, att han ville böja sig för majoritetens beslut vid 1901 års riksdag. Och så ville han visa, att liberalerna gjorde på samma sätt i lördags, då det var fråga om haubitserna. Men detta är väl ändå två skilda saker. Då gällde det endast en anvisning å ett förut beviljadt och delvis förbrukadt anslag. Nu däremot ifrågasattes att underkasta hela 1901 års härordning en omfattande revision. Om denna herr Carl Perssons åsikt skulle af honom tillämpas på allt riksdagsarbetet, så måste han gifvetvis, då vi om en stund komma till lagutskottets betänkande nr 21 säga, att då han böjer sig för 1901 års riksdagsbeslut, så kan han hvarken nu eller framdeles vara med om någon som helst ändring i den då antagna värnpliktslagen. Men ett sådant motiv för afslag vore, lindrigt sagdt, bindgalet. Nej, herr Carl Persson, då var herr Räfs resonemang bra mycket förnuftigare. Han förklarade, att han ville bli den förste, eller åtminstone den andre, som komme att rösta för ett från vederbörligt håll framlagdt förslag om minskning i försvarsbördorna, men han ville för ingen del vara med om att begära ett sådant förslag från detta vederbörliga håll, sannolikt därför att han fruktade för att i så fall blifva bönhörd. Ja, herr Räf är, som bekant, en mycket försiktig man, icke minst

här i kammaren. Men så har han också våldsamt hastigt förvärfvat sig stort anseende inom alla läger.

1901 års riksdag godkände visserligen icke den af Kungl. Maj:t begärda öfningstiden för infanteriet, men den fastslog likväl en öfningstid, som med 18 dagar öfversteg den, som kom de indelta soldaterna till del. Vid sådant förhållande borde man väl kunna tycka, att en beväring, som genomgått rekrytskolan och repetitionsöfningarna, borde kunna hafva åtminstone något begrepp om huruvida utbildningstiden är för lång eller ej. Jag har emellertid icke hört en enda säga annat, än att den är alldeles för lång. Och jag har i det fallet vänt mig till sådana, som visst icke dragit sig för egen personlig uppoffring, om den af dem ansetts behöflig. Särskildt erinrar jag mig en ärans yngling, som inskrefs vid beväringen för tre eller fyra år sedan, då jag var ledamot af inskrifningsnämnden i min hemort. Denna yngling, som är känd för sitt gudfruktiga och fosterländska sinnelag, förklarade, att han icke ville blifva befriad från vapenöfningarna. Sedan han genomgått rekrytskolan, sporde jag honom vid ett tillfälligt sammanträffande, hvad han tyckte om densamma. »Å jo», svarade han, »det gick väl an, men tiden är alldeles för lång,» och han tillade: »Då jag, som dock äger ett visst fosterländskt sinne, tydligen såg och erfor detta, huru skall det då ej kännas för dem, som ej äga detta sinne i samma grad?» Alldeles på samma sätt låter det också, snart sagdt, hvart man vänder sig, åtminstone på landsbygden. Öfverallt och nästan undantagslöst hör man ett fördömande af den oskäligt långa utbildningstiden.

Allt detta synes mig allvarligt mana till att en noggrann och opartisk utredning företages. Visar en sådan utredning, att öfningstiden kan nedsättas och andra besparingar kunna göras utan att nämnvärd försämring af krigsdugligheten därigenom sker, bör detta företagas. Ja, jag säger med flit »utan *nämnvärd* nedsättning», ty en sådan åtgärd skulle gifva mångdubbel valuta på annat håll. Herrarna må nämligen komma ihåg att försvarets styrka icke beror endast på härorganisationen och öfningstidens längd, utan äfven, och detta i ganska hög grad, på huruvida inom landet finnes den allmänanda, den medborgaranda och den fosterlandskärlek, som äro nödvändiga för ett framgångsrikt försvar. Men denna entusiasm kan blott vinnas därigenom, att nationen själf betraktar försvaret på ett helt annat sätt än nu.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat uttala min åsikt i frågan.

Häruti instämde herrar *Cervin, Olofsson, Jonsson* i Gumboda och *Bosson*.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! På det kraftiga anförande, som den siste ärade talaren höll, hade jag väntat,

Angående åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för land- och sjöförsvaret.
(Forts.)

*Angående åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*
(Forts.)

att han skulle yrka bifall till vår reservation. Det hade varit den riktiga konsekvensen utaf resonemanget.

Jag skall be att få yttra ett par ord egentligen med anledning af den debatt, som hölls föregående onsdag. Jag begärde ordet närmast för att få säga ett par saker med anledning af herr Staafts anförande under den då förda debatten. Herr Staaft betonade, att de kostnadsberäkningar, som vi ha lagt till grund för våra olika förslag, syntes honom fotade på synnerligen lösliga grunder och icke egentligen försvarbara, och han kom till det slutresultatet, att ehuru väl vi hade vid de olika punkterna angifvit, hvad vi ungefärligen ansågo skulle kunna besparas, hade vi ändå icke enligt hans sammanräkning fått ihop mer än omkring 16 miljoner kronor, ehuru vi i slutet af motionen antydt en besparing af 20 miljoner kronor. Detta yttrande föranleder mig att lämna ett par små upplysningar, angående hvilka beräkningsgrunder vi följt för vårt förslag. Jag tror, att jag skall kunna lägga fram siffror, som visa, att våra beräkningar visserligen icke äro gjorda på kronan och öret, men att i alla fall de belopp, som äro angifna i hvarje stycke, ligga så nära den verkliga siffran som möjligt, och snarare under än öfver denna.

I anslutning härtill vill jag säga, att enligt 1911 års liggare för fjärde hufvudtiteln, komma vi exempelvis för kavalleriregementena i Skåne till en årlig utgift på 2,675,000 kronor. Men då bör rättvisligen tilläggas, att när denna kavallerifördelning är fullt utbyggd, skola till densamma ytterligare inköpas 400 hästar. Tar man i betraktande anskaffningsbeloppet och den årliga stegringen i fouragebeloppet med kostnader för tilltänkta stallbyggnader, hvilka i årets statsverksproposition beräknas för skånska dragonregementet till 100,000 kronor, och om man därtill beräknar utgifterna för den ridande afdelningen vid Vendes artilleriregemente, tror jag, att vår kostnadsberäkning, tre miljoner kronor, för den skånska kavallerifördelningen är väl motiverad.

I fråga om musikpersonalen vill jag vidare erinra om, att fjärde hufvudtiteln liggare visar, att denna för landtförsvaret per år betingar en kostnad af 1,443,000 i rundt tal. Vi ha då vågat hysa den uppfattningen, att med tillägg af utgifterna för musiken vid flottan, vi skulle komma upp till den ungefärliga siffran af 1,500,000 kronor.

Jag vill vidare tillägga det, att då i våra beräkningar besparingen på slopandet af bevakningen vid Karlsborgs fästning upptages till 390,000 kronor årligen, jag dock får erkänna, att vi här ha räknat för lågt, ty endast Karlsborgs artilleriregementes förläggning till Karlsborg betingar en årlig kostnad enligt liggaren på 403,000 kronor, och vi ha sålunda här säkert räknat för litet på ett femtiotusental kronor.

Jag vill vidare säga, att posten 6,100,000 kronor, som vi beräknat på haubitserna, också har sin motsvarighet i verkligheten. För dessa hade ursprungligen beräknats en anskaffningskostnad af

5 miljoner kronor. Kungl. Maj:t har visserligen i 1909 års proposition, då 3 miljoner kronor begärdes, sagt, att genom vissa förändringar i anskaffningskostnaderna, skulle dessa kunna hållas under 5,000,000 kronor. Men Kungl. Maj:t förväntade, att på besparingarna från anslagen till fältartillerimateriel i öfrigt skulle få disponeras för detta ändamål vissa belopp, och från besparingarna begärde också Kungl. Maj:t under fjolåret 800,000 kronor, hvilket Riksdagen genom gemensam votering beviljade. Vi hafva sålunda redan för ändamålet i realiteten beviljat 3,800,000 kronor.

Beträffande kaderökningen, som blef en följd af haubitsernas anskaffande, vågar jag fortfarande påstå, att den kommer att betinga en utgift af minst 600,000 kronor årligen. Uppsättandet af haubitsdivisionerna, hvilket vapen det liberala partiet här om dagen under herr Nilsons i Örebro ledning ytterligare låste fast genom att bevilja ett anslag till inköp af 150 hästar, kommer att betinga en slutlig anskaffningskostnad för 480 hästar, en anskaffningskostnad, som plus ökningen i det årliga underhållet efter min uppfattning motiverar våra beräkningar på denna punkt.

Sedan vill jag säga, att den siffra, som vi rört oss med i fråga om en besparing genom indragning af volontärerna vid infanteriregementena, ha vi tagit ifrån den officiella beräkning, som legat till grund för försvarskommitténs utredning. Jag har all anledning att tro, att dessa beräkningar äro riktiga, eftersom de icke från något håll ha motsagts.

Vidare vill jag säga, att i fråga om våra beräkningar af 2,000,000 kronors besparing genom inskränkning af öfningstiden med två månader för samtliga värnpliktige vid armén, tror jag, att ingen skall kunna säga annat, än att de också hålla måttet vid en närmare granskning. Försvarskommittén har beräknat, att en ytterligare utökning af öfningstiden för sjöbeväringen med två månader skall betinga en *ökning* i kostnaderna med 550,000 kronor. Om vi då komma ihåg, att beväringssstyrkan vid sjövapnet icke är öfver 5,000 man (3- à 4,000 eller så) liksom att man beräknar öfver 20,000 man enbart vid infanteriet, så måste erkännas, att vi icke gjort för höga beräkningar, när vi sagt, att en förkortning af öfnings-tiden med två månader för — om vi räkna samtliga truppslag vid armén — 25,000 värnpliktiga skall bespara minst 2 miljoner kronor.

Ett par poster, skall jag villigt erkänna, äro svåra att beräkna, nämligen indragningen af stamanställd personal, och jag skall något närmare komma till den saken sedan. Men det förefaller mig ändå, att när man har på fjärde hufvudtiteln upptaget ett aflöningsanslag, som uti sina olika delar uppgår till tillsammans 25 miljoner kronor, man icke skall kunna ifrågasätta, att vi ha gått för högt i våra beräkningar, om vi säga, att en indragning af öfvertaligt befäl här skulle kunna åstadkomma en besparing af omkring 3 miljoner kronor.

I fråga om den här saken, vill jag, medan jag håller på att förklara detta, och då herr Staaff antydde, att jag i egenskap af leda-

Angående åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för land- och sjöförsvaret.

(Forts.)

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

mot i civilkommissionen hade både rättighet och skyldighet att fästa vederbörandes uppmärksamhet på det olagliga uti, att herrar officerare på ett obehörigt sätt utnyttjade en del af det militära manskapet för sin privata uppassning såsom hästskötare, kalfaktorer m. m., endast nämna det, att jag i min ringa mån har bidragit till att denna sak blifvit föremål för civilkommissionens behandling. Den är ännu icke slutbehandlad, men jag förmodar, att redan denna frågas upptagande inom civilkommissionen å ena sidan och dess behandling här i kammaren å andra sidan skall lämna ett gynnsamt resultat, hvad beträffar det obehöriga utnyttjandet af arbetskraften. Men det vill jag på samma gång betona, att antalet stamanställda nu är beräknadt just med hänsyn till att det skall finnas ett tillräckligt antal underordnade, för officerarnas betjäning. Nu säger herr Staaff, att saken vore rättad bara med det, att vi från civilkommissionen göra en anhållan hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte tillhålla sina underordnade myndigheter att icke onödigtvis utnyttja denna arbetskraft. Men frågans rent ekonomiska sida är icke därmed löst, ty har vederbörande kunnat tillfredsställa anspråken på den rena militärutbildningen och dessutom haft till sitt förfogande en större eller mindre stab af stamanställda till andra sysselsättningar, så menar jag, att vi ha goda skäl, när vi hos Riksdagen påkalla en inskränkning i föreliggande fall, och det ena goda upphäfver ju icke det andra i denna punkt.

Sedan har det från flera håll anförts, att våra förslag om inskränkningar skulle bringa oreda i organisationen, och herr Nilson från Örebro har ju beflitat sig om att försöka visa, hur ohållbara våra framställningar här äro och hur omöjligt det är att tillmötesgå våra önsksningar, då man därigenom skall upprifva än det ena och än det andra, och man är ju på liberalt håll synnerligen angelägen att få betona, både i början och slutet af sina anföranden, att när det gäller att skaffa nationen ett starkt försvar, vill ingen af de liberala ledamöterna på något som helst sätt gå till vänster om högern.

Nu vill jag i någon mån ingå på en granskning af de olika punkter, om hvilkas undersökning vi här tillåtit oss att göra en framställning. Jag har frågat mig mycket allvarligt: Är det då på musiken som vårt lands försvar hänger? Är det då under musikens toner som våra försvarare skola gå mot gränsen för att möta en eventuellt inkommande fiende? Nej, jag måste säga mig själf, att det får blifva minst efter fioler och klarinetter, som den saken skall klaras. Det måste bli med helt andra instrument, som man då måste möta fram. Ja, men, säger man, vi måste ha personer, som äro kvalificerade att blåsa de olika signalerna. Det slagets musikutbildning till härens tjänst förmodar jag kan erhållas till betydligt billigare pris än för 1½ miljon kronor om året. Vill man däremot anse, att musiken såsom konstart för dess egen skull bör af staten understödjas, då tycker jag för min del, att det är orik-

tigt att sammanföra musikanslaget med anslagen till den verksamhet, som faller under fjärde hufvudtiteln. Då borde musikaliska akademien i stället förvalta detta anslag och sörja för, att man finge njuta af denna konstart icke blott vid kasernetablissemanten utan äfven bland de många fabriksskorstenarna, där behovet af konstnjutning säkerligen är lika stort som på våra exercishedar.

Sedan har det anförts, att det skulle verka sönderbrytande, om exempelvis skånska kavallerifördelningen indrogs. Herr Hans Andersson antydde, beträffande den skånska kavallerifördelningen, att våra militära myndigheter ansett, att denna skulle användas för två nya arméfördelningar. Det skall nämligen, om herr Andersson och militären få råda, upprättas en sjunde och åttonde arméfördelning. Ja, det är där skon klämmer; man kan icke motivera den skånska kavallerifördelningens nödvändighet nu, men man vill ha två nya arméfördelningar, och då vill man kunna säga så här: Godt folk, det kommer icke att kosta så mycket att genomföra den nya fördelningsorganisationen, vi ha redan en kavallerifördelning i Skåne, som vi kunna flytta öfver till de nya fördelningarna. Vill Riksdagen biträda dessa framtidsdrömmar, då är kavallerifördelningen kanhända motiverad, men annars är den det icke för någonting annat än som en tillflyktsort för börd- och börsaristokratiens söner, där de skola öfva sig som kapplöpare. Å andra sidan har den ju en uppgift för den skånska varmblodiga hästafvelns befrämjande, för hvilken särskildt det skånska blodet rinner så varmt i våra dagar. Det har talats så mycket i dessa dagar om att den varmblodiga rasen håller på att äfventyras i Skåne, och därför skola vi öka den militära budgeten för att tillförsäkra de skånska hästuppfödarna ett minimipris på 700 kronor för hvarje remont. Jag tror icke, att kavallerifördelningens indragande skall ha någon annan inverkan än en missräkning för alla, som söka efter den lyx och glans, som utvecklas vid detta lyxvapen.

Jag behöfver icke upptaga kammarens tid med att yttra mig om haubitsvapnet. Det ha ju, som nämnt, liberalerna tillsammans med högern räddat. Men jag skall däremot tala litet om Karlsborgs fästning, särskildt därför att herr Hans Andersson ansåg det för ett oundgängligt behof att bibehålla denna som en försvarspunkt för dit förlagda ammunitionsfabriker och förråd. Jag vill då säga det, att förutsatt, att Stockholms skärgårds befestningar voro raserade eller att en fientlig styrka landsattes på någon annan kust af riket och skickas mot Karlsborg, är det min lifliga öfvertygelse att trots de kostnader, som där äro nedlagda, skulle fästningen icke stå emot ett modernt angrepp. Man har icke heller i militära kretsar tillmätt densamma någon betydelse ur försvarssynpunkt, ty om man det hade gjort, skulle icke från sådant håll, som för några år sedan var fallet här i Riksdagen, en mycket bestämd erinran ha behöft göras mot det sätt, hvarpå t. ex. Vaberget bevakades, när det upplystes att vederbörande ansågo, att förfäst-

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

ningen till Karlsborg skulle kunna bevakas af ett par torpare. Det lär näppeligen finnas många militärer i riket, som i detta nu ha den öfvertygelsen, att Karlsborgs fästning spelar den allra ringaste roll ur försvarssynpunkt. Hvarför skola vi då år efter år fortsätta att hålla en fästning, som ingen människa tror eller litar på? Och hvilken — särskildt från liberalt håll — vill komma och påstå, att nedläggande af denna fästning skulle vara en orimlig fordran, som kan bringa förvirring i systemet?

Vidare har man opponerat sig mot en indragning af de 72 uti staten uppförda volontärbeställningarna, som Riksdagen genom gemensam votering 1901 gaf i utbyte mot en afprutning på de 12 månaderna för infanteriet. Jag kan för min del icke förstå, att de militära uppfattningarna kunna avancera så hastigt. 1892 ansågos 90 dagar vara en lämplig utbildningstid. 1901 kräfdes 365 dagar, och när Riksdagen beviljade 240 dagar slunto i byteshandeln mellan första och andra kammarståndpunkterna de 72 stamanställda per infanteriregemente med på köpet. Det är det enda motivet för dessas tillkomst i 1901 års härordning, och det har icke från något håll, såvidt jag kan se, framlagts några bärande skäl för, att det egentligen är nödvändigt att bibehålla dessa 72 stamvolontärer.

Nu kommer jag in på den punkt, hvilken var föremål för både herr Nilsons i Örebro och herr Staaffs anmärkningar, där vi ifrågasätta en inskränkning icke allenast af det stamanställda manskapet utan äfven af befälsstyrkan. Detta vårt kraf ha vi stödt på de uttalanden, som kapten Hult gjort i den mångomtalade och mångomskrifna artikeln. Från både liberalt och högerhåll har man sökt föra fram den meningen, att detta uttalande, om inskränkning af befälspersonalen och den stamanställda personalen, det har han gjort uteslutande med tanke på införande af den ettåriga vapenöfningen. Ja, mina herrar, är det oundgängligen nödvändigt, att vi skola beträda den väg, som kapten Hult skisserar för att utbilda ett kvalificerad befäl? Är det oundgängligen nödvändigt, att vi, för att få en mindre stamanställd styrka befäl, under fredstidens skola sluka den ettåriga värnplikten? Finns det inga andra utbildningsmetoder, genom hvilka man kan åstadkomma en tillräckligt stark befälskader för att föra an folket, om någonting skulle inträffa? Finnas då inga andra möjligheter att söka upp några tusen befäl än att vi skola utkommendera ungefär 30,000 människor till vapenöfning i 365 dagar? Vi ha för tillfället uti vår officerskår 2,294 personer och i underofficerskåren 2,247, är det då nödvändigt för att utbilda detta antal officerare och underofficerare, att man till hvarje pris skall hafva 365 dagars vapenöfning? Är icke det uttalande, som kapten Hult har gjort i fråga om användningen utaf den nu tillgängliga befälsstyrkan utaf en sådan styrka och innehåller det icke sådana anklagelser mot hela det nu rådande systemet, att äfven vi, som icke vilja biträda den ettåriga värnplikten, måste söka efter

utvägar, genom hvilka man kan komma ifrån de nu rådande förhållandena? Kapten Hult har sagt:

»Svårigheterna att ordna och vid full effekt vidmakthålla denna konstladt framtvingna verksamhet hafva visat sig alltför stora. Den fyller icke hela tiden. Den bringar icke armén valuta. Den inses och uppfattas af alltför många såsom en blott förevändning och blir för flertalet intet annat än förtäckt dagdrifveri, hvaraf armén snarare lider skada. Tron, respekten, allvaret, intresset, förmågan och samvetet i tjänsten komma därifrån svårt anfrätta till det värf, där verkligt arbete nödvändigt kräves.»

»*Beväringsrekrytperioden*, början af april—början af september, 5 månader. Vid hvart och ett af regementets 12 kompanier utbildas en rekrytpluton om 40 à 60 man. För hvarje sådan pluton sysselsätts nu 1 kapten, 2 subalternofficerare, 1 fanjunkare, 1 à 2 sergeanter, 12 korpraler af olika grader, hvartill kommer ett antal, 10 eller flere, mer eller mindre utbildade volontärer. Hvad som behöfs, är vid hvarje pluton: 1 subalternofficer (1 sergeant kan vara nyttig att ha, men icke nödvändig), 6 korpraler af olika grader (vid små plutoner kan man reda sig med färre korpraler), samt för 2 eller 3 plutoner gemensamt: 1 kapten och 1 fanjunkare. Alltså har regementet väl dubbelt mera kompanibefäl, än som är nödvändigt under rekrytperioden.»

Jag frågar er, mina herrar, inför en sådan anklagelse mot användningen af den militära befälskraften: skulle icke en riksdagsman stå ansvarslös, om han icke vid första lägliga tillfälle skulle påkalla Riksdagens mellankomst för en undersökning om inskränkning? Att taga till förevändning, att den, som lagt fram detta aktstycke, sett frågan mot bakgrunden af 365 dagars vapenöfning för att därigenom motsätta sig den af oss begärda undersökning och utredning, tycker jag är ganska långsökt, synnerligast af liberallerna.

Vi hafva ställt i fråga, att man genom förtidspensionering skulle kunna inskränka den stamanställda personalen och därigenom hafva nödigt reservbefäl att tillgå. Huru lång tid detta reservbefäl behöfver för att utbildas, därom skall jag icke inlåta mig.

Men jag vill beröra en sak till uti den föreliggande frågan. Herr Staaff ansåg, att det skulle vara ett onödigt slöseri med arbetskraft att ställa alla dessa öfverflödiga militärer på indragningsstat. Ja, Herre Gud, skall det vara mera tillfredsställande att hafva en flock människor, som äro i tjänst, men ingenting göra, än att lösgöra dessa från sin onödiga sysselsättning och lämna dem möjlighet söka sig anställning där de kunna göra både sig själva och samhället något gagn. Skulle då verkligen vår officerskår vara så lågtänkt i ekonomiskt hänseende, att officerarne skulle tvinga sig på staten, stå kvar i öfverksamhet och kräfva ut hvarje öre af sin lön, om de erhålla erbjudande af förtidspensionering för att öfvergå till reserven. Jag tviflar på, att en så låg uppfattning är rådande hos officers-

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder. af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

kåren, och är öfvertygad om, att, då vi en gång öfvergå till lösnin-
gen af denna fråga, det öfverflödiga antalet officerare snart skall
minskas i högst betydlig grad, jag menar de af herr Staaft antydda
officerare, som komma att taga lön på stat utan att utföra motsva-
rande arbete.

(Forts.)

Vidare ha vi begärt utredning om indragning af sådan fartygs-
materiel, som icke längre är användbar eller motsvarar sitt ändamål
till följd af sin höga ålder, exempelvis Drott, Disa och Urd, som
hvardera äro 34 år, Skagul 33 år, Skäggald 32 år, John Ericsson 46
år, Thordön 45 år, Tirfing 44 år, Hildur 39 år, Gerda 38 år, Ulf 38
år, Björn 37 år, Berserk 35 år, Sölve 36 år och Folke 34 år, för att
sedan icke tala om ett dussin fartyg, hvilka i ålder äro öfver 40 och
50 år gamla. Det förefaller mig, att, så länge i flottans förteck-
ning kvarstå så många gamla fartyg, för hvilka, äfven om man icke
beräknar full bemanning, man likväl i en stigande grad mot deras
ålder måste räkna allt större och större arliga underhållskostnader,
det förefaller mig, säger jag, som om det icke skulle vara upprifvande
vare sig för liberala partiet eller härorganisationen, om man snarast
möjligt finge rangera ut detta gamla skrot. Och jag tror, att vår
framställning i detta stycke är synnerligen väl motiverad. Inbespa-
ringar som kunna åstadkommas genom indragning af denna gamla
fartygsmateriel ha vi icke vågat närmare beräkna, men vi ha trots
att de besparingar som här kunna göras tillsammans med inskrän-
kningarna i kasernbyggnaderna väl motivera det belopp, som fattas
i de af oss angifna 20 miljonerna.

Ja, mina herrar, när jag går igenom de olika punkterna, kan
jag strängt taget ej finna någon, som är ägnad att upprifva organi-
sationen eller nedsätta vår försvarskraft.

Från liberalt håll har det under hela denna debatt starkt beto-
nats, att de vilja ha en grundlig utredning. Men det må tillåtas
mig att ännu en gång säga, att vi socialdemokrater icke ha någon
anledning tro på herrar liberalers försäkringar uti detta stycke
mer, lika litet som vi ha anledning tro på högerns. Ty ingen enda
liberal, som varit uppe på denna talarestol eller eljest yttrat sig här,
har velat gifva någon bindande försäkran om, att det skulle ske någon
nedsättning i försvarsbördan, sedan vi få utredt detta spörsmål, utan
samtliga ha slutat med: ett starkt försvar och ett ytterligare stärkt
försvar, det är hvad vi vilja. Men, mina herrar, vi kunna icke stå
till svars inför svenska folket att endast lägga fram försäkringar
utan att i någon mån visa, att det står någon god vilja bakom
dessa försäkringar.

Herr Edén: Herr talman! Att i dag på fredags förmiddag
replikera mot några yttranden, som fälldes en sen nattimme i för-
går, onsdag, är i och för sig mycket litet upplyftande, och skulle
ej heller hafva kallat mig att på nytt begära ordet, om jag icke
ansett mig tvungen att rätta åtminstone ett mycket betydligt och

mycket beklagligt missförstånd, som i onsdags gjorde sig gällande angående en del af mitt yttrande då. Det är nämligen det missförstånd, som herr Branting gjorde sig skyldig till, när han i mina ord »ett folk i vapen» inlade den meningen, att jag skulle yrkat eller underförstått ett yrkande på ett-årig värnplikt. Jag trodde icke, att jag skulle behöfva för herr Branting uppvisa, att hela det sammanhang, i hvilket dessa ord »ett folk i vapen» fälldes, alldeles direkt och tydligt gifver vid handen, att jag därvidlag icke alls tänkte på värnpliktens längd. Den frågan förelåg icke för mig i det tankesammanhanget, utan jag tänkte på den viktiga uppgift, som, efter hvad jag då nämnde, hvarje uppväxande demokrati har, nämligen att se till, att försvaret verkligen blir uppburet af folkets tillit, och att folkets hela kraft kommer detta för svar till godo, huru än frågan om värnpliktstidens längd erhåller sin lösning, vare sig öfningarna blifva längre eller kortare. Något yrkande om ett-årig värnplikt ligger på intet sätt i detta yttrande.

Men, säger herr Branting vidare, och herr Thorsson har ytterligare understrukit detta i dag, i alla händelser skulle vi begära af de liberala reservanterna något mera af god vilja att komma nedåt i försvarskostnaderna. Jag får lof att säga, att den goda viljan att komma nedåt i försvarskostnaderna besjälas så tydligt, som gärna kan vara möjligt, den liberala reservationen, och den besjälas äfven mig. Jag vagade till och med i onsdags säga, att det för min del icke inskränkte sig blott till god vilja, utan att jag också hade vissa förhoppningar, att vi skulle komma nedåt. Men jag skall icke låta förleda mig af dessa förhoppningar till att gå den väg, som herrar Branting och Thorsson nu gått, att utan vidare vinka åt landet med de 20 miljonerna och låta landet sedan stå inför risken utaf en mycket stor misräkning, när de 20 miljonerna börja smälta tillsammans, — de hafva förförigt redan smulnit tillsammans i den kritik, som riktats mot det socialdemokratiska nedprutningsförsöket. Således, den goda viljan finnes, men det är icke blott en god, utan en bättre vilja, tror jag, att icke invagga landet i några öfverdrifna förhoppningar, innan man får se, hvad utredningen kan leda till.

Här skulle jag egentligen kunnat sluta. Men några få ord med anledning af hans excellens herr statsministerns senaste anförande frampå natten torde det också vara mig tillåtet att tillfoga.

Hans excellens herr statsministern tog därvid upp de anmärkningar, som jag riktade mot hans excellens sätt att utnyttja 1906 års liberala regerings hållning. Och hans excellens herr statsministern frågade: hvarför skall man icke få tala om 1906 och hvad som skedde år 1906? Det är ju alldeles klart, att här varit hvarken min eller någon annans mening att förvägra hvar och en rätt att tala om hvad som skedde 1906. Men hvad vi vändt oss mot, det är den orättmätiga jämförelse, som han gjorde mellan den liberala regeringens försvarsbudget 1906 och de försvarsbördor, un-

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

der hvilka vi nu lefva. Och jag tillåter mig vidhålla, att hela denna jämförelse är fullkomligt missvisande, att läget nu är helt annat än då, och att *nu* försvarsfrågan måste betraktas från helt andra synpunkter, än hvad den *då* kunde betraktas.

Hans excellens herr statsministern nämnde vidare något om, att han var glad öfver att han fått reda på, att det liberala partiet icke sett försvarsfrågan såsom en sekundär fråga. Mig förefaller det, som om den glädjen skulle kunnat hafva varit hans excellens herr statsministern och hans parti beredd redan genom ett något mera fördomsfritt studium af den liberala reservationen på förhand. Hans excellens påpekade visserligen, att man läser så olika. Men mig förefaller det, att man icke *kan* läsa denna reservation, om man nämligen läser den med den nyss omtalade goda viljan och om man läser den uppmärksamt, utan att få fram hvad som sedermera här framhållits, nämligen att den ekonomiska utredningen afser en granskning af möjligheten att förena försvarskrafvet med de andra stora krafven och sålunda ställa försvarsutgifterna i direkt jämförelse med andra utgifter samt icke låta de förra komma efter de senare.

Det förefaller också något betänkligt, att hans excellens herr statsministern å ena sidan känner denna, jag förmodar, mycket oskrymtade glädje, men å andra sidan också alljämt är rädd för, att man icke vill stå kvar på 1901 års härordnings grund, såsom det hette i hans anförande: »hvarför skall man icke ställa sig på 1901 års härordnings grund», och »det är ju betänkligt att göra ändring i 1901 års härordning». Allt detta oaktadt, i den kvällsdebatt, som fördes i onsdags, sades det så eftertryckligt som möjligt ifrån, att vi alltjämt stå på 1901 års härordnings grund, att ingen, såvidt jag vet, tänkt sig att bryta sönder denna härordning, innan vi hafva någonting annat att sätta i stället, och att hela den liberala reservationen är afgifven just för att förhindra, att 1901 års härordning utan vidare brytes sönder, innan man har någonting annat att sätta i stället. Jag hoppas, att den nya uppfattning af den liberala reservationens syfte, som hans excellens tillägnade sig under kvällsdebatten i onsdags, också skall sträcka sig så långt, att man numera icke längre hör detta tal, att vi vilja bryta sönder 1901 års härordning. Men jag vågar tyvärr icke hoppas, att den uppfattningen skall tränga ut från regeringen till den press, som tolkar regeringens tankar rundt omkring i landet. Annars synes det mig, att det skulle kunna vara skäl att framställa ett kraf i den riktningen.

Hans excellens var, som sagdt, glad åt de upplysningar, som han under onsdagens debatt fått. Jag önskar af fullt och uppriktigt hjärta, att jag kunde vara lika glad åt de upplysningar, som *vi* å vår sida fått om regeringens ställning till det stora försvarsproblemet. Men det kan jag tyvärr icke vara. Det har af mig i min kritik af hans excellens första yttrande gjorts gällande,

att regeringen icke har något som helst bestämdt program i den nu föreliggande svåra försvarssituationen. Regeringen inskränker sig till den allmänna grundsatsen att stå kvar på 1901 års härordning och vidmakthålla det försvar vi hafva, men regeringen har icke upptagit de svåra problem, som vi pekat på, nämligen problemet om landets ekonomiska bärkraft, å ena, och de stora utgifterna å andra sidan, problemet om förhållandet mellan de sociala krafven och försvarsbördan, problemet om förhållandet mellan flottans och arméns vapen. För lösningen af dessa problem hafva vi icke fått några riktlinjer framlagda, och det var dock det, som vi begärde och alltjämt begära.

Nu säger hans excellens, att den försvarsplan, som här efterlyses, får ni aldrig se, ty den är ett hemligt papper. En strategisk försvarsplan kan icke framläggas för representationen. Jag trodde icke, att det skulle vara nödvändigt att nämna, att försvarsplan är ett ord, som kan tagas i två olika bemärkelser. Statsministern tager det i en viss bemärkelse; de liberala reservanterna, till hvilka jag anslutit mig, och, såsom jag tror, hela kammaren hafva tagit det i en annan bemärkelse. Vi hafva icke begärt att få framlagd någon militär strategisk plan. Vi hafva icke tänkt på, att kammaren skulle granska några enskildheter i de beräkningar, som äro gjorda öfver de strategiska förhållandena. Men hvad vi begärdt är, att få fram hvad statsministern kallade en organisationsplan, de beräkningar, som äro gjorda öfver förhållandet mellan de olika vapnen, den plan, som är lagd till grund för uppoffringarna för försvaret, sådana de begäras af nationalförsamlingen. Det är denna organisationsplan, som vi vilja hafva ordentligt uppdragen och framlagd. Jag trodde, att det var just denna organisationsplan, som försvarskommittén hade till uppgift att skapa, och jag tror fortfarande, att när försvarskommittén icke kunnat skapa en sådan, så återstår detta som en uppgift, som måste lösas.

Jag vill endast säga ett par ord till. Hans excellens herr statsministern har i det statsrådsprotokoll, som jag förut en gång haft tillfälle att citera, gjort följande, när det kom fram, mycket uppseendeväckande uttalande: »Det synes mig, som om man därjämte bör undersöka, huruvida icke genom besparingar å vissa områden af försvaret och iakttagande af sparsamhet vid användningen af redan nu utgående anslagsbelopp kunde beredas en utvidgning af vårt försvar utan ökande af de utgifter, som redan nu äro tagna i anspråk för försvaret.» Jag skulle först vilja anmärka, att detta program står i en besynnerlig ställning till det program, som antydes omedelbart förut i samma statsrådsprotokoll, ty där heter det, att man bör fortsätta bearbetningen af försvarskommitténs samlade material, innan man beslutar sig för de af kommittén föreslagna åtgärder, som uppenbarligen komma att medföra afsevärda utgifter *utöfver dem, som nu offras* för vårt försvar.

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

I den ena punkten måste man således medgifva, att det ligger bakom de syften man har i försvarsfrågan, att det kommer att blifva högre utgifter. I den andra punkten sätter man i fråga att kunna hålla utgifterna inom den nuvarande ramen. Dessa punkter stå i så underligt förhållande till hvarandra, att det verkligen förtjänar att framhållas såsom belysande den något hastiga kastningen mellan olika tankar i försvarsfrågan, som synes mig vara det karakteristiska för regeringens nuvarande hållning.

Det var dock egentligen icke detta, som jag framför allt ville lägga tonvikten på, utan den ville jag lägga därpå, att det af mig först relaterade programmet, nämligen utredning, huruvida icke genom besparingar möjlighet skall kunna beredas att utveckla vårt försvar utan ökande af de nuvarande utgifterna, att det programmet, säger jag, har statsministern direkt tagit ur det liberala partiets, den frisinna landsföreningens program, sådant det uppgjordes i slutet af år 1907. Ingen, som var med på den tiden, har glömt, med hvilken misstro, hvilken förbittring och hvilken skur af utgjutelser om bristande försvarsvilja detta program då mottogs af den press, som står regeringen mycket nära. Nu har hans excellens funnit, att det dock kan vara skäl att reflektera just på det programmet, och hans press följer honom naturligtvis efter. Jag vill endast önska, att samma evolution, som gjort sig gällande i den nuvarande regeringens ställning till det liberala partiets försvarsprogram af 1907, måtte göra sig gällande med afseende på regeringens ställning till det försvarsprogram, som det liberala partiet *nu*, 1911, skisserat. Jag skulle icke vara utan förhoppning, att så kunde ske, om vi verkligen hade tid att vänta så länge, som vi hafva väntat på detta steg, alltså lika länge som från slutet af år 1907 till våren 1911. Men det hafva vi icke tid till. Jag nödgas för min del uttala, att äfven om man skulle kunna hoppas, att den nuvarande regeringen, om den finge lefva, skulle utveckla sig därhän, att efter tre år omfatta det liberala partiets nu framlagda försvarsprogram, så är den tiden alldeles för dyrbar, för att jag i den förhoppningen skulle önska den en så förlängd lifslängd. För mig är det vida mera angeläget, att detta program *ofördröjligen* tages fram och verkligen blir föremål för *snabb* utredning. Det är, såsom jag förut uttalat, för mig den enda vägen ut ur den återvändsgränd, som försvarsfrågan kommit in i, och jag yrkar fortfarande bifall till den liberala reservationen.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få säga några ord med anledning af det anförande, som nu senast hållits af herr Edén.

Herr Edén beskyllde den nuvarande regeringen för en mycket stor brist på planmässighet, och han kunde icke nog kraftigt lägga ut, huru stor brist på planmässighet, som fanns i hvad jag förra gången yttrade och de synpunkter, jag då framhöll i försvarsfrågan;

det fanns icke något program, inga programpunkter. Men då det talas om brist på planmässighet, så vill jag svara: Hvar finnes planmässighet i den liberala ståndpunkten. Det underlät herr Edén att tala om, eller åtminstone berörde han det på ett så flyktigt sätt, att jag icke tror, att jag och kanske ej heller någon annan kunnat uppfatta det.

Jag ber därför att något ytterligare, fastän det måhända blir ett upprepande af hvad jag förut sagt, få betona för herrarna regeringens ställning till denna fråga och återigen framhålla de programpunkter — såsom jag skulle vilja kalla det — som onekligen förefinnas i vår ställning, fastän de i herr Edéns ögon äro mycket små, ja rent af inga.

Den första punkten är, såvidt jag förstår, fullt tydlig och klar. Det är att verkställa en komplettering af den ekonomiska utredning, som af försvarskommittén har gjorts. Jag vill i detta sammanhang rätta ett missförstånd, som gjort sig gällande på många håll, nämligen det missförståndet, som jag icke kan annat än beklaga, att regeringen skulle hafva underkänt den utredning, som af försvarskommittén gjorts. Jag vill tvärtom betona, att den af försvarskommittén gjorda utredningen om landets ekonomiska utveckling är enligt min uppfattning mycket förtjänstfull. Jag har visserligen i ett uttalande till statsrådsprotokollet vid behandlingen af värnpliktslagen sagt, att man på åtskilliga håll anser, att denna utredning icke är fullständig och att åtskilliga faktorer förefinnas, som skulle kunna ytterligare inverka på denna ekonomiska utveckling, och därför ha, såsom jag förut nämnt, vetenskapliga auktoriteter tillkallats af regeringen för att gifva anvisningar och råd angående hvad man skulle kunna åtgöra för att komplettera den utredning, som af försvarskommittén blifvit gjord.

I den mån som de kunna gifva anvisningar på, att några verkligt praktiska åtgärder böra vidtagas, så är det, som jag förut sagt, vår mening, att det skall göras. Att man dock icke får bygga för mycket på en sådan utredning, har jag förut betonat. Det har jag äfven — det ber jag att få nämna för herr Edén — betonat i det yttrande till statsrådsprotokollet, som herr Edén i onsdags refererade. Han refererade det dock icke fullständigt i den delen, och därför skall jag bedja att få komplettera det. Jag talar däri om, att i den delen kan det icke vara annat än sannolikhetsberäkningar, i det att oberäknliga faktorer kunna spela in, hvadan man icke får af en sådan utredning fordra för mycket. Den af mig omnämnda stora utredning, som är gjord i Tyskland, visserligen i ett annat syfte, men som dock går ut på att bevisa samma sak, är ett mycket vidlyftigt arbete, som är utfördt med synnerlig grundlighet, och en af delarna i detta arbete — det är flera delar — handlar om materialet för att kunna bedöma välståndets utveckling i Tyskland under den senaste människoåldern. Man har där i stort sedt förfarit på ungefär samma sätt. Men det var om detta arbete, som den kända nationaleko-

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

nomen, professor Wagner, yttrade, att man dock icke kan i denna sak komma längre än till att få ett allmänt omdöme. Någon fast hållpunkt får man icke. Detta tillät jag mig yttra i debatten i förrgår, och detta mitt yttrande står i fullkomlig öfverensstämmelse med mitt yttrande till statsrådsprotokollet, hvilket herr Edén alldeles säkert kunnat öfvertyga sig om, därest herr Edén velat läsa, hvad som står i Kungl. Maj:ts proposition öfverst på sid. 10.

Jag vill ytterligare framhålla, hvad jag förut sagt, nämligen att en af våra principiella ståndpunkter är att stå fast vid 1901 års härordning. Anledningen till, att jag det gör, är den, att efter min uppfattning kan man icke alltför ofta kasta om ifrån den ena organisationen till den andra. Vi veta alla, huru länge vi stodo på den organisation, som var byggd på indelningsverket. Kan man tänka sig, att det vore klokt och riktigt att byta om den organisationsform, som vi haft för vår armé under åren 1901—1911, och nu taga en ny, fastän denna organisationsform ännu icke är i sin helhet genomförd och följaktligen icke heller kunnat blifva till sin fullständighet pröfvad? Jag håller före, att det är en ganska viktig principell ståndpunkt, som där blifvit uttalad.

Jag vill vidare framhålla såsom ytterligare stöd för en sådan ståndpunkt, att, allt efter som man på grund af fortsatta utredningar och genom erhållandet af en allmän öfverblick öfver den ekonomiska utvecklingen kan finna, i hvad mån tillgångar kunna erhållas för försvaret, man äfven utvecklar denna 1901 års härordning. Denna utveckling har jag alldeles särskildt tänkt böra ske genom att under fredens dagar förbereda en organisation, som icke kräver uppoffringar af de tjänstgöringsskyldige, men som gör, att de öfvade värnpliktige kunna i krigets dagar inordnas i en organisation, där de verkligen kunna fylla en uppgift, och att man följaktligen icke, när kriget står för dörren, har öfvade värnpliktige, som icke kunna användas af brist på en därför i fredstid förberedd organisation.

Jag har äfven framhållit utvecklingen af de tekniska trupperna. Jag håller före, att den saken är af synnerligen stor betydelse, en uppfattning, som jag tror äfven delas från liberalt håll, oaktadt detta är något, som kanske icke ter sig på samma sätt för oss alla. Jag fäste mig särskildt vid ett uttalande af herr Staaff i remissdebatten, där han särskildt framhöll utvecklingen af de tekniska hjälpmedlen, men jag är icke säker på, huruvida detta uttalande kommer att visa sig hålla streck, när man skall försöka att följa med de tekniska framstegen på alla områden af våra försvarsgrenar.

Vidare har jag framhållit, och detta vill jag nu särskildt betona, att förhållandet mellan de båda försvarsgrenarna, efter min uppfattning, icke bör nu från grund och botten rifvas upp, och det af följande skäl.

Herr Edén må nu ha sin tolkning af hvad som menas med en försvarsplan, för mig står det klart, att det för närvarande finnes ett dokument, som kallas försvarsplan, och för mig existerar det icke

någon annan försvarsplan. Det tjänar icke någonting till att tala om, att det kan vara någonting annat, som kan kallas för försvarsplanen, och att den ene med försvarsplanen menar ett och den andre ett annat. Försvarsplanen är den strategiska planen, och det är denna, som herr Edén i sitt anförande på onsdagen efterlyste och som jag sade honom, att han icke kommer att få se. Den betraktas från min sida så hemlig, att jag kan nämna för herrarne, att när den var uppgjord, sågo icke ens alla statsrådets ledamöter densamma. Af mina kolleger var det endast försvarsministrarne och utrikesministern, som fingo kännedom om innehållet i denna försvarsplan. Jag tror nu, att efter denna upplysning icke heller herr Edén klagar öfver, att den icke fanns omnämnd i försvarskommitténs betänkande. Det klagomålet framfördes på onsdagen, men har icke framförts i dag, och jag förmodar, att den saken nu kan vara klar oss emellan. Hvad herr Edén talat om är organisationsplanen. Jag vill då ytterligare betona, att det finnes en organisationsplan, som är byggd på försvarsplanen och som har tagit hänsyn till hvad i organisationsväg erfordras för att kunna fylla det, som försvarsplanen kräver. Jag har tagit med mig denna organisationsplan för att eventuellt öfverlämna den till herr Edén. Den är icke något hemligt dokument, och den är, såsom jag nämnde, uppgjord af cheferna för generalstaben och flottans stab. Den innehåller ett gemensamt betänkande af de båda stabscheferna angående fördelningen af stridskrafterna mellan de båda vapnen, armén och flottan. Den innehåller vidare en utveckling af hvardera stabschefen: af chefen för generalstaben beträffande landtförsvaret och af chefen för flottans stab beträffande sjöförsvaret. Denna organisationsplan är just det dokument, som försvarskommittén har behandlat — det borde icke vara främmande för någon, som läst försvarskommitténs betänkande. Försvarskommittén har — det torde vara alla bekant — haft två saker före till behandling, dels den ekonomiska bärkraften, som det kallas, och dels granskning af organisationsplanen. Denna sistnämnda, som ju är uppgjord af de båda stabscheferna, bibehåller i stort sedt de båda försvarsgrenarna i ungefär samma förhållande till hvarandra som för närvarande, och jag vill förklara, att jag ansluter mig till denna principiella ståndpunkt, hvilket jag äfven uttalade här i förrgår. Ty dit har erfarenheten ledt oss; och vi skola sedan söka organisera hvardera grenen af försvaret på bästa möjliga sätt, men man skall icke förrycka ett resultat, till hvilket vi kommit efter många års erfarenhet, innan vi ha fullkomligt klart för oss, om det skall göras en väsentlig minskning i fråga om exempelvis den ena försvarsgrenen för att sedan kunna göra en motsvarande ökning i fråga om den andra.

Om det nu tillåtes mig att efter detta gå öfver till att tala något om hvad som herr Edén mycket obetydligt vidrörde, nämligen planmässigheten i det liberala programmet, så vill jag än en gång

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

angifva, hvarför jag anser, att denna planmässighet icke kunnat af mig upptäckas. Det är ju icke nog med, att man talar om, att vi skola vara planmässiga och att det skall vara system och plan i allt hvad vi göra. Det är väl dock önskvärdt, att, när man gör ett sådant uttalande, man äfven i handling vill visa, att man i det program, som man uppställer, äfven låter någon planmässighet komma till synes. Denna planmässighet skulle, enligt hvad som står i reservationen och enligt hvad herr Edén utvecklade i onsdags och här i dag ytterligare framhållit, bestå däri, att man skulle undersöka de sociala problemen, ålderdomsförsäkring m. m. Därutinnan är jag fullkomligt ense med honom, och, såsom jag förut nämnt, står ålderdomsförsäkringen såsom en af den nuvarande regeringens främsta programpunkter. Den saken skall man utreda, men man skall då samtidigt undersöka, hur det förhåller sig med försvaret.

När jag läser reservationen — och jag ber om ursäkt, att jag fortfarande icke kan läsa den på annat sätt än hittills — tycker jag, att där står tydligt och klart, att man skall åstadkomma en noggrann pröfning af våra ekonomiska möjligheter, att det här gäller frågan om ålderdomsförsäkring m. m., och att man därutinnan skall få fram ett resultat, »utvisande hvad vi med tillbörligt tillgodoseende af andra samhällsbehof förmå bära i och för försvaret». Jag har nu läst detta så, att den liberala reservationen afser, att man först skall tillgodose de andra krafven på statskassan och först därefter se till hvad som blir öfrigt till försvaret. Nu hör jag ju, att det verkligen icke menas så, men jag vidhåller, att jag har fullkomligt rätt att läsa på det sättet, just på grund af den tolkning, jag ger ordet tillgodose. Jag förmodar nu, att herr Edén kan ge mig en fullständig förklaring på, hvad ordet tillgodose ifrån hans synpunkt skall innebära. Det är för mig såsom en vanlig människa ytterst svårt att kunna tolka ordet tillgodose på annat sätt, än jag gjort, men min lärdom är naturligtvis icke så stor. Jag har emellertid läst det så, som jag nu sagt, och jag har nu fått veta, att så skall det icke läsas, utan att dessa båda saker skola ställas vid sidan af hvarandra. Försvaret skall icke vara en sekundär fråga, utan det skall stå vid sidan af det andra, som också är en mycket viktig angelägenhet — och det är ju glädjande för den, som är vän af försvaret, att ha fått ett så tydligt och klart uttalande från det hållet.

Jag vill äfven säga, att då man underkänner de ekonomiska utredningar, som blifvit gjorda af försvarskommittén, och i stället framlägger ett program, däri förordas en ny undersökning, synes det mig vara planlöst, att man då icke med ett enda ord antyder planen för denna undersökning. Nu är jag lifligt öfvertygad om, att både inom det liberala partiet här i kammaren och inom det frisinnade partiet ute i landet finnas synnerligen dugande och framstående krafter på detta område — det är ju alldeles naturligt. Jag förmodar nu, att dessa krafter blifvit anlitade och att de gifvit anvis-

ning på, huru en dylik utredning skall ske, ty jag kan naturligtvis icke tänka mig, att reservationen framkommit så, att man endast nedskrifvit på ett papper, att här skall göras en utredning och att det som redan är gjordt skall kasseras, utan man har väl alldeles klart för sig, hur den utredningen skall försiggå. Men när man nu från liberalt håll betonar sin uppriktiga, starka försvarsvilja — hvilket gläder mig att höra och hvilket jag tror är fullkomligt uppriktigt från det hållet — menar jag, om man icke, när det finnes två partier, som ha försvarsvilja, högern och de liberala, kunde tänka sig, att de erfarenheter beträffande utredningarna i ekonomiskt hänseende, hvilka naturligtvis äro till finnandes inom det liberala partiet, skulle kunna ha lagts fram i denna reservation eller på något sätt där antydts. Det skulle ju, menar jag, visat, att man uti försvarsfrågan arbetar åt samma håll, äfven om man tillhör olika partier. Regeringen har ju tillkallat vetenskapliga auktoriteter, men om de äro högermän eller liberala intresserar mig icke alls, de äro vetenskapsmän rätt och slätt — ja, en är visst högerman och en liberal och en är, tror jag, ganska avancerad vänsterman, men det känner jag icke närmare till, då de tillkallats alldeles oberoende af sådana hänsyn.

När man på liberalt håll har alldeles säkra vägar, på hvilka man naturligtvis ämnar gå fram, hvarför kan man då icke tala om dem i sitt undersökningsprogram, ty det skulle ha varit en hjälp för dem, som nu hålla på med denna sak. Eller också kunde man väl ha gifvit den anvisningen, att den och den har sagt oss, att så skulle det göras, ty då skulle vi också tillkalla den eller dessa personer och säga åt dem: Hjälp nu till med dessa ekonomiska utredningar! Så har man nu icke gjort. Jag är emellertid så mycket mer öfvertygad om, att allt detta finnes bakom på det hållet, som jag i förrgår hörde herr Staaff tala om den stora tyska utredningen i ordalag, som visade, att han icke hade någon aning om, att den existerade; detta styrkte mig i den uppfattningen att han anlitat personer, som äro så öfverlägsna, att de icke behöfva någon kännedom om detta storartade tyska arbete.

Jag kommer sedan till bristen på planmässighet i 1901 års härordning. Herr Staaff betonade i remissdebatten, att han icke kände sig öfvertygad om, att 1901 bragt oss det rätta. Herr Edén betonar nu: Vi vilja naturligtvis icke rubba 1901 års härordning, så länge som utredningen pågår. Bristen på planmässighet i det liberala programmet röjer sig däri, påstår jag, att där icke angifves, huruvida programmet afser, att man skall bibehålla 1901 års härordning, eller om det afser att, sedan vi nu i tio år haft denna 1901 års härordning, bringa oss något fullkomligt nytt. Skall det liberala programmet, den liberala undersökningen gå ut på att skaffa oss ett milissystem efter schweiziskt mönster? Afser det liberala programmet att behålla 1901 års härordning och endast ändra vissa delar däraf? Det är dock, synes det mig — jag kan icke neka där-

*Angående
åtgärder. af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
utgärder, aj-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

till — liksom en brist på planmässighet åtminstone i uttalandena, om man icke med något ord antyder, hvart man vill gå. Det liberala partiet har dock haft tre medlemmar i försvarskommittén, och äfven om man icke ville vara med om slutet af försvarskommitténs betänkande, borde väl tiden ha varit tillräcklig för att bibringa så mycken insikt, att man kunde säga, hvad man egentligen vill komma till. Det synes mig ytterst betänkligt, att man icke kan på förhand åtminstone angifva någon hufvudriktning, efter hvilken man vill gå. Vill man stå kvar på 1901 års härordning? Vill man skaffa ett schweiziskt milissystem? Eller hvad vill man? Ja, mina herrar, därom sväfa vi i fullkomlig ovishet för det närvarande, åtminstone om vi hålla oss till denna liberala reservation. Jag har tillåtit mig att kalla detta för en brist på planmässighet, och om det nu verkligen finnes planmässighet bakom, då är det åtminstone en brist för alla dem, som vilja arbeta för försvaret, att man icke lägger fram någonting, som angifver, hvart man vill komma.

Nu skulle jag naturligtvis icke i dag taga upp och tala vidare om 1906. Det förklarades på onsdagen, att det skulle vara, som det heter, tabu, något som man icke får röra vid. Men i dag var herr Edén beskedligare och sade, att naturligtvis får man tala därom, och med hans benägna tillstånd skall jag be att få yttra ett par ord — hvilket jag eljest icke skulle ha gjort. Jag ber då att få erinra om några siffror — det skall icke bli så många som förra gången — hvilka måhända kunna vara af visst intresse såsom belysande för frågan.

År 1906 begärde den liberala regeringen till nybyggnadsanslag för flottan 5,164,000 kronor. Det blef en reservation i statsutskottet, i hvilken reservation bland annat en af regeringens partivänner, herr Daniel Persson i Tällberg, tog del. Den reservationen gick ut på en nedsättning af anslaget till 4,533,000 kronor. Herr Starbäck, likaledes en af regeringens partivänner, var frånvarande. Under debatten här i kammaren yrkade herr Branting nedsättning till 966,000 kronor. Detta var då herr Brantings ståndpunkt i fråga om flottans nybyggnadsanslag, medan det liberala samlingspartiets förtroenderåd i år önskar en något större nedsättning, nämligen till 750,000 kronor — detta endast i parentes sagdt. Saken kom före här i Andra kammaren och votering anställdes med det resultat, att den regering, som då satt och som ständigt framhåller sig, i motsats mot den nuvarande regeringen, såsom stödjande sig på den folkvalda kammaren och på den allmänna folkmeningen, erhöll understöd för sitt förslag af summa 41 ledamöter af denna kammare, medan emot regeringen röstade 152 af kammarens ledamöter. Saken gick till gemensam votering och i denna förlorade regeringen, oaktadt den i Första kammaren fick 121 röster för sitt förslag; i Andra kammaren fick den nämligen endast 54, under det att 169 röstade emot. Trots Första kammarens hjälp lyckades således icke regeringen hemföra segern, utan det mindre anslaget

blef antaget med 189 röster emot 175. Jag ber nu att få göra en liten parallell mellan 1906 och 1909. Det gäller samma sak, flottans nybyggnadsanslag, d. v. s. anslaget till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel på extra stat. År 1909 äskade den nuvarande regeringen till detta ändamål 4,456,000 kronor, således 700,000 kronor mindre, än hvad som begärdes år 1906. Det var äfven då, år 1909, en reservation inom statsutskottet — det är ju mycket vanligt, att det förekommer reservationer uti försvarsfrågor — och den reservationen gick ut på en nedsättning af anslaget till 3,013,000 kronor. Den gången var herr Starbäck närvarande och likaså herr Olsson i Fläsbro, hvilka båda voro med på denna reservation. Utskottet gick icke helt med på Kungl. Maj:ts förslag, utan nedsatte beloppet till 3,656,000 kronor. Kamrarna stannade i olika beslut, och det blef gemensam votering. I denna segrade då regeringens förslag med 210 röster mot 160. I denna kammare fingo vi 68 röster för vårt förslag och 156 emot detsamma. Jag vill nu härmed jämföra ställningen i det nyssnämnda fallet. Vi fingo 68 röster med oss, herr Staaff 54 röster; vi fingo 156 emot oss och han 169 emot sig. Efter den gemensamma voteringen uppträdde dåvarande vice talmannen i denna kammare, herr Staaff, och reserverade sig till protokollet emot beslutet, och fick därvid instämmande af ett flertal medlemmar — det var så många, att jag icke hann räkna dem, innan jag gick hit. Där ser man i alla fall, mina herrar, huru det ställer sig, då man jämför saker från den ena eller andra ståndpunkten. Jag har icke lagt fram detta för att på något sätt vilja förringa betydelsen af det ena eller det andra härvidlag. Jag vill endast visa, huru sakerna kunna tesigolika, beroende på, från hvilken ståndpunkt man ser dem. Nu förmodar jag, att herr Staaff naturligtvis var tacksam mot Första kammaren, därför att den hjälpte honom så duktigt, som den gjorde den gången, och naturligtvis var han ledsen på sina partivänner här i kammaren, därför att de icke ville vara med honom.

Men nu säger man, såsom herr Olsson i Fläsbro här sagt, att nu litar man på gemensam votering, nu skjutes allt till gemensam votering och öfverallt ute i landet säger man: Där den nuvarande regeringen lägger fram ett förslag om anslag till försvaret, där rulla miljonerna; det finnes ingen gräns. I Dagens Nyheter, som är partiorgan och ett framstående sådant för det liberala partiet, där ser man, huru en tredjedels pansarbåt — som vi begärt — växer till en pansarflotta, som kostar hundratals miljoner kronor. Herr Thorsson sade för ett par somrar sedan: En pansarbåt, hvad betyder det? Jo, en pansarflotta på 150 miljoner kronor! Hvad tjänar det till att gå till sådana öfverdrifter? Tag de nakna fakta och siffrorna här, mina herrar! Denna regering och förra regeringen och hvarje regering kommer med anslagskraft till försvaret, och det är jag öfvertygad om, att äfven en liberal regering kommer att göra, särskildt efter de ytterst kraftiga manifestationer, som

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

här under denna debatt hörts från liberalt håll både i Första och Andra kammaren om, huru försvarsvänlig man på den sidan är. Då man kommer med sådana förslag och sedan får hjälp af vare sig Första eller Andra kammaren, så kommer hvarje regering att vara tacksam för den hjälp, som den får — detta är ingenting att klandra.

Det är ytterligare en sak, som jag måste tillägga, för att icke den lilla framställning, som jag här gjort, skall kunna vederläggas af herr Edén. Herr Edén gjorde sig mycken möda på onsdagen och han har äfven gjort sig mycken möda nu i dag för att bevisa: Det var ju en helt annan sak år 1906, tänk på, under hvilka förhållanden regeringen då satt! Och han framlade skäl, hvarför han ansåg, att den satt i en annan ställning och att det var så viktigt, att den kom med begäran om anslag till försvaret. Han sade, att härordningen då ännu var så ny, att man icke kunde tänka på dess omläggning. Därpå svarar jag, att härordningen är visserligen några år äldre nu, men den är ännu icke färdig; man har ännu icke varit i tillfälle att bedöma, hurudan den visar sig, när den kommer till sin fulla effektivitet, ty den sista repetitionsöfningen för rekrytårsklassen enligt den nya ordningen kommer icke till stånd förrän denna höst, och följaktligen är härordningen ännu icke fullt pröfvad.

Vidare sade herr Edén, att den liberala regeringen 1906 hade så kort tid på sig för uppgörande af sina förslag, och däri gaf jag honom förut och ger honom fortfarande fullkomligt rätt. Men jag ber att få erinra herr Edén om, att, om jag icke misstager mig alltför mycket — ja, jag är säker på, att det var så — kasernbyggnadsfrågan icke var intagen i 1906 års statsverksproposition, då den aflämnades vid riksdagens början, utan den frågan var föremål för en särskild proposition, som kom senare. Det begärdes där 21,700,000 kronor i rundt tal för kasernerna. Nog hade man väl då, när man bröt ut frågan ur statsverkspropositionen och afgaf en särskild proposition i densamma, haft tid att öfverväga, huruvida man verkligen ansåg det vara riktigt och nyttigt för landet att bygga dessa kaserner; man får väl ändå icke från regeringshåll framlägga propositioner på det sätt, att man sedan några år efteråt kommer och säger: Det var ju galeet att göra på det sättet!

Slutligen sades det, att regeringen 1906 endast hade en stor viktig fråga att lösa, och det var rösträttsfrågan. Ja, var det så, att den endast hade den stora uppgiften, då upprepar jag i dag, hvad jag sade på onsdagen: Hvarför lade då regeringen sig ombord med försvarsfrågan? Ja, då svarades ifrån herr Staaft något, som jag icke hade reda på förut, det erkänner jag, detta beroende på att jag då icke var med i regeringen och följaktligen icke kunde ha reda därpå — jag ber att få förutskicka detta. I herr Staafts yttrande till statsrådsprotokollet angående frågan om uppgörande af försvarsplan uttalades bland annat, att en alldeles särskild anledning till att 1906 uppgöra en försvarsplan låge i det förändrade försvarspolitiska läget till följd af unionsupplösningen, och vidare heter det: »Den hjälp,

som, i händelse angrepps skulle företagas mot vårt land, under unionen kunnat påräknas från Norge, står oss nu ej längre till buds. Det måste därför noggrant utredas, hvilka kraf detta nya läge ställer på fördelningen eller stärkandet af våra stridskrafter och stridsmedel.»

Nu har jag alltid läst detta uttalande så, att man ansåg, att i följd af att Norge numera var skildt från Sverige, kunde vi i vårt land icke räkna på, att de norska trupperna och de norska försvarsmedlen stodo på vår sida, i händelse vi skulle komma i krigiska förvecklingar. Därför var det af vikt att undersöka, hvad som skulle göras i fråga om fördelning och stärkande af våra försvarskrafter för att motarbeta detta för oss ogynnsamma förhållande. Att detta var skälet, har jag haft all anledning att hittills antaga, och jag har verkligen haft mycket starka skäl att tro, att det äfven varit den förra regeringens uppfattning, att så var fallet.

Nu kom emellertid en annan förklaring här i förrgår, som jag icke hört talas om förut, då herr Staaff yttrade, att vi 1906 befunno oss i det läge, att Norge alldeles nyss skilts från Sverige; ingen kunde veta hvad Norge skulle ta sig till, ingen kunde veta, i hvilket beroende af en stormakt Norge kunde komma. Det var för mig både märkvärdigt och förvånande att få höra, att sålunda frågan om uppgörande af en försvarsplan upptogs såsom någonting gentemot Norge riktadt eller att det skedde af fruktan för Norge. Det hade jag icke tänkt mig. Kan det verkligen förhålla sig så? Kan det vara möjligt, att de åtgärder, som vidtogos 1906 kunde hafva varit beroende på något sådant?

Jag skall be att få sluta med att säga ett ord med anledning af ett yttrande, som har blifvit fälldt under debatten i Första kamaren. Där sades i förrgår, att vårt försvar är dyrt och dåligt. Jag vill å min sida med den kännedom, jag har om vårt försvar, bestämdt opponera mig mot, att det är dåligt. Jag tror icke, att vi gynna försvarssaken, jag tror icke, att vi främja oss själfva och vårt land, om vi framhålla vid alla möjliga tillfällen vårt försvar såsom ett dåligt. Det är för det första icke rätt. Vi ha en härorganisation, som enligt hvad många gånger blifvit sagdt visserligen är ny och ännu icke fullt genomförd, och man har sålunda ännu kanske icke hunnit pröfva den i alla dess detaljer. Men vi ha dock genom denna 1901 års härorganisation fått ett försvar, om hvilket man icke kan med något fog påstå, att det är dåligt. Om man talar jämt och samt om, att vårt försvar är dåligt, då, menar jag, nedsätter man värdet af försvaret, därför att man dels förringar modet och lusten hos dem, som tillhöra detta försvar, och dels utbreder äfven utom Sveriges gränser en åsikt, hvilken icke äger något berättigande att utbredas. För min egen del har jag sökt att bilda mig en uppfattning om denna sak, och därför har jag under de två sista åren följt arméns stora fälttjänstövningar från början och till slut, följt dem både natt och dag, snart sagdt, för att söka bilda mig ett omdöme

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

om saken. Hvad jag här vågar uttala grundar sig alltså på hvad jag med egna ögon sett, och det säger jag, att vi ha både en armé och en flotta, hvars befäl, underbefäl och manskap är besjäladt af den allra största plikttrohet och det största intresse och af den allra största vilja att både kunna uthärda strapatser och göra sina öfnin-
gar på ett sätt, som jag tror med fullt skäl kan sägas är utmärkt godt i förhållande till den öfningstid, som här i vårt land består.

Herr Jesperson: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få yttra några ord med anledning af uttalanden som gjorts, dels gentemot högern inom Riksdagen och dels gentemot försvarskommittén. Herr Rydén yttrade i onsdags, att härens uppgift att upprätthålla ordningen inom landet är endast ett storkapitalistiskt intresse. Detta uttalande stöder han naturligtvis på att militär en och annan gång måst utkommenderas för att upprätthålla ordningen vid strejktillfällen. Men jag ber då att få erinra om, att det i hufvudsak icke varit för att skydda arbetsgifvare och deras egendom, utan det har varit för att skydda arbetsvilliga, som annars möjligen skulle blifvit öfverfallna och som också ha blifvit öfverfallna vid mångfaldiga tillfällen, då sådana oroligheter hafva utbrutit. Detta herr Rydéns uttalande förklarar socialdemokraternas afväpningsprogram, oförbehållsamt uttaladt af herr Rydén under fjolåret i en debatt här i kammaren.

Att de ökade militärutgifterna äro betydande, kan ej förnekas, men de måste enligt mitt förmenande betraktas som en slags försäkringsavgift, en försäkringspremie för att vi skola kunna få behålla vårt land själfständigt och kunna värna om vår frihet på alla sätt. Jag undrar då, om det skulle vara klokt, att, ifall det, som man vill ha försäkradt, ständigt blir värdefullare, sätta ned försäkringspremierna, att då minska utgifterna för försvaret, om man betraktar det på detta sätt. Påståendet, att folket skulle digna under denna börda, tror jag endast är ett påstående i agitationssyfte, särskildt efter fjolårets skattereform. Jag tror för min del, att svenska folket aldrig haft lättare att bära de skattebördor, som ha pålagts det, än för närvarande, och detta till följd af det oerhörda uppsving som uppstått i industri, handel och näringar på alla områden.

Det fälldes ett yttrande här, att i Småland en massa familjer reste till Amerika af fruktan för 1901 års härordningsförslag, då detta genomfördes. Det visar bäst, att de icke gäfv sig tid att pröfva, hur det skulle verka, utan handlade efter stundens ingivelse. Ty icke kan man väl gärna, om man resonerar med förstånd, säga, att denna 1901 års härordning drifver allt folk ur landet. Ett sådant påstående har åtminstone blifvit vederlagdt, därigenom att emigrationen tidtals sedan dess gått ned högst betydligt. Från många håll har påståtts, att värnpliktsöfningarna äro för långa, oaktadt öfriga länder, där de värnpliktige utgöra den hufvudsakliga delen af hären, ha vida längre öfningar, och detta tror jag bättre

än berättelsen om herr Olssons i Fläsbro fromme yngling bevisar nödvändigheten af att bibehålla den nuvarande öfningstiden.

Herr Rydén har klandrat högermännen i Riksdagen, därför att de nu intaga en ståndpunkt, som afviker från den af dem förut intagna, och äfven herr Olsson i Fläsbro har i dag med stor patos gjort detsamma. Jag anser, att de handlat alldeles riktigt, då de låto en ekonomisk utveckling, som de vid sina tidigare uttalanden icke ens kunde ana, bestämma öfver sitt senare handlingssätt. Jag undrar, hvad herr Rydén t. ex. skulle säga eller tycka om, att de, som tidigare icke ville gå med på högre löner åt folkskollärarne än 700 kronor, sedermera allt fortfarande skulle ha fasthållit vid denna åsikt till följd af möjligen gjorda uttalanden vid tidigare tillfällen. Jag tror, att äfven han skulle hafva ansett, att ett sådant handlingssätt vore orimligt. Jag anser, att om man tager i betraktande de förhållanden, som rådde, då de åsyftade yttrandena fälldes, kunde det nog vara berättigadt att säga, att vi icke kunna gå med på högre anslag. Men då det sedermera har visat sig, att landets bärkraft har varit större än hvad då kunde beräknas, anser jag det också vara riktigt att gå med på hvad de sedan gjort för försvaret.

Sverige är säkerligen för närvarande det enda europeiska land, där försvarsutgifterna ha nedgått per individ räknadt under senare år. Och jag vill också erinra om, att enligt de beräkningar, som gjorts inom försvarskommittén, skulle utgifterna för försvaret, proportionsvis mot andra statsutgifter, ständigt komma att nedgå från, hvilken siffra så ofta omtalats, öfver 50 procent till 44 procent. Det har talats äfven i denna debatt om slöseriet med medel för försvaret genom beslutet att anskaffa haubitsmateriel, och i lördags påstods, att våra grannar icke ha sådana. Jag vill minnas, att det var herr Christiernson från Hälsingborg, som yttrade detta. Jag är icke fullt säker på om det var han, men att det yttrandet fälldes, är jag alldeles viss om. Jag har därför skaffat mig alldeles säkra uppgifter om hvad som är beslutadt hos våra grannar, och jag skall be att få anföra, att Norge antog 1908 en fälthaubits, af hvilken typ sedan anskaffats det närmast afsedda antalet åtta pjäser. Det var alltså tidigare än då vi beslöto detta, ty det var 1909. Tyskland, som länge haft fälthaubitser, har under 1909 fastställt en ny modell, närmast liknande vår nya fälthaubits. Ryssland har under 1909 antagit en ny fälthaubits och därmed ej blott ersatt de hittills befintliga 28 batterierna fältmörsare, utan därutöfver år 1910 beslutat uppsätta 43 nya haubitsbatterier. Att det då skulle vara berättigadt att äfven här anskaffa haubitsmateriel, tycker jag skulle ligga i öppen dag för dem, som tänka på, att vi möjligen skulle kunna komma i strid med någon af våra grannar.

Man har framhållit, att bland andra stater också Norge har lägre försvarsutgifter än vårt land, hvilket är riktigt. Jag vill emellertid med anledning af dessa uttalanden be att få omnämna en jämförelse mellan vårt land och Norge, som varit framställd i

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

norska tidningar — jag vill på förhand anmärka, att det är liberala tidningar. Dessa yttra, att Norge har en alltför stor statsskuld, nämligen fullt 329,000,000 kronor eller 140 kronor per innevånare, medan Sveriges statsskuld utgör 515,000,000 kronor eller 94 kronor per innevånare; Norge har en nationalförmögenhet på blott omkring $2\frac{1}{2}$ miljarder eller 1,041 kronor per innevånare, medan Sveriges nationalförmögenhet är $13\frac{1}{2}$ miljarder kronor eller 2,454 kronor per innevånare, alltså mer än dubbelt så stor som Norges; Norge har en statsbudget på 135,000,000 kronor eller 58 kronor per innevånare, medan Sveriges budget utkräver 228,000,000 kronor eller 42 kronor per innevånare. Vidare har Norge en handelsomsättning af 586,000,000 kronor med en underbalans af 136,000,000 kronor, medan Sveriges handelsomsättning stiger till 1,091,000,000 med en underbalans af 127,000,000 kronor. Sverige har alltså en väsentligt mindre underbalans. Dessa uppgifter ha stått i norska tidningar, och jag förmodar därför, att de äro riktiga, ty annars hade de väl blifvit vederlagda hvilket icke är förhållandet.

Försvarskommittén har klandrats därför, att dess utredningar icke äro tillräckligt omfattande och beträffande landets ekonomiska bärkraft icke tillförlitliga. Under debatten här har mycket skarpt framhållits, särskildt af friherre Palmstierna, att sådana beräkningar aldrig kunna bli fullt tillförlitliga, och jag vågar därför tro, att påståendena om otillförlitligheten icke kunna väga mera än vår tro, att de ekonomiska utredningarna hålla måttet. Om kommittén hållit på längre med utredningen, hade den säkert blifvit klandrad därför, och jag vill erinra därom, att liberala tidningar åtskilliga gånger påvisat den långa tid, kommittén arbetat, och att den borde kunnat vara färdig med sitt arbete. Man har äfven klandrat kommittén därför, att den icke framkommit med förslag om ett planmässigt ordnande af försvaret, men jag vill erinra om, att kommitténs uppdrag icke gick ut på att framlägga förslag, utan endast att granska förslag från sakkunnigt håll, hvilka voro uppgjorda af fackmän; och denna granskning har kommittén verkställt samt därvid tillstyrkt en del förslag, men afstyrkt andra.

Herr Edén har redan af herr statsministern blifvit underrättad, att landets försvarsplan icke kan komma på bordet, som herr Edén och det liberala partiet önskade, och det därför, att denna plan icke får offentliggöras. Men jag förvånades, då denna önskan framställdes, öfver att icke herr Edén, som vet allt annat, icke visste detta. Han förklarade i dag, hvad han menade, men det kunde man icke så godt ha reda på den gången. Därför ansåg jag denna begäran stå i full öfverensstämmelse med herr Staafts uttalande i remissdebatten, att vi böra anlita utländska sakkunniga vid ordnandet af försvarsväsendet.

Då jag anser, att ett bifall till vare sig herrar Thorssons och Rydéns eller Larssons m. fl. reservationer skulle väsentligt försvaga

vårt försvar, kan jag icke vara med om någondera och vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag vill öfverlämna åt andra och dem det vederbör att besvara de uttalanden och de tillvitelser, som framställts af hans excellens herr statsministern i det senaste anförandet, likaså ifall det skulle anses vara erforderligt att bemöta de tillvitelser, som dundrats fram med tor-dönsstämma af herr Thorsson mot det liberala partiet.

Det kan tyvärr hända, att jag här kommer att åtminstone delvis upprepa något af hvad jag yttrade under interpellationsdebatten för ett par dagar sedan. Men jag har därtill blifvit uppkallad af det yttrande, som hans excellens herr statsministern hade för trenne dagar sedan, då hans excellens såsom bakgrund för slutklämman i sitt anförande och särskildt för det — jag medger det gärna af ingen omtvistade — svar, hans excellens lämnade på de framställda frågorna: Behöfver Sverige ett försvar, och kan Sverige försvara sig? anslöt sig nära intill hvad hans excellens herr utrikesministern på förmiddagen hade yttrat. Detta förklarar också i viss mån den pessimistiska åskådning, som lades i dagen i utrikesministerns anförande och de mörka färger, som utmärkte den tafla han upprullade för kammaren. Denna tafla var ju behöflig just för hans excellens statsministern, då han därtill ville anknyta sig under aftonens debatt. Den var särskildt af behofvet påkallad för att framhålla den stora våda i det, som framhölls vara det hufvudsakliga i det socialdemokratiska programmet, nämligen de betänkliga orden: Fram mot afväpning! — Dessa ord blefvo af herr statsministern och ha blifvit af så många här under dessa dagars debatt stämplade såsom det förnämsta uttrycket för antimilitarismen. Jag har därför ansett mig böra begära ordet just för att framhålla det märkliga förhållandet, att just dessa ord i det socialdemokratiska programmet: Fram mot afväpningen! icke desto mindre måste af alla erkännas vara det strids- och fältrop, som måste höjas af alla fredsvänner, och vi hörde ju till och med under interpellationsdebatten, att detta af herr utrikesministern erkändes vara det mål, mot hvilket mänskligheten måste sträfva. Dessa ord: Fram mot afväpning! genljuda ju också i fredsrörelsen öfverallt; de gifva uttryck åt fredsrörelsens mål, denna mäktiga fredsrörelse, som har sitt ursprung från de djupa lederna, men numera äfven sträckt sig högre upp och, såsom det framhölls häromdagen och som numera räknar sina förespråkare äfven bland de maktägande och särskildt i stort antal bland ledamöterna af de olika parlamenten. Fram mot afväpning måste vi alla sträfva.

Under diskussionen har det särskildt betonats, att det långa fredstillstånd, som rådt under de senaste årtiondena, ingalunda får betraktas såsom beroende på denna fredsrörelse, utan att man därför har att tacka den väpnade freden och den kapprustning, som

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

ågt rum mellan världens stater samt särskildt krigsteknikens stora utbildning under den senare tiden. Jag vågar ingalunda förneka, att dessa förhållanden nog kunna tillmätas en viss betydelse, då det gällt att bevara freden eller rättare sagdt att hindra krigsutbrott, och anledningar till krigsutbrott ha sannerligen icke saknats under den senare tiden och ej ens under de senaste dagarna, men jag är likväl öfvertygad om att just detta folkmedvetande, som står bakom fredsrörelsen, äfven det och kanske till och med i främsta rummet varit den kraft, som hindrat, att krig utbrutit. Det har nämligen icke för de maktägande varit så lätt att påtaga sig ansvaret för ett världskrig, i medvetandet om att man haft hela folkmedvetandet mot sig, detta folkmedvetande, som kraftigt reagerar mot världskrig under nuvarande tid.

Jag framhöll häromdagen, att fredsarbetet nu i allmänhet tänkt sig andra linjer än förr; man har nödgats öfvergifva utopiernas område och öfvergå till mera praktiska åtgärder, men fortfarande måste dock alltid afväpningen vara det slutliga målet, mot hvilket man sträfvar, men härvid gäller det, att man noga måste akta sig för att sammanblanda mål med medel. Om afväpningen också är det mål, man sträfvar mot, och om också alla måste höja ropet: fram mot afväpning! får man dock ej inbilla sig, att man med afväpningen själf såsom medel utan vidare skall kunna uppnå det slutliga målet. Den fullständiga afväpningen får man ej vänta sig förrän man lyckats vinna ett ordnad rättstillstånd mellan de olika staterna, hvilket är hufvudvillkoret för det ännu tyvärr endast aflägsset hägrande målet: den allmänna världsfreden. Men äfven om man ej ännu kan tänka sig denna afväpning, utestänger ej detta, att man dock bör kunna sträfva efter hur man skall kunna åstadkomma alla möjliga begränsningar i de växande rustningskostnaderna. De medel som för öfrigt stå oss till buds under arbetet mot det slutliga målet, framhöllos häromdagen under interpellationsdebatten, för det första utvidgande såvidt möjligt är af alla internationella förbindelser och internationellt samförstånd och däraf följande framförande af de federativa grundsatserna på så många områden som möjligt. Visserligen har man ännu icke hunnit vidare långt på den vägen, men törhända kan man hoppas, att just den vägen blir den, som främst af alla kommer att föra mänskligheten fram mot det här angifna, slutliga målet. Det är många krafter i våra dagar, som arbeta för att skapa ett ordnad rättstillstånd mellan staterna genom åstadkommandet af internationell rätt och ett bestämdt rättsförfarande för att slita tvister mellan folken och sålunda gifva full effektivitet åt de numera så godt som oundvikliga skiljedomstraktaterna, hvilka man också börjat erkänna måste vara icke blott obligatoriska, utan så mycket som möjligt oinskränkta. De senaste dagarnas händelser hafva särskildt gifvit oss antydning om stora framsteg i den vägen. Hans excellens ministern för utrikes ärendena tvekade ej att häromdagen framhålla det barbariska i det nuvarande rättstillståndet mellan staterna och nödvändigheten

att bekämpa detsamma, det vill med andra ord säga, den sålunda erkända nödvändigheten af, att vi måste kämpa oss fram mot det mål, som i det socialdemokratiska programmet framhålles, nämligen: Fram mot afväpning! Alla vilja nog numera sträfva fram mot detta mål, det är endast om själfva tåghastigheten, som meningarna äro delade. Somliga, hvilka blott se målet hägra långt i fjärran och törhända endast tänka sig, att det skall kunna uppnås en gång i det tusenåriga riket, anse sig därför ej våga skrida fram annat än med den allra yttersta försiktighet och endast taga tuppfjät; andra åter finnas, hvilka i sin ifver liksom vilja gripa målet i flykten och därför rusa fram med iltågsfart, men faran därvidlag är onekligen, att under sådan fart man lätt nog utsätter sig för att urspara. De finnas också, som icke anse, att målet är oupphinneligt, utan mena, att det äfven inom begränsad tidrymd bör kunna uppnås. Det är dessa, som därför anse sig pliktiga att med alla medel arbeta härför, men det oaktadt kunna de ej våga att åtminstone ensidigt börja den fullständiga afrustningen. Ty så länge de internationella förbindelserna icke skänka oss full trygghet, måste vi för bevarandet af vår nationella själfständighet, det dyrbaraste vi äga enligt allas samfälliga mening, äfven upprätthålla vårt försvar. hvilket vi under dessa dagar från skilda håll hört framhållas.

Men om man också anser försvarets upprätthållande nödvändigt, får det ej ske på sådant sätt, att vi samtidigt suga ut landets innersta must och under sträfvan att bevara vår själfständighet rent af uttömma vår egen lifskraft och hämma vår kulturella och sociala utveckling. Det är just detta förhållande, som tydligt har framstått för de medlemmar af det liberala partiet, hvilka inom statsutskottet afgifvit den reservation, som vi nu behandla. De ha just framhållit, att det är af vikt, att vi under arbetet för att på nödigt sätt upprätthålla landets försvar icke åsidosätta våra kulturella och sociala plikter; de ha framhållit, att vi måste söka undvika alla öfverflödiga kostnader men framför allt — hvilket just är medlet att undvika sådana kostnader — söka vinna full planmässighet i vårt försvar så till lands som till sjöss. I trots af hvad som från statsrådsbänken både för tvenne dagar sedan och i dag har blifvit uttaladt, äro vi icke fullt öfvertygade om att de förslag, som framkommit från vår nuvarande regering, utgöra några bevis på någon fullständig planmässighet, då det gäller ordnandet af vårt försvar, utan snarare tvärtom.

Det vare långt ifrån mig — såsom här äfven från andra håll uttalats — att vilja förneka rättmätigheten af många af de kraf, som under de olika punkterna framställts af de socialdemokratiska reservanterna. Men jag tror dock, att för vinnandet af just planmässighet det är af vikt, att allting pröfvas i sitt sammanhang och att intet lösryckes från det hela. Det är just detta, som herr Larsson och hans medreservanter framhållit. Det är också helt naturligt, att ej dessa hysa tillräckligt förtroende för den nuvarande regeringen

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*
(Forts.)

för att åt densamma vilja lämna den vidare utredningen af denna betydelsefulla fråga, utan de hafva endast velat framhålla i hvilken riktning en sådan utredning enligt deras mening borde gå. Däraf följer, att de ej heller föreslagit aflåtandet af någon skrifvelse till vår nuvarande regering.

Det kan ju tyckas, att diskussionen om denna fråga har spunnit ut sig alltför mycket på längden, i synnerhet från deras sida, som ej påyrka något positivt förslag, utan endast hållit sig till uttalanden af vissa principer. Ja, men det är kanske just detta förhållande, som gifvit anledning till att diskussionen blifvit längre än vanligt, ty här om någonsin torde det komma att inträffa, att diskussionen får utgöra svar på frågan. Hvilket beslut, som här kommer att fattas, när debatten en gång förklarats afslutad och vi måste taga till voteringssedlarne, är ännu för oss alla ovisst, och måste vi vara under ett dylikt trekantsförhållande, ty liksom tvenne sidor uti en triangel alltid tillsammans äro större än den tredje, hur stor denna än må vara, så kan det inträffa — att till följd af de tvenne andra sidornas sammanslagning den reservation, som blifvit afgifven af herr Larsson m. fl., icke kommer med i den slutliga voteringen. Skulle detta blifva fallet, kommer den slutliga omröstningen i de olika punkterna att gälla mellan det förslag till utredning, som af de socialdemokratiska reservanterna blifvit framställt, och utskottets blanka, tomma intet. Under sådana förhållanden torde det nog kunna hända, att jag och möjligen många med mig komma att i vissa punkter hellre sluta oss till den socialdemokratiska reservationen, då vi icke kunna förneka det berättigade i många af de kraf, som i vissa punkter af herrar Thorssons och Rydéns reservation blifvit framställda. Såsom jag redan framhållit, vill jag icke gärna vara med om någon skrifvelse i frågan till vår nuvarande regering, men i valet mellan de tvenne: det tomma intet, som utskottet bjuder, och den af herrar Thorsson och Rydén afgifna reservationen, kan det hända, att man måste i någon punkt följa den senare.

Under nuvarande förhållanden och i afvaktan på, huru den slutliga voteringspropositionen kommer att ställas, kan jag emellertid icke underlåta att alldeles bestämdt ansluta mig till den uppfattning, som blifvit här först af herr Starbäck uttalad, och anhåller jag därför, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Larsson m. fl. afgifna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Med största uppmärksamhet har jag följt den debatt, som i dessa dagar förts angående denna fråga, och jag får säga, att det har gladt mig, att icke på något håll de rent försvarsnihilistiska krafven framförts, att icke något parti har velat eller vågat taga upp dessa kraf såsom sina. Äfven om en hel del talare ha sagt, att de ha afväpning och allmän fred såsom slutliga mål på sitt program, ha dock alla erkänt, att den nuvarande internationella situationen är så pass

allvarlig, att ingen vågat taga upp afväpningsfrågan såsom aktuell just nu. Detta kan icke annat än vara glädjande för hvarje fosterlandsvän, som tror, att vi kunna tvingas att med vapen värna vår själfständighet. Icke ens herr Lindhagen, som väl är den ibland oss, som mest tror på framtida sammanslutningar mellan folk äfven af olika stam, har kunnat förneka, att vi ha mycket som är värdt att försvara och som vi väl äfven måste vara beredda att kunna försvara.

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

På tal om sådana sammanslutningar vill jag säga, att för så vidt med dem afses sammansmältning af folk af olika stam, tror jag icke det kan vara önskligt för vårt folk, att vi blandas med eller uppgå i ett annat folk. Ty hvad komme de för oss att i hufvudsak betyda? Jo, med visshet en rasförsämring. Ett af vårt folks förnämsta arf, det hvarpå vi kanske i främsta rummet kunna bygga våra förhoppningar, att vi skola gå en lycklig framtid till mötes, är vår rasrenhet, friheten från inblandning af främmande blod. Denna relativa rasrenhet kan vara en borgen för att vårt folk, trots det tillfälliga förfall, hvari vi af vissa symptom att döma för närvarande befinna oss, skall i en framtid kunna återvinna en del af våra faders dådkraft.

Jag hade begärt ordet närmast med anledning af de liberala reservanternas uttalande om plan i finansiellt hänseende och ny plan i afseende på försvarets ordnande, men efter det utförliga anförande, som hållits af hans excellens herr statsministern, kan jag i detta hänseende fatta mig helt kort. Vi kunna ju vara öfverens om, att emot hvarje sådan plan, som kommer att föreligga, helt visst med allt fog kunna göras samma slags invändningar, som göras mot den nu föreliggande, af försvarskommittén utarbetade planen. De faktorer, som inverka på den finansiella ställningen, äro ju så mångsidiga och bedömas så helt olika, alltefter den olika ståndpunkt hvar och en intager, att det alltid måste kunna bli tvist om slutresultatet. Men om vi vilja vara uppriktiga, måste vi väl medgifva, att sällan, om ens någonsin, vårt folk haft större förmåga att bära de allmänna bördor, som åläggas detsamma, än just nu. Eller kunna herrarne angifva någon längre tidsperiod i vårt land, då vårt folk haft större lätthet att bära de allmänna bördorna än just nu? Jag tror icke, att åtminstone någon längre sådan tidsperiod i vårt folks historia skall kunna uppletas.

Det säges, att det bland vårt folk råder starkt missnöje mot de stora utgifterna. Ja, tyvärr är så förhållandet, men då hemställer jag: ha de herrar, som här så mycket talat om detta stora missnöje, gjort allt hvad de kunna och bort göra för att fästa vårt folks uppmärksamhet på huru härmed varit i forna dagar och huru det är nu? Ha de gjort allt hvad de kunnat för att opartiskt och på ett det allmänna gagnande sätt framlägga den nuvarande situationen? Ha de det, så ha de gjort sin skyldighet, annars icke. Det har väl icke någonsin gjort sig gällande en så allmän sträfvan att

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

lyfta de allmänna bördorna från de svagaste i samhället öfver på dem, som äro mera bärkraftiga som just nu och särskildt på de sista åren har mycket åtgjorts i detta hänseende.

Då kan man säga, att i afseende på försvarsfrågan har den personliga tjänstgöringsskyldigheten kommit att mera än förr, utan ersättning i vissa fall, påhvilat de medellösa och svagt bemedlade. Ja, mina herrar, men hur lät det under rösträttsdebatterna? Då talades ofta om och framhölls från många håll såväl i kammaren som ute i landet, att om vårt folk endast finge den allmänna rösträtten, skulle det med glädje bära de uppoffringar, som den allmänna värnplikten pålade individen. Det är icke så länge sedan vi hörde detta tal ofta här, mycket ofta ute i landet. Jag vill för min del gärna erkänna, att jag mången gång funnit något ihåligt i talet om den allmänna politiska rösträttens betydelse för de svagast ställda i vårt land, men jag har alltid trott och tror det fortfarande, att så pass stor betydelse och så stort värde har väl ändå alltid denna rösträtt för hvarje svensk medborgare, att han må känna sig manad att bära de bördor, som den allmänna värnplikten pålägger honom.

Det säges, att vi skola ha en försvarsplan, som allsidigt utreder, hur vi skola använda de medel vi kunna anslå till försvaret. Ja, men om nu en sådan plan skulle uppgöras, för hur lång tid framåt kan den väl äga giltighet? Måste icke förhållandena mellan landt- och sjöförsvaret komma att undergå förändringar, allteftersom de yttre och inre förhållandena ändras?

Det har talats om en undersökning af de kraf, som skulle påläggas i sammanhang med lösningen af vissa sociala frågor. Men då frågar jag: Hur lång tid skall en sådan undersökning taga? Snart sagdt samtliga dessa frågor befinna sig ju ännu på det förberedande stadiet, men under den tid man söker få klargjort något så när, hvad dessa frågor kunna komma att kosta vårt folk, kunna vi väl icke låta vårt försvar alldeles gå tillbaka och låta det, som vi med stora kostnader och uppoffringar åstadkommit, förfalla.

Jag tror för min del, att vi för närvarande mycket lugnt kunna följa utskottets förslag, som är fotadt på den enda försvarsordning, som vunnit vår representations gillande, nämligen 1901 års härordning och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Under behandlingen af den nu föreliggande frågan har herr Rydén från Malmö yttrat, att vi, högerbönderna, som han kallade oss, här i kammaren hade slösat och kritiklöst beviljat till försvarets uppehållande och stärkande allt, hvad som förelades oss från Kungl. Maj:t. Han har i detta hänseende sökt framlägga en del skäl, men har icke lyckats komma fram med andra skäl, än som beröra den af honom förfäktade meningen angående afskrifning af försvaret. Han har förebrätt icke allenast mig, utan äfven några andra äldre medlemmar

af denna kammare, för att vi vid 1901 års riksdag, då vi sutto i försvarsutskottet, skulle ha varit med om att tillstyrka det beslut, som då fattades af kammaren och Riksdagen. Han framhöll detta äfven i ett anförande, som han hade under förlidet års riksdag, men blef då tillrättavisad, så till vida som vi då ställt oss som reservanter mot det af Riksdagen då antagna förslaget. Men det oaktadt har han nu fortsatt med sina beskyllningar att vi, till följd af allt det, som 1901 års beslut fört med sig, varit med om att anslå medel för att ifylla den stora ramen kring den af 1901 års Riksdag antagna härordningsreformen, hvilken sedermera af Kungl. Maj:t godkändes. Jag visade dock under förlidet års riksdag för herr Rydén, med stöd af icke blott utskottets utlåtande, utan äfven af de anföranden jag hade vid behandlingen af den då föreliggande frågan — jämte de skäl i öfrigt, som jag kunde anföra — huru saken i själfva verket förhöll sig. Men likväl påstår han, att oaktadt jag reserverat mig, så finnes det intet skäl för att jag ändå skulle ha varit med om sammanjämkningen, då han icke funnit mitt namn bland reservanterna i utskottet, där jag hade säte och stämma, och där sammanjämkningen skedde. Jag får därför först och främst säga honom, att jag var icke med om vare sig sammanjämkningen eller om antagandet af detta förslag, och vidare, att jag fortfarande står fast vid hvad jag i detta hänseende framfört såväl i tal som i skrift. Herr Rydén kallar oss för slösarebönder, högerbönder, och jag vet icke allt hvad han vill slunga oss i ansiktet, men nog synes det vara ett underligt sätt ett bemöta en kamrat i kammaren, som vet med sig, att han handlat efter sin ärliga öfvertygelse, och som, efter att hafva sökt sätta sig in i den föreliggande frågan så godt han kunnat, därefter fattat sitt beslut. Då så skett, synes det mig, att man också borde vara försvarad såväl inför sitt eget samvete och sina valmän som inför hela landet.

Nu är det emellertid icke nog med detta. Herr Rydén yttrade i sitt anförande nu i onsdags, att högermännen utan invändningar låtit spänna sig för militarismens triumfvagn. Man kan alltför väl förstå hvad han därmed menar. Han menar naturligtvis, att man i ett eller annat afseende är så hängifven militarismen, att man vill offra allt som begäres för denna. — Ånej, herr Rydén, man vill allt pröfva frågorna litet också, såväl den ena som den andra och icke minst dessa stora frågor, som nu föreligga. Man ägnar dem nog sin grundliga uppmärksamhet och söker se till, att Riksdagen icke går för långt på den vägen. Men när det går som det gjorde 1901, så att majoriteten beslutar och besegrar en minoritet, som vill ha ett annat förslag, då måste man lojalt böja sig och äfven lyda såväl detta beslut som de lagar och författningar, som i det afseendet kunna beslutas och utfärdas. Det är dock hårdt att blifva behandlad såsom jag blifvit af herr Rydén, och jag ber att få säga honom, som så uppträder i kammaren, att jag kan icke annat än protestera mot de uttalanden, som han här tillåtit sig göra.

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Han har tagit sig friheten att uppläsa en del lösryckta rader ur de anföranden rörande försvaret, som jag hållit för kanske en tjugu, trettio år sedan, och på samma sätt återgifvit en del af hvad jag yttrade år 1901. Ett sådant stridssätt är enligt mitt förmenande icke riktigt, utan skall man citera ett anförande, så bör man väl också läsa upp det i dess helhet. Men nog af, oaktadt det han endast läst upp lösryckta bitar af hvad jag vid föregående tillfällen anfört, så står jag fortfarande för hvad jag har sagt i det afseendet.

Det var helt andra tider för en tjugu å trettio år sedan än det är nu. Det var på den tiden, då landtmännen och till och med en del stadsbor insågo det orättvisa i att en stor del af jorden skulle betungas med grundskatterna och indelningsverket, medan en del annan jord, såsom säterier och andra skatteföremål, voro befriade från såväl indelningsverket som grundskatterna. Man fick då kännedom om huru dessa grundskatter tillkommit. De utgjorde särskilda bevillningar, som hade gifvits och beslutats utgå till följd af krigsumgäldar eller på något annat sätt, och det lofvades, att när det ändamål, för hvilket de voro beviljade, blifvit i ekonomiskt afseende tillgodosedt med det beviljade beloppet, så skulle också dessa bevillningar upphöra. Men när så icke skedde, gingo bönderna in med en skrifvelse till Kungl. Maj:t och bådo att af nåd blifva befriade från dessa skatter, såsom de en gång erhållit löfte om. Men Kungl. Maj:t sade, att sedan dessa bevillningar blifvit inskrifna i kronans böcker, så måste de också utgifvas, och så pågick detta utgifvande i hundraårlig årtal.

Beträffande indelningsverket, så var det, som vi veta, först så, att ofantligt stora utskrifningar af unge män och äfven hemmansägare gjordes, för att skaffa folk till krigen, och så många män, som man kunde få under oroliga tider, kallades ut att tjäna för konung och fosterland, för hem och härd. För att nu blifva befriade från detta åtog sig en del hemmansägare, somliga att hålla en karl — detta var vid rotehållet — och somliga att hålla både häst och karl — vid rusthållet —. I kontrakten, som uppgjordes mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena sidan, och rust- eller rotehållaren, å den andra, var det föreskrifvet, att så länge dessa onera utgjordes, skulle icke allenast rote- eller rusthållaren, utan äfven hans söner och drängar, som på gårdarna bodde, vara fria från allt slags utskrifning.

Af hvad jag nu anför, framgår, hvarför landtmannapartiet höll fast vid krafvet på grundskatternas och indelningsverkets afskrifning och ansåg, att om man skulle åtaga sig ökade bördor för försvaret, så skulle man också ha en utjämning af skatterna. Jag var en af dem, som undertecknade de motioner, 7 till antalet, vid 1878 års riksdag, som utgjorde uppslaget till en rättvisare beskattning och ett förslag till afskaffande af sekelgamla orättvisor, samt föreslog i en af motionerna nittio dagars öfning för de värnpliktige.

Hvad sedan beträffar att vi reser vanter vid 1901 års riksdag framlade förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t om förnyad utred-

ning och framläggande af ett förslag, gående i af oss angifven riktning, så ber jag att få erinra, att visserligen hafva kostnadssummorna för försvaret sedermera icke hållit streck, men detta har berott därpå, såsom hvar och en lätt kan öfvertyga sig om, att icke allenast de verkliga utgifterna för försvaret blifvit drygare än de beräknade, utan äfven på att man vid följande riksdagar utökat den ursprungliga härordningen på sätt därom vid förberörda riksdag var angifvet. Det är detta, som är orsaken till att kostnaderna blifvit så höga.

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Hvad nu det af socialisterna framlagda skrifvelseförslaget beträffar, så får jag säga det, att jag skulle gärna kunna vara med om att något göres i utredningsväg — hvad exempelvis musiken angår har det verkligen synts mig, som om man där skulle kunna taga bort någon del af personalen. Vid hvarje regemente finnes ju en musikkår om 32 man, och jag undrar, om det icke kunde vara tillräckligt med 16 å 18 vid hvarje regemente. Jag föreställer mig åtminstone, att det skulle räcka till, ty såväl i krig som under öfningsförhållanden har man ju ingen annan nytta af musiken, än att den skall vara till någon förnöjelse för manskap och befäl.

Hvad nu i öfrigt angår socialdemokraternas hemställan om bifall till sin motion, så torde det allt vara riskabelt att vara med om den, och jag fruktar verkligen för, att därest socialisterna en gång skola få sin vilja fram beträffande afskrifningen af försvaret, så komma nog både de själfva och kanske än mera deras valmän att ångra detta, men då är det för sent, ty då är försvaret redan borta. Den, som läst historien och sett i den, huru fienden i forna tider ryckt in i vårt land, brännt, härjat, skändat och sköflat, han skall helt säkert minnas detta och säkerligen också ha ögonen öppna för nödvändigheten af, att vårt land icke blir försvarslöst, utan att vi kunna möta fienden, när han vill angripa oss.

På grund af hvad jag sålunda yttrat, herr talman, kommer jag att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Branting: Herr talman! Till följd af bristen i vår arbetsordning, som omöjliggör att kunna omedelbart eller åtminstone vid sammanträdet slut besvara frågor, som blifvit framställda eller gifva personliga förklaringar, hvilket ju kunde ske mycket kort, har det varit mig omöjligt att förrän nu besvara ett par frågor, som hans excellens statsministern i onsdags afton riktade alldeles direkt till mig.

Han ville göra gällande, att det förslag, som här föreligger till diskussion, den socialdemokratiska motionen, är någonting absolut enastående i hela världen, att intet lands socialdemokrater »våga sig på», såsom det från hans synpunkt ungefärligen torde te sig, någonting liknande. Däri har han nu alldeles orätt. Det har ju redan något erinrats om, huru våra närmaste grannländers socialdemokraters ställning är. I Danmark har sedan länge partiet stått

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

på den ståndpunkt, att ett väpnadt försvar egentligen där är meningslöst, hvilken ståndpunkt för öfrigt äfven den radikala vänstern där i hufvudsak intager, och som tagit sig uttryck i det bekanta ordet af Hörup: »Vad kan det nytte?» Den ståndpunkten ha de också fullföljt som medlemmar af den försvarskommitté, som varit tillsatt, och där äfven socialdemokratien var representerad, och de ha fullföljt den äfven i folketinget i yrkanden helt och hållet öfverensstämmande med detta program. I Norge ha likaledes våra partivänner ställt sig på denna ståndpunkt såsom medlemmar af kommittéer, hvilka sysslat med att utreda försvarssaken. De ha icke ansett, att det militära försvaret skulle kunna för Norge spela den roll, att det vore värdt de ofantliga uppoffringar, som man menar det skulle komma att kräfva där. De ha därför med afseende på afväpningsfrågan gått vida längre, än hvad som här af oss varit ifrågasatt. Jag medgifver, att enligt ett telegram, som kom för ett par dagar sedan, skulle Egede Nissen i stortinget vid behandlingen af militärbudgeten endast riktat en hemställan till statsministern att vid framläggandet af nästa militärbudget söka åstadkomma en nedsättning i försvarskostnaderna. Och i det för året föreliggande förslaget har han hemställt endast om en besparing af en miljon kronor. Han har således i det uttalandet ställt sig ungefär på vår ståndpunkt. Han ville ha en nedsättning, men jag antager, att han naturligtvis gjort det alltjämt under betonande af partiets principiella ståndpunkt, ehuru af lämplighetsskäl han icke velat vara emot, om man kunde komma ett mindre stycke på väg.

Hans excellens statsministern affärdade de erinringar, som jag tillät mig göra om de tyska förhållandena med att de tyska socialdemokraternas vägran af militärbudgeten endast skulle vara en tom demonstration. Jag tror icke, att han har rätt att gent emot vårt tyska broderparti utslunga den tillvitelsen. De mena fullkomligt allvar med, att de icke vilja vara med om att bevilja de anslag, som äro sammanfattade i den nuvarande militärbudgeten i Tyskland. Men förvisso, så länge de äro ett minoritetsparti, så kan ju majoriteten i detta fall göra hvad den behagar, och deras uppgift blir då icke, som sakerna där ligga, att utforma något närmare hvad som ligger i deras program om folkets uppfostran till värneförmåga och införandet af milissystem i stället för stående här. Denna uppgift framställer sig för dem först när de närma sig att bli i majoritet, och åtskilliga tidens tecken tyda ju på, att utvecklingen i Tyskland går i den riktningen och det kanske hastigare än hans excellens statsministern i Sverige och framför allt hans meningsfränder i Tyskland skulle önska. Herr statsministern påminde emellertid också om, att sydtysklands socialdemokrater skulle stå på en annan ståndpunkt. Ja, det gäller beträffande vissa landtdagar i sydtyskland, att man där icke ansett sig, såsom förhållandena ligga, böra vägra rösta för budgeten i dess helhet, därför att de därigenom skulle risquerat att få en sämre och för folket mera tryckande budget. Men

det är en annan sak, därför att dessa budgeter upptaga icke militäranslagen, hvilket är en riksangelägenhet. Så är fallet för alla tyska stater utom för Bayern, som i det fallet intager en särställning, och i Bayern ha, så vidt jag känner, socialdemokraterna alltid vägrat militärbudgeten i full öfverensstämmelse med den allmänna hållning partiet intager i tyska Riksdagen.

För öfrigt är den fullständigt internationell denna socialdemokratiens anstorm mot militarismen i de olika länderna, fastän det å andra sidan är klart, att den måste ikläda sig olika former i olika länder allt efter de konstitutionella möjligheter, som finnas, och de situationer, som föreligga. I Frankrike ser man t. ex. af ett telegram i dag, att från socialdemokratiskt håll gjorts yrkande i samma riktning, som här i fjol mycket var på tal, nämligen om inskränkning i värnpliktsöfningarna för vissa årsklasser. Det blef afslaget, men yrkandet har emellertid gjorts, och det motiverades naturligtvis såsom ett led i den allmänna sträfvan att få till stånd nedsättning i rustningarna. Och i Frankrike har också vid andra tillfällen i parlamentet från socialistiskt håll framhållits, att man icke vill vara med på den nuvarande långa öfningstiden och kaserneringen, utan sträfvar efter milissystem. Och äfven där vägra socialisterna militärbudgeten.

Från Italien och Österrike, hvilka länder rusta en smula nervöst som det tyckes mot hvarandra, kan meddelas, att våra partivänner där göra alla ansträngningar för att protestera mot detta rustningsraseri. De göra hvad de förmå, för att hålla af alla krafter tillbaka. Så planläggas stora demonstrationer och förbröd-ringsopinionsyttringar i de stora italienska städerna, liksom för några år sedan och äfven senare skett i den italiensk-österrikiska staden Triest.

Öfverallt ha sålunda socialdemokraterna intagit den ståndpunkten, att de vilja göra allt hvad förhållandena möjliggöra för att få slut på detta system, hvarunder folken för närvarande digna. Jag nämnde nyss vårt tyska broderpartis principiella afvisande af den bestående militärbudgeten. Jag skall be att få tillägga, eftersom det gafs en något ofullständig uppgift i den saken förut under debatten, att de dock icke inskränka sig blott till detta rent negativa yrkande. Den 16 mars i år framlades ett förslag af den socialdemokratiska fraktionen i tyska Riksdagen, hvilket i »Vorwärts» betecknats som ett »afrustningsförslag», och hvori det hemställes, att »Riksdagen ville besluta göra anhållan hos rikskansleren, att han måtte med hänsyn till franska deputeradekammarrens och engelska underhusets uttalanden om beredvillighet till inskränkning i rustningarna genast vidtaga mått och steg för att åstadkomma internationell öfverenskommelse om allmänna inskränkningar i rustningarna i förbindelse med afskaffande af kaparrätten.»

Det är således opinionsyttringar och framryckningar efter afrustningsvägen på *alla* håll och i *alla* länder. Och vi vilja icke utgöra

Angående åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

något undantag, utan vi vilja vara med i dessa sträfvanden. Och vi svenskar ha, som jag sade i onsdags, så mycket starkare skäl att vara med, som det är alldeles oemotsagdt, att våra rustningar drifvits opp till en höjd, som icke ens står i proportion till hvad de öfriga småstaterna anse sig nu kunna kosta på sitt försvar.

Med dessa erinringar kunde jag för min del i hufvudsak ha slutat. Jag skall dock be att få uttala min mening i några små punkter till, därför att det synes mig, att en del, som här yttrats, bör riktiggställas. Men nog ha vi i alla fall redan genom den vidlyftiga debatt, som här förts, kommit till en ganska fullständig *klarhet* beträffande de olika partiernas riktlinjer i denna för landet så oerhördt viktiga fråga.

Det kunde ju visserligen vara af intresse att höra fortsättningen på den uppgörelse, som äger rum angående det ryktbara året 1906 mellan högern och det liberala partiet, och jag tror nog, att båda där ha erinringar att göra hvarandra af ett visst intresse. För min del skall jag icke blanda mig i den diskussionen. Jag skall blott, då herr statsministern nyss äfven vidrörde ett yrkande, som jag framställt år 1906 beträffande ett flottbyggnadsanslag, be att få komplettera hans siffror med den upplysningen, att de 966,000 kronor, till hvilka vi då yrkade bifall, endast utgjorde sådana anslag, som behöfdes för att fullborda redan halffärdiga båtar, och som man således kunde anse vara rena konsekvensanslag af föregående beslut. Alla öfriga yrkanden, som då förelägo, nämligen yrkanden på nybyggnader i flottan, afvisades däremot af oss med uttrycklig hänvisning till, att en utredning först borde ske, innan man gaf sig in på några som helst nybyggnader. Jag tror således, att man icke har den allra minsta rätt att af dessa tillfälliga anslagsbelopp draga några som helst slutsatser, som man skulle önska kunna draga, om de summor vi vid olika tillfällen kunna gå med på, utan vår ståndpunkt har nog i det fallet varit konsekvent den, att vi velat motsätta oss yrkanden på nybyggnadsanslag, innan fullständig utredning förebragts. Detta är precis detsamma, vi nu med afseende på årets flottbyggnader kräfva.

Jag nämnde, att jag tror man uppnått fullkomlig *klarhet* genom denna debatt. Icke minst hans excellens statsministerns anförande nyss har bidragit därtill. Han talade där uttryckligen om såsom program för sin meningsriktning, att 1901 års härordning skall fullföljas, och det trots att dyrheten blifvit så oerhördt mycket större än som förespeglades år 1901. Den skall icke blott fullföljas utan, såsom vi alla känna, ytterligare utvecklas på åtskilliga vis. Och på det sättet skola vi komma till ett försvar, som blir faktiskt betydligt dyrare än till och med detta högt uppskrufvade, som vi nu ha. Det är, fastän man icke vill binda sig vid försvarskommitténs siffror, dock de hundra miljonerna vi närma oss, om vi följa högern, och det kan också hända, att vi då snart skulle komma att öfverskrida till och med de hundra miljonerna.

Herr statsministern pekade på att den försvarsplan, som efterlystes, var ett så ofantligt hemligt aktstycke. Ja, det förstår ju hela kammaren, att det här icke är fråga om den strategiska försvarsplanen, utan hvad herr statsministern kallade organisationsplanen, och det är fråga om framför allt, att landet själf skall kunna i någon mån bedöma, och Riksdagen också skall sättas i tillfälle att bedöma en smula, hvad det finnes för skäl för att tillmäta den ena och andra försvarsgrenen det större eller mindre procenttalet af försvarsutgifterna som för densamma begäres. Nu tröstade oss herr statsministern med att, som det nu är, vore det ungefär den rätta proportionen. Ja, det må vara hans öfvertygelse, och jag bestrider ingalunda, att han kan ha skäl, som för honom äro afgörande härutinnan. Men jag tror ändå, att Riksdagen skulle vilja att dessa skäl komme fram ordentligt och blefve utvecklade och diskuterade, så att vi blefve på det klara med, huruvida t. ex. icke till äfventyrs för närvarande allt för stora uppoffringar göras på flottan i förhållande till det värde, som detta vapen kan anses hafva gentemot ett anfall.

Det yttrades af herr Jespersion ett ord, som jag icke kan underlåta att på tal om högerns ståndpunkt något upptaga. Han ville göra gällande, att en af arméns hufvuduppgifter vore att skydda de arbetsvilliga! Det är en ståndpunkt, som kom fram där med en klarhet, för hvilken vi ha all anledning att vara herr Jespersion tacksamma. Jag måste dock säga, att det är ett dyrbart sätt att försöka åstadkomma skydd för arbetsvilliga, hvilka genom sitt uppträdande ådragit sig sina kamraters förbittring och förakt, att vi för detta eller med väsentlig bitanke därpå skola hålla denna enorma apparat under fjärde och femte hufvudtitlarna! Jag tror det ordet bör naglas fast, och att talet om att armén skall användas för att i inre strider ingripa, det bör visas tillbaka. Så har skett i Andra kammaren, redan när denna olycksaliga paragraf, som tillåter detta ingripande, inskrefs i värnpliktslagen, men det bör upprepas, och man bör återkomma därtill. Ty de herrar, som här tala om att försvaret skall göras så folkligt, att det blir populärt, kunna vara vissa om, att får man inte bort *den* synpunkten på försvaret, att det också skall afse ett skydd för vissa klassintressen, de besittandes klassintressen, så komma eljest aldrig i lifvet några ansträngningar att utjämna missförhållanden och orättvisor i försvarsväsendet att krönas med tillräcklig framgång för att deras syfte skall nås.

Herr Svensson i Skyllberg frågade, om vi ej hade större förmåga nu än förr att bära bördor, och sålunda borde vara villiga att bära dem. Jo, visst har landet nu större förmåga och större resurser än för 30, 50 och 100 år sedan; men jag frågar: ha icke dessa resurser också utnyttjats och tagits i anspråk till det yttersta, icke minst af militarismen? Är det befogadt att jämföra de förhållanden, som rådde under gångna, relativt aflägsna tider, då vi hade

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

en total budget på några få miljoner kronor, med förhållandena nu, då motsvarande siffra sprungit upp till ett par hundra miljoner kronor? Om landets möjlighet och förmåga att bära bördor ökats, och om befolkningen icke blifvit helt och hållet utan del af den stegring i kulturmöjligheter, som väl bör vara en frukt af att dess arbete kunnat blifva mera produktivt, så är väl detta intet skäl, hvarför man nu ytterligare skall lasta på det hur mycket som helst. Tvärtom är det ett skäl att se till, huru det kan komma sig, att, trots det att detta produktiva nationella arbete så har ökats, så gapar ändå klyftan lika skärande mellan rik och fattig, och stå vår befolknings breda lager ändå mångfaldiga gånger inför fattigdom och nöd trots dessa blomstermålningar, med hvilka man här vill motivera sin önskan att ge ännu ytterligare för försvaret.

Ja, högerns ståndpunkt i försvarspolitikern tror jag således är tillräckligt klart uttryckt genom denna debatt. Den liberala ståndpunkten innebär, som det sades i förrgår, att man skall gå till en utredning, en bred utredning, men *utan något direktiv*. Nu har det i dag varit ganska intressant att höra, hur den ena efter den andra af de liberala talarne stigit upp och vittnat, att de egentligen skulle vilja gå med på nedsättningar. Men det står ingenting därom i den liberala *skrifvelsen*, och man är försiktig nog att taga den hänsynen till de grupper inom det liberala partiet, hvilka önskningar måhända också gå något i den riktningen, men som dock framför allt ha klart för sig, att det med deras syn på militärbehofven innebär en fullkomlig omöjlighet — man är nog försiktig, säger jag, att icke säga ut någonting bestämdt. Man vill således, att vi här skola ansluta oss till detta yrkande, och under tiden hålla på *status quo*, utan att vi ändå veta, hvarthän denna utredning kommer att peka. Detta är oss omöjligt. Det måste sägas något positivt och bestämdt, ty dessa utredningar kunna — det ligger i sakens natur — komma till så fullständigt olika resultat, alltefter som de läggas, och alltefter som sinnelaget är hos dem, hvilka verkställa utredningarna.

Herr Edén protesterade särskildt mot att jag i sammanhang med hans anförande i onsdags nämnt den ettåriga värnplikten såsom ett mål, mot hvilket han kanske ändock sträfvar, fastän det ej direkt utsades. Ja, det gläder mig att höra den förklaringen af herr Edén, att detta icke skulle vara hans mål. Jag gläder mig också att höra alla dessa förklarningar, som afgifvits af talare från liberala partiet, om huru gärna man ville gå på nedsättningarnas väg. Ty det är visst, att dessa förklaringar visa, att också dessa ärade talare själfva känna med sig, hur folkstämningen inom deras egna kretsar är, och att det i själfva verket fordras icke blott status quo och utredning, utan utredning i bestämdt *nedsättningssyfte*. Men så länge detta ord *icke* står i deras uttalande, och så länge partiet icke binder sig för det, kan man icke fästa alltför mycket af-

seende vid än så välvilliga försäkringar, som af enskilda partimedlemmar kunna afgifvas.

Det var för öfrigt, när jag nämnde professor Edén, icke blott som han antog, uttrycket »ett folk i vapen», som gjorde, att jag ur hans anförande drog den slutsats, som jag gjorde, utan det var en vändning, som han förut använde, där han sade, att för sådana tunga kostnader borde man kunna *vinna mer* än man för närvarande gör. Ja, det är just det resonemanget, som föres af den militärfriiga flygeln af det liberala partiet. Och om professor Edén för sin del och kanske åtskilliga af hans vänner i Riksdagen icke nu precis stå för dessa sträfvanden, som gå ut på den ettåriga värnplikten, så ha vi dock icke glömt, att förut många gånger och ännu för få veckor sedan man i betydande liberala pressorgan sett bestämdt pläderas för en utveckling af värnpliktsöfningarna fram till den ettåriga värnplikten. Det klagades i pressen, när försvarskommitténs betänkande förelåg, och icke minst från denna flygel af det liberala partiet, bittert däröfver, att man icke slagit in där resolut på den väg, som leder till den ettåriga värnplikten — genom hvilken man för resten vill inbilla folk, att försvaret skulle bli billigare.

Jag måste således vidhålla, ehuru vi konstatera, att det liberala partiet i dag talat mera positivt i nedsättningssyfte än hvad man kanske fick ett genomsnittsintryck af i onsdags, att man dock nödgas hålla sig till det skrifna och måste se till, hvarthän *det* syftar. Och då fruktar jag, att det blir, när det kommer till kritan, ganska tvifvelaktigt, huru långt dessa nedsättningskraf komma att vidhållas. Jag är alldeles viss om en sak i hvarje fall, att nog bli reduktionerna på dessa nedsättningssträfvanden hos det liberala partiet åtskilligt större, än de reduktioner af de 20 miljonerna, som vi syfta till, om hvilka en liberal talare yttrade sig. Det må vara, att en eller annan post kan visa sig ge något mindre i besparing än vi väntat, men vi ha dock i våra yrkanden lagt ett bestämdt direktiv nedåt. Vi ha velat säga ifrån, att vi vilja komma ned ifrån den uppskrufvade höjd, där vi för närvarande äro, och hvad oss beträffar är det så, att ingen tviflar på den bestämda viljan, alla veta att vi i detta fall icke blott komma med talesätt utan äfven vilja förverkliga hvad vi säga oss sträfva till. Ty i det fallet ha vi framför oss såsom en ledstjärna det mål, som står skrifvet i vårt program, ett mål rörande hvilket — jag vill upprepa det — det ingalunda är vår mening att hängifva oss åt illusionen, att det i ett enda ögonblick skall förverkligas, men som vi icke desto mindre måste sträfva till att oafslåtigen närma oss, och icke blott *tala* om att närma oss.

Jag vill också säga, med anledning af hans excellens herr statsministerns förklaring, att det finnes två partier här, som ha försvarsvilja — och han synes vilja åstadkomma en slags borgerlig samling omkring denna försvarsvillighet — att nog är det så, att

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
nitgifterna för
and- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

det äfven inom arbetarevärlden i Sverige för visso finnes försvars-
vilja. Och det vore illa för vårt land och kanske ödesdigert för
dess framtid, om de känslorna skulle varda utrotade. Men man
kan vara viss därom, att fortsätter man som hittills, få bördorna
bara ökas, vänder man icke beslutsamt om, gör man icke någonting,
som folk kan taga fasta på och hvaraf det kan se, att det nu är me-
ningen, att det skall få det något lättare, kunna andas något friare
än under dessa tunga bördor — ja, då är det helt visst icke någon
lång tid kvar, innan likgiltigheten för ett så beskaffadt försvar tar
helt och hållet öfverhanden ibland dessa kretsar.

Det är alldeles visst, att hela det regeringssystem, som föres,
hela det tryck, som utöfvas mot arbetareklassen, alla de brutala
förföljelser, som t. ex. sattes i gång efter den stora kampen 1909,
alla de lockouter, med hvilka man dagligen hotar, hela denna tyn-
gande hand från de besittande öfver det arbetande folket, allt detta
bidrager sannerligen icke till att skapa någon försvarsvilja. Tvärtom
läggas de tankarna så ofantligt nära de betryckta, att de här i lan-
det ingenting ha att försvara. Dessa tankar äro oriktiga. Vi
tröttna icke att upprepa, att det ligger i dem en öfverdrift, som
det skulle vara olyckligt, om arbetareklassen hängåfve sig åt. Men
vi kunna i allt fall icke vara blinda för de känslor, som direkt fram-
kallas af öfverklassens förtryck i vårt land. Icke minst med hän-
syn till möjligheten, att det fortfarande må kunna bland Sveriges
arbetare behållas en känsla af solidaritet med den öfriga nationen,
att där fortfarande kan hållas uppe en försvarsvillighet i nödens
stund, som jag är viss om i detta ögonblick finnes, icke minst därför
är det, som vi våga rikta en vädjan till Andra kammaren att nu
genom sina beslut gifva en bestämd opinionsyttring för att det nu
skall vara slut med stegringen, att vi skola börja på *minskningens* väg.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke
tänkt förlänga denna debatt, men då hans excellens herr stats-
ministern gjort mig den äran att vid ett par tillfällen sysselsätta
sig med mig, anser jag det vara min skyldighet att åtminstone
i ett afseende yttra några ord just af denna anledning.

Första gången han nämnde mitt namn var i onsdags i sam-
band med fälthaubitsfrågan. Jag har icke sagt ett ord om haubit-
serna, men jag fäster nu icke något afseende vid detta, då det
ju kan bero på något missförstånd.

I dag har hans excellens herr statsministern tagit fram doku-
ment från år 1906 och med afseende på statsutskottets förbere-
dande behandling af anslaget till flottan konstaterat, att jag vid
ett visst tillfälle varit frånvarande, och en liten stund därefter
fann herr statsministern, att jag vid ett annat tillfälle varit när-
varande. Nu är det så svårt att alltid aflyssna hans excellens
herr statsministerns tonfall, men jag har frågat några af mina
kamrater i kammaren, som voro närvarande och åhörde detta

yttrande, huruvida de ansågo, att jag missuppfattat herr statsministern, då jag tyckt mig finna, att det legat en underton i hans yttrande af innebörd, att jag skulle varit frånvarande för att slippa vara med om behandlingen af anslagen till flottan, för att slippa taga position i en ganska ömtålig fråga gentemot det parti, jag tillhör. Jag vill icke bestämdt säga, att jag har rätt i min uppfattning, men det förefaller mig, som om jag skulle hafva rättighet att misstänka något sådant, därför att annars hade det varit fullkomligt meningslöst att senare framhålla, att jag varit närvarande vid ett annat mera likgiltigt tillfälle. Nu är jag emellertid tacksam för att jag fått ett tillfälle att omtala den verkliga anledningen till min frånvaro, då det från ett annat håll framkastats en fullt tydlig insinuation angående min frånvaro vid ifrågavarande tillfälle år 1906. Det kan nämligen finnas fall, då en riksdagsmans skyldigheter såsom riksdagsman måste vika för andra skyldigheter. Och just vid detta tillfälle kallades jag till en mycket nära och kär anförvant, som låg på sjukbädden, från hvilken hon icke mera fick uppstiga; hon dog nämligen före Riksdagens slut. Så var det med den saken.

Medan jag har ordet, tillåter jag mig söka något bemöta ett par af hans excellens herr statsministerns yttranden angående vår reservation, angående det liberala försvarsprogrammet, angående det liberala krafvet på planmässighet hos motståndarne och angående herr statsministerns kraf på att vi i vår reservation skulle framlagt någon utredning. Ja, det är ju så vådligt lätt att fordra planmässighet och utredningar, det har nog herr statsministern också rätt i. Och han hänvisade ju också till hvad han själf sagt på sidan 10 i Kungl. Maj:ts proposition nr 2 för i år, där det heter: »I detta sammanhang bör jag emellertid tillägga, att när man skall bedöma framtida förhållanden, blir man dock alltid nödsakad att bygga på sannolikhetsberäkningar. Oberäkneliga faktorer kunna ju spela in. Man får därför icke i fråga om utredningar af förevarande art fordra för mycket. Men detta förhållande får å andra sidan icke föranleda till, att icke de undersökningar, som kunna göras, blifva verkställda.» Ja, det är verkligen sant, att oberäkneliga faktorer kunna spela in, och jag tänker verkligen på en faktor, som nog icke beräknats, nämligen förhållandet mellan anslaget till flottans öfningar och flottans öfningar. Man uppgör planer, och så visar det sig något, som man icke hade väntat, och hur går det då med de uppgjorda planerna? Jag skall strax komma till detta.

Men innan jag gör det, skall jag be att få fästa uppmärksamheten på, hur märkvärdigt det synes mig vara, att man här framkommer med så stora kraf på att reservanterna skulle presterat någon utredning med afseende på dessa vidlyftiga och stora och svåra frågor, då vi nu ända sedan förra året förgäves väntat på en tillfredsställande utredning om, hur stor bristen i öfningsanslaget för flottan för närvarande är. Det har hittills visat sig komplett

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

omöjligt att få ett tillfredsställande svar på frågan, hur stor denna brist är. Alla möjliga organ tyckas från regeringshåll hafva satts i gång för att få fram ett svar på denna fråga. Men ännu står, såvidt jag vet, åtminstone statsutskottet frågande och undrande inför den framställda frågan. Det är dock endast en detalj i en stor fråga.

Men vi reservanter skola vara färdiga att under en reservations-tid på 48 timmar eller en motionstid på 10 dagar bestämma, i hvilken riktning, hur o. s. v. en utredning skall läggas. Jag får verkligen säga, att herr statsministern är — jag vet icke om jag skall säga — allt för pretentiös på oss, eller att hans stora förtröstan till vår förmåga är alldeles för stor.

Jag vill i detta sammanhang också fästa mig vid herr statsministerns förvåning öfver att vi i en motion vid denna riksdag icke velat lämna mera än 750,000 kronor till nyanskaffning af krigsmateriel för flottan. Ja, det är icke så märkvärdigt. Hvad begär Kungl. Maj:t? Jo, 4,750,000 kronor, och däraf äro 4,000,000 kronor afsedda till en pansarbåt af den bekanta F-typen. Vi vilja icke hafva den pansarbåten, och då måste vi draga ifrån 4,000,000 kronor, och så komma vi ned till 750,000 kronor. Menar verkligen herr statsministern, att vi på den motionstid af 10 dagar, som står partiet till buds, skulle kunnat konstruera fram en båt-typ, vare sig pansarbåttyp eller annan typ, som tillfredsställt herr statsministern? Nej! Och därmed förfaller för ögonblicket den möjlighet till borgerlig samling, som herr statsministern hoppades på. Man får väl vara måttlig i sina kraf på motionärers goda vilja och förmåga. Nu är det ju dessutom så, att det är väl ändå lättare för en sittande regering att få fram både planmässigheten och utredningarne. Och därför skulle jag nu så småningom vilja framställa en liten fråga.

När nu för det gångna året man endast hade ett starkt reduceradt anslag att tillgå för flottans öfningar, så måste man ställa till sig den frågan: hur skola vi på planmässigaste sätt ordna dessa flottans öfningar, så att icke reduktionen af den försvarsduglighet, som skall vinnas genom öfningarne, blir allt för stor? Jag vet icke, hur det har lyckats med denna planmässighet, men det skall bli intressant att så småningom få upplysning därom. Enligt uppgifter i en tidning, och jag har förvissat mig om att de kommit från mycket vederhäftigt håll — och detta kan ju för öfrigt kontrolleras — är det så, att flottans fartygsbesättningar utgöras till omkring 50 procent af värnpliktige. För hvarje år, som flottans öfningar inskränkas, betyder detta först och främst, att samtliga dessa värnpliktige få en utbildning, som är både kvantitativt och kvalitativt mindre än den, som man från auktoritativt håll förklarar vara absolut nödvändig. Vidare ber jag få fästa uppmärksamheten på, att då dessa flottans värnpliktige icke göra någon repetitionsöfning, är det icke möjligt att återtaga den för-

lust i vapenduglighet, som genom minskade öfningar för dem uppstätt. Men icke blott för de värnpliktige äro inskränkningar i öfningarne farliga, utan äfven för stampersonalen äro de riskabla. Och vi få komma ihåg, att de värnpliktige kvarstå i första uppådet under åtta år. Nu påstås det i denna tidningsnotis — och jag undrar, hur det kan förhålla sig därmed — följande: »Äfven om man med de tillgängliga medlen, 1910 t. ex., kunde hålla skolorna något så när flytande, så att de skjutningar och öfningar m. m. kunde åstadkommas, hvilka af hvar och en måste verkställas för att han skall kunna uppfylla de för avanceringen nödvändiga fordringarna, måste den tid, då de rustade fartygen skola samöfvas, inskränkas till en tredjedel af den normala och så stränga bestämmelser i besparingssyfte utfärdas, att under kustflottan i fjol *icke ett enda skarpt skott fick lossas* och under de öfriga expeditionerna fartygen endast fingo vara under gång ett jämförelsevis begränsadt kvantum timmar.» Hvad skall man säga om detta? Det är den reda och planmässighet, som herr statsministern nyss ställde som ett oafvisligt kraf på försvaret. Det kan således hända, att under denna regering, som särskildt, synes det mig, velat framhålla sig såsom ett mönster i den vägen, öfningarna så måst reduceras, att icke ett enda skarpt skott fått lossas under ifrågavarande år. Och hvilken betydelse detta skall hafva för det lefvande försvar, som öfvas under dessa öfningar, det kan hvar och en förstå. Det är verkligen i allra högsta grad betänkligt, och jag må säga, att det är med det största intresse jag motser, hur regeringen tänker ordna förhållandena till den kommande sommars öfningar, och hvad den kungl. proposition, som måste aflämnas för att bristen i anslaget skall kunna fyllas, skall komma att innehålla.

När hans excellens herr statsministern talade om, att man icke borde tala illa om försvaret för att icke därigenom sänka det mod, den lust och den håg, som måste finnas hos folket för att försvaret skall blifva dugligt, så undrar jag, hvilken inverkan skall icke en sådan reduktion af öfningarne hafva på manskapet och de värnpliktige, som lära sig att kläda blodig skjorta för fosterlandet. Jag undrar om det höjer modet och lusten. Det skulle jag knappast tro. Och eftersom hans excellens statsministern själf följt dessa öfningar både dag och natt, som han säger, så ha naturligtvis icke de af mig påpekade förhållandena kunnat undgå honom, och jag är då öfvertygad om, att han har den uppfattningen, att det med det allra snaraste måste tillses, att något sådant icke får upprepas.

När han emellertid — jag återkommer till detta — uppmanade, och jag tror uppmaningen åtminstone delvis riktades till det parti jag tillhör, att icke tala illa om vårt försvar, att icke framhålla, att det är dåligt, så tror jag det vore lämpligt, om han vid första lägliga tillfälle äfven i Första kammaren upprepade

Angående åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

(Forts.)

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

denna maning. Jag är icke alldeles säker på, om han vid detta tillfälle nämnde ett citat af en partikamrat till mig, herr Jacob Larsson i Lund, men om det var på det sättet, och jag tror icke, att jag misstager mig i min förmodan, att det var så, så vill jag upplysa herr statsministern att detta citat var hämtadt ur en afhandling af en person, som står statsministern mycket närmare i politiskt afseende, nämligen professor Fahlbeck. Han har i Statsvetenskaplig tidskrift nr 1 för i år skrivit en artikel om »Försvaret och partierna», där han börjar med detta:

»Åter har en stor parlamentarisk kommitté varit samlad för att söka afhjälpa bristerna i vårt försvarsväsen.» Så går han igenom hvad som skett ända sedan 1865 och säger, att det varit ofantligt mycket utredningar och saker. Så slutar han:

»Och resultatet af allt detta arbete? Ett försvarsväsen, om hvilket man icke ens kan säga: »dåligt och billigt» utan snarare »dåligt och dyrt, d. v. s. otillfredsställande och dyrt i förhållande till dess värde som försvarsorganisation». Jag hemställer till hans excellens herr statsministern, huruvida det icke vore lämpligt att vid tillfälle anhålla hos professor Fahlbeck, att han icke yttrar sig så högt och så offentligt om vårt försvars miserabla tillstånd. Att professor Fahlbeck sedermera naturligtvis finner, att orsakerna till detta förhållande icke ligga hos de militära auktoriteterna, icke hos regeringen, utan hos Riksdagen och den bakom Riksdagen stående folkmeningen, var ju ingenting annat, än hvad man kunde vänta. Men jag kan härvidlag icke låta bli att fråga mig: hvem bär ansvaret för folkmeningen? Det ligger nog icke så litet sanning i de ord, hvarmed herr Branting slutade sitt senaste anförande. Hvem bär ansvaret för denna folkmening?

När herr Svensson i Skyllberg nyss talade om rösträttsfrågan och med en af stolt indignation bäfvande stämma förklarade, att här i detta rum och ute i landet så många gånger försäkrats, att när rösträttsfrågan är löst, då skulle ingen se på de nya bördor, som försvaret kräfde, när han gjorde det, så har han nog glömt två saker. Den första är, att rösträttsfrågan icke löstes med folket. Äfven om han ansåg, att den löstes för fosterlandet, så bör han dock komma ihåg, att den icke löstes med folket. Ty det var icke efter vädjan till folket, som den löstes, det var icke efter upplösning af Första kammaren. Han har dessutom glömt en annan sak, nämligen att om vi skola kunna bygga på den allmänna rösträtten, så måste folket först genom den ha uttryckt sin vilja. Hvarför då icke vädja till folket, hvarför icke upplösa Riksdagens båda kamrar — en fråga, som ju förut här har varit omdebatterad. Men slutligen skulle jag vilja hemställa till herr Svensson i Skyllberg och många andra för öfrigt: tro verkligen herrarna, att den långa och bittra strid, som slukade så mycken kraft, som tärde så mycket på energien och arbetshågen, och som utkämpades under 40 år, för den allmänna rösträtten, tro herrarna,

att detta icke kvarlämnat någon som helst känsla af bitterhet hos folkets breda lager? Jag skulle vilja fråga: tro herrarna, att ett folk kan hålla på så länge med att söka tillkämpa sig en obestridlig rätt, som gång på gång nekas dem, gång på gång tillbakavisas, tror någon, att det kan ske, utan att något af bitterhet stannar kvar i känslorna? Tro icke herrarna, att något af detta ligger bakom de försvarsfientliga vindar, som blåsa i vårt land? Det är nog så, att det icke kan förnekas, att ett stort ansvar i detta afseende — jag tillåter mig upprepa det — ligger hos det långa högervälde, som så länge tillbakavisat den ena reformen efter den andra. Och när reformerna äntligen måst lösas, då sker det icke med folket. Jag tror, att skall folkets vilja till försvar stärkas, där den finnes, bevaras, där den håller på att svikta, och återväckas till lif, där den redan försvunnit, då är icke ett ögonblick att förlora att slå in på en annan väg, och den vägen anser jag fortfarande ligga klarlagd i den reservation, som jag tillsammans med några kamrater afgifvit.

Angående åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

Herr Staaff: Herr talman! I fråga om herr statsministerns senaste yttrande skall jag tillåta mig att framställa några erinringar. Herr statsministern ville framhålla, att han och hans regering visserligen ägde ett försvarsprogram, och han framhöll hufvudpunkterna i detta program. Den första var att komplettera den sista försvarskommitténs ekonomiska utredning. Jag förstår icke riktigt, hur man kan upptaga en komplettering af en utredning som en särskild programpunkt, när man absolut bestrider, att vår fordran på utredning af ett alldeles bestämdt slag på något vis får betraktas som en programpunkt. Vidare utvecklade herr statsministern i det sammanhanget något litet sin åsikt om kommitténs finansiella utredning. Han sade, att man misstager sig, då man tror, att regeringen underkänt denna utredning, och han framhöll, att en sådan utredning kunde ha ett visst värde, ehuru man icke får ställa allt för stora anspråk på densamma. Nå, äfven från liberalt håll har förklarats, att med den utredning vi afse man ingalunda skulle komma till fullkomligt fixa siffror, men att man i alla fall kan komma till en ganska stor säkerhet, en vida större säkerhet, än det är möjligt att komma till på annat sätt. Men till detta skall jag återkomma längre fram. Alldeles särskildt vill jag här betona hvad »oberäkneliga faktorer» angår, att sådana finnas naturligtvis alltid i detta slags utredningar. Men det måtte väl vara tydligt, att om man försöker införa hvad vi kalla reella faktorer för att minska de fel, som uppkomma genom de oberäkneliga faktorerna, det måtte väl vara tydligt, att man då borde kunna åstadkomma ett vida mera tillförlitligt resultat.

Den andra punkten på herr statsministerns program var, att vi skola stå fast vid 1901 års härordning, och såvidt jag kunde förstå var det äfven statsministerns mening att antyda en utveckling af

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

denna härordning medelst reservorganisationer. Därjämte påpekade han, att man bör följa med den tekniska utvecklingen på det militära området. Ja, för min personliga del vill jag säga, att jag skall betrakta det förra som synnerligen lyckligt, och att det är en sak, som man noga måste tänka på, huruvida man icke skulle kunna genom reservorganisationer verkligen möjliggöra, att det vapenföra manskapet på ett fullt krigsdugligt sätt kommer till användning. Men jag är alldeles öfvertygad om, att det icke är lämpligt att gå fram på den väg man hittills gjort, sålunda att man bara tänker som så: ja, en vacker dag så försöka vi genomföra reservorganisationerna och en annan vacker dag taga vi någonting annat, och till slut skola vi komma därhän, att vi ha en kraftig flotta, en kraftig fältarmé i första linjen och fullt utbildade reservorganisationer. Men det kommer icke att gå. Vi komma att digna under den bördan. Att följa med utvecklingen af de tekniska hjälpmedlen! Ja, naturligtvis! Det vore ju alldeles orimligt att tänka sig ett försvar, där man en gång för alla gifvit till det och det vapnet hvad som behöfves, och det skulle icke få ändras vidare. Något sådant är otänkbart. Det vore ju fullständigt förnuftslöst; utan man måste naturligtvis alltid tänka sig, att det bör finnas en marginal, som tillåter att följa med utvecklingen af de tekniska hjälpmedlen, så att manskapet också har möjlighet att strida och icke bara utkallas för att offras till kanonföda. Detta uppmärksammas äfven i den liberala reservationen, där det uttryckligen framhålles, att man noga måste se till, att det, som man afser för den extra staten, står i ett riktigt förhållande till den ordinarie staten. Är den ordinarie staten för rikligt tilltagen, då skall man finna, att det år efter år behöfves så mycket på extra stat, att det hela sväller ut till orimliga proportioner.

Den tredje programpunkten — ja, man skulle kunna kalla den positiv, men den kan också kallas negativ. Den innebar en förklaring, att herr statsministern ansåg, att i fråga om försvarsgrenarnas inbördes förhållande skulle man stanna vid det förhållande, som nu råder. Jag vet icke, om jag riktigt förstod detta, men det tycktes mig, att han sade, att man genom erfarenhet kommit till den uppfattningen, att detta förhållande är det riktiga, och att man icke borde förrycka det, förrän vi fått klart för oss, att en väsentlig minskning vore nödvändig inom någon af försvarsgrenarna. Jag vet icke, hvad herr statsministern menar med, att det skulle vara fastställt och erkänt något förhållande mellan försvarsgrenarna. Jag tror icke, att så är fallet. Jag tror tvärtom, att hela försvarsfrågans utveckling kan betecknas såsom en följd af ryckningar och förryckningar än åt det ena hållet och än åt det andra. Det är detta, som vi vilja komma ifrån. Vi vilja komma ifrån det, icke genom en hemlig försvarsplan, hvilken för öfrigt, såsom herr statsministern mycket väl vet, icke upptagit denna fråga till verklig undersökning, utan genom ett omsorgsfullt klagörande af hvad vi böra anse, att arméns

uppgift för oss måste vara, hvad vi böra anse, att flottans uppgift för oss måste vara, i hvilket förhållande dessa uppgifter böra ställas till hvarandra med hänsyn till hvad vi öfver hufvud taget kunna offra på försvaret.

Om herr statsministern godhetsfullt vill gå tillbaka i sina erinringar, så skall han komma till ett år — det var på hösten 1907 — då han icke hade, tror jag, samma uppfattning om denna försvarsplan, som han nu har tillkännagifvit. Men äfven detta är af den beskaffenheten, att han får läsa till dörren om sin kammare för att fundera på de hemliga åsikter, som han då hade.

Jag vill beträffande detta endast tillägga, att det visst icke är blott från de liberala reservanterna, som denna fordran på undersökning af försvarsgrenarnas rätta förhållande kommit. Nej, det betonades äfven i försvarskommittén. Det förekom äfven där antydningar, ehuru man aldrig kom så långt som till en verkligt uttömmande diskussion om saken.

Herr statsministern har upprepat sitt förmenande, att den liberala reservationen skulle afse att utan hänsyn till försvaret först fastställa, hvad som behöfves för allting annat, och sedan låta försvaret få, hvad som är öfver, eller detsamma kanske som en herr statsministerns meningsfrände af större lyrisk flykt, herr Kjellén i Första kammaren, yttrade, att försvaret skulle stå som en tiggare vid dörren. Nej, det har icke varit vår mening, försvaret skall icke stå som en tiggare vid dörren, men de stora sociala frågorna, som hittills ha stått som tiggare vid dörren — någon gång, men sedan för lång tid afvisats från dörren och icke fått visa sig där för Första kammaren, de få icke längre behandlas som tiggare. Både den ena och den andra kategorien af ändamål måste få plats och behörig plats vid det bord, där dessa ärenden skola utredas. Nu har herr statsministern stödt sig på, att vi skulle ha sagt: »Sedan man härutinnan kommit till resultat, utvisande, hvad vi med tillbörligt tillgodoseende af andra samhällsbehof förmå bära i och för försvaret etc.», och då säger han: »Det där tillgodoseendet, det har jag fattat så, att därmed måste menas, att det endast blir de andra behofven, som riktigt ordentligt skola uppmärksammas, och att försvaret sedan får sitt.» Det står dock »tillbörligt», »med tillbörligt tillgodoseende». Kan man egentligen uttrycka sig tydligare, då man menar, att båda slagen af ändamål måste få sin plats, måste bli beaktade och uppmärksammade? Men herr statsministern förstår oss hvarken då vi tala eller då vi skriva.

Herr statsministern har klagat öfver, att vi, som fordra planmässighet, icke själfva kunna angifva någon plan för försvarets närmare ordnande. »Afse», frågar han, »de liberala reservanterna att vidhålla 1901 års härordning? Man svärfvar därom i fullständig ovisshet.» Ja, herr statsminister, det gör man. Man svärfvar därom i ovisshet. Hvarför? Därför att det fullständigt skulle strida mot själfva de grunder, som vi uppställt för det hela, om vi

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

skulle komma att säga: »Så och så skall det ordnas», när vi ha sagt: Låt oss först se, hvad vi ha att komma med, låt oss rätta munnen efter matsäcken, låt oss sedan efter behörig undersökning fördela det mellan de båda försvarsgrenarna och låt oss till sist klart utreda, hvad som bör sättas i första rummet för den ena eller andra försvarsgrenen. Det är ju då alldeles klart, att man väl fortfarande kan söka angripa själfva grunden för vår uppfattning, nämligen att det först måste bli en ekonomisk utredning, men att man omöjligen kan med något berättigande angripa det, som är en klar konsekvens af denna ståndpunkt, nämligen att vi icke nu kunna sätta oss ned och göra upp ett försvarsprogram, som kanske skulle visa sig komma i fullständig strid med de grunder vi uppställt.

Herr statsministern tog sig i dag en liten repetitionsöfning i sina funderingar angående år 1906 och den jämförelse mellan år 1906 och andra år, som han begynte i förgår. Jag tror dock, att han redan då både af en annan talare och af mig erhöll tillräckligt svar på detta. Jag tror, att det för honom fullt tillräckligt framhålls, hurusom, låt vara, att man kan framställa det som en anmärkning mot 1906 års regering, att den icke då tog upp försvarsfrågan på det sätt och med de synpunkter, som man nu gjort, det dock för hvar och en, som vill bedöma saken fullt objektivt, skall synas naturligt, att så icke skedde. Grunden därtill är redan angifven. Jag skall icke gå långt in på frågan, men ber att få nämna en sak, eftersom herr statsministern särskildt upptog ett yttrande af mig i detta sammanhang, nämligen hvad jag yttrade om vårt förhållande till vårt grannland i väster. Jag ber att därvid få säga, att jag icke tror, att herr statsministern fullt riktigt återgaf mitt yttrande. Om han skulle ha gjort det, ber jag att få på det bestämdaste förklara, att jag icke vill stå för ett uttryck, som han trodde sig riktigt återgifva, men som jag tror att protokollet skall visa, att jag icke använde. Han sade nämligen, att jag skulle ha antydtt, att omedelbart efter unionens upplösning ingen kunde veta, i hvilket »beroende» Norge kunde komma af någon stormakt. Nej, så uttryckte jag mig bestämdt icke. Jag uttryckte mig så, att man då icke kunde veta — och det bör hvar och en förstå, som erinrar sig något om förhållandena då, och herr statsministern är mycket bekant med dem — huruvida icke Norge till äfventyrs skulle kunna komma att begagna sin nyvunna fulla själfständighet på det sättet, att det inträdde i något slags allianspolitik, hvilket ju onekligen kunnat vara ägnadt att väcka en viss oro hos oss. Således var det säkerligen ett misstag af herr statsministern, då han använde det uttryck, jag nyss förklarade, att jag icke användt. Det hade icke varit lämpligt att använda ett sådant uttryck.

Nu säger herr statsministern: »Ja, det stod icke i statsrådsprotokollet.» Nej, det är alldeles riktigt, och det hade icke varit lämpligt att i ett statsrådsprotokoll, som vara afsedt att offentliggöras, inflika dylika reflexioner. Nu däremot anser jag det icke

vara något obefogadt, att gifva den antydan jag gifvit, sedan man med glädje och tillfredsställelse konstaterat, att den tvekan, man då hyste, varit ett misstag. Ty det har tydligt och klart visat sig, att vårt grannrike på samma halfö har den uppfattningen, att det vill begagna sin fulla själfständighet för att lefva afskildt i fred med alla makter utan att vara närmare vän med den ena än med den andra.

Jag har uppehållit mig vid detta därför, att jag anser det vara af vikt, att, när man ingår på sådana saker under en riksdagsdiskussion, det icke kvarstår något missförstånd.

Herr statsministern yttrade med mycken styrka, att han för sin del ville bestämt bestrida påståendet, att vårt försvar vore dyrt och dåligt, att han både i fråga om armén och flottan ville som sin uppfattning uttala, att förhållandet vore ett helt annat, och han utvecklade detta i flera olika afseenden. Ja, jag vill säga, att jag delar hans uppfattning beträffande armén därutinnan, att jag icke tror, att den bör betecknas som dålig. Åtminstone tror jag, att man inom arméns vapenslag verkligen har lyckats uppnå en vida större fullkomning i flera afseenden, än hvad man egentligen är så beredd att alltid meddela oss — måhända därför, att man tycker att det är bättre, om vi icke ha den uppfattningen, att man har kommit så långt, utan den, att det fordras oändligt mycket, innan man kommer till något som är verkligt bra. Men den uppfattningen har jag verkligen fått, att det i allt fall är mycket, som armén uppnått. Jag vill icke heller bestrida, att så kan vara förhållandet vid flottan. Jag tror nog, att det i åtskilliga afseenden kan vara så, men jag nödgas dock säga, att det är med vida större tvifvelsmål, som jag i detta fall yttrar mig. Särskildt må det i detta sammanhang tillåtas mig betona, huru viktigt det är, att beträffande hvarje vapens högsta ledning, beträffande de högsta befälsposterna för hvarje vapen göra dessa tillsättningar med alldeles särskild urskilning, så att icke massor af underordnade måtte få den uppfattningen, att utnämningarna till de högsta posterna icke ske uteslutande efter skicklighet och förtjänst, som grundlagen fordrar, utan att därvid tagas helt andra synpunkter i betraktande. Med glädje fann jag, att herr statsministern har ägnat sig åt studiet af ett anspråkslöst anförande, som jag höll vid årets remissdebatt. Om han godhetsfullt vill genomläsa äfven de delar däraf, som beröra, hvad jag nu antydt, tror jag nog, att han skall förstå hvad jag menar.

Efter onsdagen ha vi alla haft tillfälle att i tidningarna genomgå, hvad i Riksdagens Första kammare diskuterats i denna fråga, och vi ha då sett, hvilka yttringar af, jag vågar säga, en mycket bristande uppfattning om, hvad vi mena och önska, som där gjort sig gällande. Vi ha sett, hur den ena talaren efter den andra från kammarens stora majoritet uppträdt och yttrat sig på ett synnerligen nedsättande sätt om, hvad de liberala reservanterna ha framfört. Vi ha sett, hur de äfven dragit i tvifvelsmål uppriktigheten

Angående åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

(Forts.)

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

och ärligheten uti det liberala partiets ställning till försvaret. Nu skulle man ju kanhända kunna betala med samma mynt, men jag skall för min del icke göra det. Jag skall i stället försöka se saken ett litet grand djupare. Det är ju ett ganska märkligt öfvergångsstadium, som vi för närvarande befinna oss i uti politiskt hänseende. Om den grupp politiker, hvarom jag nyss talade, nämligen den stora majoriteten i Första kammaren, om den skulle man verkligen kunna säga, att den befinner sig under en »successiv afskrifning» — i viss mån »fram emot afväpning». Det kan ju hända att man kommer något fortare därhän, än hvad vissa personer tro. Det är då tydligt, att man uti ett sådant politiskt läge, i en känsla af på en gång entusiasm, harm och förtviflan, till allehanda utbrott samlar sina åsikter, bergfasta sedan många tiotal af år tillbaka. Vi böra icke anse, att det som sålunda säges ifrån Första-kammarmajoritetens män är utgånet ur annat än goda och rena uppsåt. Tvärtom skulle jag vilja säga, att det som framför allt har burit denna majoritets politiska åskådning, det som framför allt har utgjort denna majoritets ideella synpunkt, dess idealitet uti politiken, det är dess uppfattning, att försvaret står såsom icke blott den första, utan som den ojämförligt första frågan öfver allt annat. Det är klart, att då en annan åskådning bryter fram, då man bredvid sig och emot sig finner en uppfattning, som så bestämdt ställer sig emot den af dessa män häfdade åskådningen, det är klart, att man då skall liksom känna hur marken börjar darra under fötterna icke blott för en själf, utan för det ideal, som man har omfattat. Och likväl tror jag och är öfvertygad om, att det utmärkande för den svenska politiken under en tid framåt måste blifva krossandet af detta ideal, icke det idealet, att Sverige skall värna sitt oberoende, men det ideal, som består däri, att det militära försvaret är den ojämförligt förnämsta frågan, jämnasides med hvilken andra frågor icke på något vis få ställas.

Här har från flera talares sida framhållits, huru det äfven för försvaret är af en oerhörd betydelse, att andra syften komma till sin rätt, framför allt syftet att genom stora och djupgående sociala mått och steg komma den mest lidande och undertryckta klassen till hjälp, huru äfven detta är en försvarsfråga af mycket, mycket stor vikt.

Det finnes andra frågor af dylik vikt. Jag vågar påstå det om hvarje höjning af vårt folk i kulturellt afseende, hvarje tillägg till den del, som det redan har i åtnjutandet af den allmänna kulturen. Det är också en försvarsfråga; det stärker också vårt försvaret. Jag vågar också påstå, att så är förhållandet med den fråga, i hvilken denna kammare under de senare åren visat sig stå allt mer bestämd — det var så också i år trots opposition — nämligen frågan om vidtgående åtgärder för höjande af vårt folks nykterhet. Jag vågar påstå, att också detta är en försvarsfråga. Efter min uppfattning är den armé många procent starkare, i hvilken hvarje

man är nykter, än den armé, som icke är så beskaffad och i hvilken den delvis förekommande onykterheten måhända äfven, såsom man ofta har sett, dragit med sig sjukdomar af sådant slag, som gör, att manskapet icke blir tjänstedugligt, förutom allt annat elände.

Om Första kammarens ännu betydande majoritet skulle vilja försöka att revidera sin hittillsvarande åskådning, om den skulle försöka revidera sitt hittillsvarande alldeles isolerade ideal, försvarsfrågan, och därtill lägga sådana synpunkter, som i denna kammare från så många håll blifvit häfdade, då föreställer jag mig, att därigenom skulle bildas en bättre grund, icke blott för samverkan mellan de borgerliga partierna, utan för samverkan mellan alla partier, en bättre grund än den något bräckliga, som af herr statsministern här nyss antyddes.

Vi måste framför allt hafva klart för oss, att just det som vi här uttryckt och som ännu icke förståtts af herr statsministern, det måste vi försöka göra tydligt för andra, så att hvar och en förstår eller börjar förstå, att försvaret icke får ses i och för sig, utan att man måste tillgodose de öfriga samhällsbehofven jämsides med detta. Vi hafva i vår motion trott oss kunna säga, att det på grund af de egendomliga politiska maktförhållanden, som så länge förefunnits i landet, rådt ett fullkomligt onaturligt tillstånd i detta afseende. Vi hafva menat, att det ena stora samhällsbehofvet efter det andra undanskjutits och försvaret ensamt fått taga brorslotten. I detta fall stå vi ju fullkomligt på samma ståndpunkt som vår aflidne Konung Oscar II visade sig intaga i sin diktamen år 1888, då han där talar om tullöfverskottens användning. Han framhöll då vissa icke militära ändamål, alldeles särskildt ålderdomsförsäkring och bispringande af fattiga kommuner. Men det blef ingenting af med detta, såsom han hade tänkt sig det. Det blef så litet af, att herr Hedin några år därefter väckte sin bekanta motion, däri han yrkade på undersökning rörande öfverskottsplaceringskommitténs resultat. Det hela löpte alldeles ut i sanden.

Jag skulle vilja rikta den frågan till herr statsministern: Delar herr statsministern vår mening däri, att de stora sociala, icke militära ändamålen hafva blifvit obehörigt undanskjutna under en mycket, mycket för lång tid, eller delar han sina vänners i Första kammaren åsikt i detta fall? Denna fråga skulle jag bra gärna vilja ha klart besvarad. Det svaret skulle måhända kunna upplysa om åtskilligt mera än hvad herr statsministern föredrog för oss.

För min del har jag icke kunnat öfvertygas om, att icke den ståndpunkt, som de liberala reservanterna hafva intagit, är en fullkomlig riktig ståndpunkt, jag vågar säga, den enda riktiga ståndpunkten. Jag kan icke underlåta att upprepa, hur egendomligt det är, äfven då man genomläser Första kammarens diskussioner, att se, huru nära högern och socialdemokraterna i det fallet stå hvarandra, att de alls icke vilja vara med om den liberala reservationen. När man ser dessa anmärkningar, som komma fram från

*Angående
åtgärder. af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

olika håll, kan man icke förstå, att de träffa annat än en utredning, om hvilken vi alldeles icke på något sätt talat. Jag kan icke förstå annat än, att man först gjort upp för sig en underlig fantasibild af en utredning som skulle draga en enormt lång tid — 5 år, tror jag herr statsministern sade i förgår — och som vi skulle vilja förorda. Sedan har man företagit sig att nedrifva denna sin egen fantasibild. Men det finnes ingen motsvarighet i verkligheten till en sådan fantasibild. Vi hafva aldrig tänkt oss något dylikt. Vi ha tänkt oss en plan, afseende icke en alltför lång period, men en öfverskådlig sådan. Man skulle då tänka sig för, hvad som under denna period skall komma att möta af nödvändiga utgifter, och sedan skulle man göra en sammanställning samt se till, hvilka resultat man i sådant fall kommer till med afseende på försvarskostnaderna. Därefter skulle följa det öfriga, på sätt ofvan antydts. Detta bör icke behöfva draga någon så lång tid.

Efter min uppfattning är det förhållande, i hvilket de militära utgifterna i vårt land kommit att stå till statens öfriga utgifter, icke rimligt, och det lärer väl vara tydligt för hvar och en, att man måste göra ett slut på att de militära utgifterna skola kunna springa upp ända till 52 procent af statens egentliga utgifter. Det måste ovillkorligen ske en ändring, men efter min uppfattning skall denna ändring ske med betänksamhet, med omsorg och med plan, så att man icke först rycker ifrån försvaret en del utan betänkande och därigenom blott utsätter sig för risken — det tror jag mig kunna försäkra — att man en annan gång i stället får släppa till en hel del för försvaret utan betänkande. Man måste försöka att komma till en för någon tid framåt hållbar position i detta fall.

Jag ber således, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till herr Larssons m. fl. reservation.

Hans excellens, herr statsministern Lindman: Herr talman, mina herrar! Ännu en gång måste jag falla kammaren besvärlig med att anhålla om någon uppmärksamhet. Jag skall icke taga lång tid i anspråk. Det är endast för framförandet af några repliker, som jag har begärt ordet.

Herr Branting bemötte ett yttrande, som jag hade härom dagen, då jag frågade honom eller hans partikamrater, om han trodde, att det skulle kunna vara möjligt att i något annat land en sådan motion som den här framlagda socialdemokratiska motionen skulle kunna framkomma. Han förklarade då i sitt yttrande, att i Norge hade socialdemokraterna deltagit i en försvarskommitté. Detta glädde mig mycket att höra. Han skiljer sig således, efter min uppfattning, ofördelaktigt från sina partivänner i Norge i det fallet. Beträffande mitt yttrande, där jag nämnde Tyskland, ber jag få hänvisa herr Branting till hvad han själf sade, och hvad jag har mig mycket väl bekant, nämligen att Tysklands socialdemokrater rösta emot militärbudgeten. Jag vå-

gade påstå, att jag trodde, de ansågo sig kunna göra det, därför att de icke hade majoritet och att de sålunda icke kunde vänta sig något resultat af sitt votum. Jag tror det fortfarande, herr Branting, ty jag är öfvertygad om, att Tysklands socialdemokrater icke skulle, om de trodde, att de hade någon möjlighet till framgång för ett sådant yrkande, rösta totalt ned en hel militärbudget. Det är en stor skillnad på detta; och det är just det, jag nu skulle vilja framhålla, att om man verkligen visste med sig, att det kunde bli en effekt af ens votum, så tror jag icke, att hvarken Tysklands socialdemokrater och ej heller Sveriges i Andra kammaren skulle våga rösta mot hela militärbudgeten.

Herr Brantings yrkande angående anslaget till flottan år 1906 omnämnde jag endast i en parentes, och jag erkänner gärna, att kanske saken fick en något oriktig belysning därigenom, att jag icke talade om förra gången, att det herr Branting då röstade för endast var afsedt att komplettera sådana fartyg, som då redan voro beviljade. Det visar emellertid för mig i så mycket klarare dager, hur destruktiv herr Brantings försvarspolitik är, ty det betyder ju, att herr Branting det året var redo att rösta mot hvarje anslag till nybyggnader. Och då han väl i konsekvens härmed också förmodligen torde vara det alla följande år, så vill det synas mig som att, om herr Branting finge lefva i 20 eller 30 år till och hans partivänner i kammaren skulle rösta på samma sätt som han, så skulle allt hvad materiel för flottan och hären heter vara borta efter den tiden.

Nu vill jag beträffande den socialdemokratiska reservationen säga, att hvad som förvånar mig, och som jag icke riktigt förstår, är, att man yrkar, den ene bifall till den ena punkten och den andre bifall till den andra. Är det således icke meningen, att partiet nu är enigt om att vilja rösta för alla punkter? (Herr Branting: Jovisst!) Jag kan förstå det, men då förstår jag icke tillvägagångssättet.

Hvad herr Starbäck beträffar, så ber jag att för det första få säga, att, när jag häromdagen talade om, att jag trodde, det var herr Starbäck, som hade nämnt fälthaubitsfrågan i samband med de gemensamma voteringarna, så uttalade jag mig, som jag tror, att jag *trodde* det var herr Starbäck. Jag har redan bedt herr Starbäck om ursäkt för mitt misstag och tänkte därför, att den lilla obetydligheten var utagerad, och att den därefter icke behöfde framkomma i debatten. Vidare vill jag säga herr Starbäck, att när jag talade om, att han var frånvarande vid ett statsutskottssammanträde år 1906, men närvarande vid ett annat år 1909, så gjorde jag det för att vara så objektiv som möjligt. När jag talat om, att herr Persson i Tällberg då hade reserverat sig mot regeringen, under det att jag i det följande omnämnde, att herrar Olsson i Fläbro och Starbäck vid ett senare tillfälle hade röstat emot den nuvarande regeringen, ansåg jag det för fullständighetens skull nöd-

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

vändigt att säga, att herr Starbäck var frånvarande vid det först-nämnda tillfället. Det var icke meningen att därmed på något sätt göra herr Starbäck illa.

Nu endast ett ord, ett mycket litet ord, om den fråga, herr Starbäck i detta sammanhang drog fram, nämligen flottöfnings-anslaget. Jag vill endast säga härom det — och jag är glad öfver att herr Starbäck har beredt mig tillfälle att få säga det — att hvad det anslaget beträffar, så kommer Riksdagen med säkerhet att få höra af regeringen, innan Riksdagen åtskiljes. Den saken är helt enkelt nödvändig. Det har alltid varit min tanke, att så skulle ske. Jag har endast den uppfattningen, att, innan jag såsom medlem af regeringen är med om att framlägga en plan, jag vill veta hvad som skall stå i den planen. Det blir ju tillfälle att då få tala om dessa saker, förmodar jag, och kanske icke så litet heller, utan tvärtom ganska mycket. Jag vill därför icke nu gå in härpå. Jag vill blott säga herr Starbäck, att jag i höstas, då jag en dag var ledig, hade tillfälle att resa ut och åse flottans öfningar på Horsfjärden, och då sköts det många skarpa skott. Det var icke någon salut, utan det var verkligen skarpa skott.

Hvad beträffar det sist hållna anförandet af herr Staaff, så emotsåg jag det med mycket stort intresse, ty jag tänkte, att här skall väl ändtligen komma något uppklarande af den liberala planmässigheten. Men jag får bekänna, att jag är fullkomligt lika oviss om, hvori den består nu som före herr Staaffs anförande. Det är icke, som herr Starbäck och herr Staaff säga, min mening och det har aldrig varit min mening — jag betonar det gång på gång — att begära, att man från liberalt håll nu skulle framlägga ett fullständigt förslag om, hurudant förhållandet mellan armé och flotta skall vara, och hur vår härorganisation skall vara inrättad, huru många pansarfartyg vi skola ha, huru många fältartilleri-regementen o. s. v. Nej, ingalunda. Men hvad som enligt min uppfattning är den stora planlösheten i den liberala reservationen, det är, att det icke finnes ett ord om några riktlinjer i denna reservation. Man vill ha en utredning. Men huru skall den gå? Det skall väl finnas några riktlinjer för denna utredning.

Om jag tänker mig, att herrar Staaff, Starbäck, Edén och kanske någon mera i detta nu skulle erhålla detta uppdrag: sätt er nu, mina herrar, tillsammans och gör upp denna sak! Skulle herrarna då stå som fullkomliga frågetecken, alldeles obekanta med hela saken och blott tänka: idag börja vi utreda, nu skola vi se, hur det förhåller sig, nu samla vi våra tankar och tänka efter hvad vi skola göra? Men herrarna ha väl i alla fall och särskildt de herrar, som deltagit i försvarskommitténs mångåriga arbete, varit i tillfälle att bilda sig åtminstone en uppfattning om, huruvida det skall vara en milisarmé eller, som det nu är, en armé, grundad på 1901 års härordning. Icke är det så, som herr Starbäck säger, att man begär, att de skola på några dagars reservationstid utreda

och planlägga, huru allt inom försvaret skall vara. Det begär jag visst icke. Men hvad jag begär och hvad jag tycker mig kunna pretendera, det är, att ett stort parti, ett parti, hvars chef som statsminister för fem år sedan haft ett stort programuttalande i försvarsfrågan, skall under årens lopp åtminstone ha kunnat bilda sig en uppfattning i stora drag, huru det vill ha försvaret. Ha alla dessa fem år, sedan den liberala regeringen framlade det nyss nämnda förslaget, gått totalt förbi, utan att man ägnat en tanke åt saken? Icke kan man säga som herr Starbäck, att de liberala blott haft ett par dagars reservationstid på sig. Alla de gångna årens tankearbete skall väl ändå ha kunnat resultera i någonting, som satt spår efter sig i den liberala reservationen. Det är det, jag klagar öfver, och det är det, som jag saknar i reservationen. Det är riktlinjerna, ingalunda något bestämdt och i alla detaljer utfördt förslag. Endast en antydning, hvart man syftar, hvart man vill komma, hur man tänker sig riktlinjerna.

Ja, jag fick ju en förklaring, *en* af herr Staaff, och det var en sorts förklaring på ordet »tillgodoseende». Jag tager med tacksamhet emot den därför, att om jag uppfattade herr Staaff rätt, så ställde sig herr Staaff där på samma ståndpunkt, som herr Edén gjorde i förrgår, d. v. s. att meningen icke är, såsom jag förut sagt, att man först skall tillgodose alla de andra krafven och sedan i sista hand försvaret. Ja, det är sant, herr Staaff sade »tillbörligt» tillgodoses. Där ha vi ett nytt ord att tolka innebörden af, men kanske kammaren icke vill, att vi skola diskutera, hvad herr Staaff menar med ordet »tillbörligt», ty det är nog — åtminstone för mig — tämligen oklart. Men låt mig i alla fall säga, att om vi kunde få någon närmare förklaring på hvad detta uttryck »tillbörligt tillgodose» innebär, så skulle jag vara tacksam.

Hvad slutligen beträffar mitt yttrande med anledning af hvad herr Staaff i onsdags afton nämnde om skälen, hvarför han hade vidtagit sina åtgärder 1906, så hade jag verkligen uppfattat hans mening alldeles som han själf nyss angaf den. Har jag uttalat mig amorlunda, så beror det på, att, när jag då på aftonen skref upp hans yttrande, jag kanske icke fick det alldeles precis. Dessa åtgärder voro nu emellertid gjorda med tanke på Norge, och det visste jag icke förut.

Ett stort frågetecken måste jag sätta efter hvad herr Staaff yttrade om min ställning hösten 1907. Jag kan icke alls ha något dåligt samvete öfver hvad jag gjorde hösten 1907. Var det endast ett misstag på år kanhända? Ja, det vill säga icke från min sida.

Slutligen har nu herr Staaff riktat till mig en fråga, som jag med största nöje besvarar: hvad har jag för uppfattning om, att man underlåtit vidtaga åtgärder i sociala frågor under den gångna tiden? Därpå vill jag svara, att jag kan naturligtvis icke bära något ansvar för annat än det, som gjorts under min tid. Och jag har, så fort jag tillräckligt studerat en fråga, igångsatt en ut-

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

redning. Jag vill erinra om ålderdomspensioneringen, och jag kan ju äfven erinra om sjukkasselagen, som kom i fjol. Är det dessa saker herr Staaff syftar på, så är jag fullkomligt öfverens med honom, att de stora kraf, som där finnas, ej få skjutas åt sidan, ty de äro mycket viktiga. Men jag får också säga, att då frågor riktats till mig med kraf på att få dem besvarade, så ber jag att få erinra herr Staaff om en fråga, som nyss riktades till honom själf, och hvarpå jag icke hört något svar. Jag har emellertid icke någon rätt att kräfva ett svar på den frågan, då det icke är jag, som framställt den. Jag menar herr Brantings fråga till herr Staaff, om han ville bestämdt vara med på en nedsättning i försvarsbördorna. Därpå har åtminstone icke jag hört något svar. Om de sociala frågorna och de utgifter, som de kräfva, vill jag för öfrigt säga herrarna, att om man läser försvarskommitténs betänkande sidan 65, så skall man finna, att kommittén ingalunda förbisett de utgifter, som dessa frågor kunna komma att medföra.

Då slutligen herr Staaff talar om den bräckliga grund, jag angifvit för de borgerliga att samlas på, så vill jag säga, att det dock förefaller mig, att, om verkligen en vilja finnes att åstadkomma ett försvar, som kan anses vara tillfredsställande, eller rättare, då den finnes inom de två stora borgerliga partierna i vårt land och de båda borgerliga partierna i Riksdagen, man äfven skulle kunna enas om, huru en lösning af denna fråga skulle kunna åstadkommas. Jag tror, att om man verkligen hade god vilja i detta fall, så skulle man säga, att försvarsfrågan icke är någon partifråga, att den icke kan eller bör vara en sådan, utan att vi vilja båda åstadkomma ett efter våra förhållanden godt försvar. Då tror jag också, att, om man med verkligt allvar och god vilja ginge till det verket, man skulle kunna åstadkomma en lösning af försvarsfrågan.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Tiden är för länge sedan försutten att fortsätta det resonemang om tolkningen af vissa ord, åt hvilka hans excellens statsministern ägnat sig med sådan särskild ifver. Jag skall för min del därför icke alls yttermera diskutera frågorna om hvad *försvarsplan* betyder, hvad *tillgodoseende* betyder, icke *ens* hvad *tillbörlig* betyder i detta sammanhang. Det förefaller mig, som om öfver hufvud taget alla dessa tankeöfningar äro mera exegetiska än militärpolitiska och lämpligen kunde öfverlätas åt den religiösa renässans, för hvilken hans excellens också har så starkt intresse. Det må vara nog, att vi fått konstateradt, att hans excellens icke längre *kan* missförstå, hvad som ligger i orden tillbörligt tillgodoseende, såvida han icke direkt vill det, efter de uttalanden, som här äro gjorda. Därmed lämnar jag den saken å sido.

Jag skall icke heller för mycket fördjupa mig i diskussionen om 1906. Jag vill endast påminna om, att hans excellens nyss

nämnde, att det icke varit hans mening att taga upp den saken till ny behandling, men att likväl bara det faktum, att jag råkade nämna årtalet 1906, var tillräckligt för att ur hans excellens' ficka eller möjligen hans excellens' portfölj kröp fram en hel ny arsenal af siffror. Nog tydde väl dessa snarare på, att hans excellens ämnat fortsätta den diskussionen, eftersom han beredt sig så väl. I alla händelser, låt också dessa nya siffror vara. Låt oss bara lägga till, att det dock år 1906 endast var femte öfvergångsåret från härordningens antagande, medan vi nu stå inför dess fullbordan och dess fulla konsekvenser. Låt oss också lägga till, att man 1906 hade ett ingående öfverskott i statsregleringen af, om jag mins rätt, omkring 4 miljoner kronor, och ett utgående öfverskott ur den statsregleringen på ännu flera miljoner kronor. Att jämföra försvarsutgifterna ett sådant år med samma utgifter under de hårda krisår, vi under sista tiden genomgått, det synes mig, för att använda ett nyssnämndt omtvistadt uttryck, icke fullt tillbörligt.

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)*

Hans excellens nämnde något därom, att om nu regeringen 1906 endast hade rösträttsfrågan på sitt program, hvarför lade den sig ombord med hela försvarsfrågan? Jag ber bara få fråga: Hur skulle den regeringen gjort? — Eller är det hans excellens' mening, att man då kunnat försumma att framlägga kasernbyggnadsanslagen, när man var så långt kommen och det gällde anskaffa tak öfver hufvudet för de värnpliktige, och då man visste, att om endast några år den nya härordningen skulle få sin fulla tillämpning? Mig synes, att det var en tvingande omständighet, som hindrade en ny pröfning och som man i dessa dagar har rätt och skäl att taga i betraktande.

Hufvudsaken är emellertid alltjämt, att hans excellens söker sörjande genom den liberala reservationen och de liberala anförandena efter den planmässighet, han så lifligt önskat, att man måtte lägga i dagen. Hans excellens säger: Hur är det möjligt, att, när herrarna lagt ned så många års tankearbete och efter alla dessa gångna års tankearbete, ni icke ha en bestämd riktlinje att komma med? Jag ber att få svara, att vi ha ungefär lika mycket riktlinje som regeringen har själf. Efter de många års tankearbete, som är nedlagdt också af regeringen och till på köpet af den stora försvarskommittén, så — hvad blef för dem resultatet? Jo, att för det första hans excellens finner sig icke kunna godkänna kommitténs finansiella utredning, utan bestämmer, att sakkunniga personer skola yttra sig om vägarna till en ny finansiell utredning; för det andra, att hans excellens anser, att det samlade materialet måste bearbetas, innan man kan lägga fram förslag till försvarsåtgärder, som kräva ökade utgifter; för det tredje, att hans excellens vill utreda, huruvida man icke skulle kunna slippa höja utgifterna, och slutligen för det fjärde, att ett uppskof med de ifrågasatta förslagens genomförande synes honom så mycket mer erforderligt,

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

som åtskilliga af dessa jämväl ur militärteknisk synpunkt tarlva vidare utredning. Det vill säga, hans excellens själf har till statsrådsprotokollet — det förut citerade protokollet af 13 januari — icke gifvit något som helst yttrande om, hvilka delar af försvarskommitténs betänkande han vill taga upp, med undantag för den kära F-båten naturligtvis och för en ändring i fråga om värnpliktsålderns utsträckning. Han har icke gifvit något besked om, hvad som blir resultatet af denna utredning; han har själf proklamerat fyra nya utredningar. Med den höga uppfattning vi ha om hans excellens' och regeringens tankearbete och om försvarskommitténs resurser, synes det vara vår rätt att framställa det anspråket, att man icke skall begära mera af oss, ett parti, utan utredningsapparat, utan tekniskt biträde, än man kan begära af Sveriges sittande regering. Så länge icke hans excellens kommit längre än att hänvisa till den berömda strategiska planen från år 1906 och de uttalanden och allmänna uttryck, som i dag förekommit, så länge tillåter jag mig vidhålla, att regeringen och högerns försvarsprogram icke är mera preciseradt än vänsterns.

Hans excellens fällde ett ord, att vi väl alltid borde kunna sätta oss ned och tänka: Hvad skola vi ha? — Ja, men det står i en gammal bekant visa också en annan fråga: Hvar ska' vi ta't? — Det är icke bara fråga om: Hvad ska' vi ha? — utan också: Hvar ska' vi ta't? — Den frågan ha vi ansett böra sättas först, och innan den frågan är upplärerad, är det verkligen mycket svårt för oss att svara på frågan: Hvad ska' vi ha?

Hans excellens har redan fått ett bemötande i fråga om det yttrande, som hans excellens nyss citerade från Första kammaren om ett dyrt och dåligt försvar. Jag tillåter mig dock ännu en gång erinra därom, att detta yttrande togs upp här i kammaren i ett sådant sammanhang, att det skulle gifva tillfälle att för folket låta påskina, att man här angrep försvarets — hvad skall jag säga — goda vilja. Hans excellens framhöll med ifver, hur både menige och officerare gjort sitt bästa, huru han funnit detta, när han följt dem dag och natt på manöver. Hans excellens ville protestera mot, att man underkänt denna ifver och detta nit, och förklarade, att vi ha ett bra försvar. Det behöfdes icke sägas mot oss. Jag säger ännu en gång, att det skall icke lyckas att framställa saken så, som om det vore vi, som gjort anmärkning på det arbete, som bedrifves inom försvaret. Den anmärkningen är gjord från helt annat håll, den är citerad uttryckligen från annat håll, och det synes mig, som om det varit lämpligt, att hans excellens skulle låtit en smula af den rättmätiga indignation, som ett ögonblick lyste fram i hans annars jovialiska framställning, gå ut öfver dem, som verkligen fällt omdömet — professor Fahlbeck m. fl. Men det är en annan sak i detta yttrande, som hans excellens gått förbi. Professor Fahlbeck sade icke blott, att försvaret var dåligt, utan äfven att det var dyrt. Därvid fäste sig hans excellens icke alls. Jag undrar,

om vi icke kunde reparera detta förbigående och påstå, att i den delen ha både professor Fahlbeck och vi rätt. Det är dyrt. Försvaret är dyrt i förhållande till sin effektivitet; det ger oss, som jag sade i onsdagens debatt, icke hvad man kunde begära för dessa uppoffringar, och det är vår önskan, att man skall komma till större resultat för de medel, som där nedläggas, och om möjligt för mindre medel. Hans excellens låtsar icke om den saken alls. Har då icke hans excellens någon som helst kännning af, att det verkligen är för dyrt?

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*
(Forts.)

Till sist vill jag endast tillägga, att det vi med den reservation, som här är gifven, och hvilken det liberala partiet nu följer, velat åstadkomma — det är att öfvervinna hvad jag för min del anser vara själfva den stora faran just för försvarsfrågans egen framtid i Sverige. Man skall icke sluta sina ögon för det faktum, att här verkligen växer upp ett knot öfver icke blott bördorna, utan också det sätt, hvarpå tiden användes. Man skall icke sluta sina öron för de klagomål, som inom dessa väggar gång på gång måste uppstäm- mas öfver, att vi icke ha medel för det ena eller det andra viktiga behovet, därför att de slukas af de stora försvarskrafven. Man kan väl ändå icke, om man har verklig känsla för hvad de blifvande förhållandena i detta land komma att innebära, värja sig ifrån att se, att om också de gemensamma voteringarna ha varit en väg, som kunnat leda till resultat hitintills och som, det erkänner jag gärna, kunnat behöfva användas af både den ena och den andra regerin- gen, så är det dock nödvändigt att tänka på, ers excellens, att de gemensamma voteringarnas majoritet är stadd på afskrifning. Kunna verkligen herrarna basera ett fullföljande af 1901 års försvar på den beräkningen, att de gemensamma voteringarna komma att allt fortfarande ge tillräckliga resurser? Vi veta dock, att den majoriteten, som ännu finnes, redan smälter ihop — långsamt ännu, men snart, tänker jag, raskare.

Skall sålunda Sveriges försvar, vare sig på 1901 års grund eller på reviderad grund, verkligen ha den framtid, som ensamt kan gifvas af det samlade folkets försvarsvilja och förtroende, vill man verkligen laga så, att den nya allmänna rösträttens Andra kammare och den åtminstone begränsade kommunala skalans Första kammare tillsammans skola kunna hålla upp försvaret, så som hans excellens ville, att alla borgerliga partier skulle göra, då är det skäl att i tid observera och i tid visa sin goda vilja att undanröja de fel och de svagheter, det slöseri med pengar och mänsklig arbetskraft, som faktiskt på många håll nu förefinnas. Är det så, att icke hans excellens inser detta, då kan här komma, fruktar jag, inom ganska få år en katastrof öfver det svenska försvarsväsendet. Jag för min del står icke till svars med att utan att öppna min mun och röra min hand se denna fara nalkas. Jag står icke till svars med, att i landet skall utbredas den föreställningen, att regering och Riksdag gå på i de gamla hjulspåren, ehuru knotet växer öfver den tyngd och oända-

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

målsenlighet, som vidlåder försvaret. Vilja herrarna undanröja den faran, vilja herrarna undvika katastrofen, varen då goda och utvidgen utredningen och gören den till ett allvar, icke endast till isolerade detaljundersökningar.

Sammanfatta vi den situation, som i denna stund ter sig, så finna vi, att tre förslag föreligga: utskottets, det socialdemokratiska och det liberala. Den, som röstar för utskottets förslag i den förestående voteringen, röstar på den berömda parollen: det är bra som det är. — Vilja herrarna rösta på den parollen, så gören det. Jag känner för min del, att jag icke står till svars för det; jag vill icke säga, att det är bra som det är — jag menar då icke för valmännens skull, ty det bekymrar mig mindre, om jag är af gemensam uppfattning med dem eller icke, blott jag har rent samvete — men jag står icke till svars för att påtaga mig de följder, som af den ståndpunkten, »det är bra som det är», kunna komma just för försvaret. — Den andra vägen, socialdemokraternas, pekar på en hel rad inskränkningar. Men ger den någon som helst trygghet för att de inskränkningarna kunna genomföras? Det är till evidens bevisadt, att denna trygghet alls icke finnes. Skola vi verkligen först gifva folket den föreställningen, att man skall kunna spara in tio, femton eller tjugu miljoner kronor, men sedan om några år kanske nödgas erkänna, att vi icke kunna göra dessa besparingar? Det är sannerligen icke heller på den vägen, som förväntningarna uppfyllas och försvarsviljan restaureras. — Jag ser alltjämt ingen annan möjlig väg än det liberala förslaget. Det innebär en allsidig pröfning, och det innebär en snabb pröfning. Det vill innebära möjlighet till reorganisation och möjlighet till lättnader, men för hvarje fall full effektivitet.

Jag yrkar fortfarande bifall till herr Larssons reservation.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag känner mig uppfordrad att helt kort svara herr Olsson i Fläsbro på hans anförande. Hela hans anförande riktade sig mot mig, och han höll en ganska allvarlig vidräkning med mitt politiska arbete och de omkastningar han trodde sig hafva funnit i mitt arbete såsom politisk man. Men, jag tror i alla fall, att herr Olsson också måste erkänna sanningen af liknelsen om bjälken och grandet. Det lär vara så, att äfven han har det felet att icke kunna se den stora bjälken hos sig, men finner grandet hos sin broder. Jag behöfver endast erinra om hvad som förekom vid riksdagen 1904, då herr Olsson uppträdde, såsom alltid sakligt, allvarligt och kraftigt, i en stor politisk fråga och där påvisade, huru en aktad man, som numera icke tillhör denna kammar, förenade sig i den mening, som gjordes gällande af en annan riksdagsman, med hvilken han ej förut sympatiserat. När herr Olsson berättade detta, sade han: herrarna se nu af detta, att underverkens tid icke ännu är förbi. I alla fall dröjde det icke länge efter ett sådant allvarligt uppträdande, både då och året förut, så reste samme herr Olsson på stora folknöten — och jag erinrar om,

att, då han uppträder, lyssnar folket begärligt till honom — och förordade raka motsatsen mot hvad han gjorde, då han uppträdde i riksdagen 1904.

Nu förhåller det sig ju så, att de nyomvända äro de ifrigaste missionärerna äfven på det politiska området. Och det hafva vi haft erfarenhet af äfven på senaste åren.

Detta om den saken. Men jag tror i alla fall, att, när man tager upp stenar och kastar dem, man bör vara försiktig, så att de icke träffa en själf.

Sedermera höll herr Olsson sig till en af de liberala programpunkterna. Detta innehåller bland annat: »att utbildningstiden för de olika vapenslagen bör komma under omsorgsfullt öfvervägande, och det så, att noggrant utredes hvad som skall inläras och huru mycken tid detta bör taga i anspråk»; och sedan stödes detta i motiven på ett sådant uttalande, som att de hemvändande värnpliktiga fått den meningen, att öfningstiden är för lång. Nu berättade äfven herr Olsson, att en allvarlig beväringssyngling, fosterlandsälskande tror jag också att han fick heta, förklarar sig anse själfva öfningstiden vara för lång. Jag tycker också själf, att den är väl lång. Kan man inlära på kortare tid hvad som behöfs, har jag ingenting mot det. Men, mina herrar, våga herrarna slå in på den principen, att lärare och undervisare skola fråga lärjungarna i första klassen — i detta fall rekryterna: huru länge vilja ni mottaga undervisning i första klassen? Om en skollärare skulle göra den frågan till skolpojkar på första året, då kanske de flesta äro tröglärda, så skulle de svara: vi hafva suttit för länge i klassen; vi tycka, att vi varit för länge i skolan. Och de kanske skulle fortsätta därmed ända upp i skolan, till dess de fått sådan utbildning, att de själfva finna, att de icke äro fullärda. Man måste också lära rekryterna så mycket, tills dess äfven de fått en dylik insikt.

Det är ju alldeles naturligt, att dessa frågor äro, efter hvad jag kan finna, de ömtåligaste frågorna beträffande vårt försvar: för det första att försvaret är dyrt, och för det andra att den manliga ungdomen får ligga och mottaga undervisning i vapnens bruk rätt länge. Och det skall nu göras en utredning, så att man skall kunna komma till ett bättre resultat. Ja, för all del. Men man kan nästan tvifla på, att det lyckas, efter som det ställer sig här i världen.

Nu säges det här i sista momentet i programmet: »att vid hela denna utredning det civila elementet måtte beredas det hufvudsakliga utrymmet». Ja, det är alldeles naturligt, att då kommer en sådan beväringssman som den, herr Olsson nämnde, att inkallas, och, såsom det nämnes i motiven: då de hafva gått igenom rekrytskolan, tycka de, att de varit inkallade för länge. Kallar man in sådana civila, ja, då är det naturligt, att man mycket väl kan få en förkortad rekrytskola. Men programmet innehåller äfven något annat. Det står vidare: »så att det militära elementet tages i anspråk endast på de områden, där dess fackkunskap erfordras, och

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

i den omfattning, som finnes nödig». Således kan fackkunskapen icke undvaras, d. v. s. man kan icke undgå att rådfråga de lärda på detta område. Och då ligger ingenting närmare till hands för mig än att anlita ett uttalande af en fackman, som blifvit framhållen i tidningarna under vintermånaderna såsom en skicklig fackman på detta område. Han påstår, att det går att få vårt militärväsen mycket billigt, men att i alla fall få det effektivt och starkt. Broschyren annonserades häromdagen, och jag måste uppoffra en krona för att få läsa den. Jag har nu läst igenom densamma och funnit, att författaren kommit till det resultat, att man icke behöfver få en härordning, som under 10 år blir dyrare än den nuvarande. Men jag tager för gifvet, att, då man tager fasta därpå, att man vill hafva en billig härordning, man måste följa denne man i spåren, på hvad sätt man skall vinna den. Ja, då kommer han och säger: »det enda verksamma botemedlet mot arméns dyrhet och svaghet är en billig och tillräcklig reservbefälsinstitution». Och så talar han om på hvad sätt den skall kunna vinnas. Jag skall visst icke missbruka tiden med att läsa upp mycket af hvad han skrivit. Sedan han gjort en sammanfattning af motiven, så yttrar han följande, huru han tänkt sig, att man skulle vinna rättelse. Han säger: »Härmed äro möjligheterna för vår nuvarande armé att skaffa sig erforderligt befäl väsentligen uttömda.

Således: Grundfelet i vår härordning, orsaken till arméns svaghet och dyrhet, är bristen på reservbefäl. Den enda väg, hvarpå behovet af reservbefäl hos oss kan fyllas, är värnplikten. Öfnings- tidens korthet är nu ett oöfverstigligt hinder för anlåtande af värnpliktigt befäl, för arméns grundliga förbättring.

Det enda möjliga och verksamma medlet att låta vår armé utveckla hela sin betydande kraft, att göra den på en gång stark och billig, är en utsträckt öfning för de värnpliktiga.

Detta är den enkla och stora sanning, som ligger gömd under vår härordningsfrågas hela virrvarr. Man må spekulera och sondera åt alla håll, man stöter alltid på den. Man må blunda för och söka sig smygvägar förbi den. Förgäfvos! Den skall alltid stänga vägen. Den är ofrånkomlig. Utan att den tages till godo, kan vår härordningsfråga icke lösas. Alla experiment i andra riktningar skola endast vålla nya missräkningar, nya kostnader, ökadt missnöje, fortsatt kif och — fortsatt svaghet. Utan den är och förblir vår armé »den sjuke mannen».

Man må då, först som sist, taga denna sanning till godo.»

Så säger nu han. Jag tager för gifvet, att en sådan, som vill hafva en billig härordning, en sådan fackman och med honom liktänkande också skola bli de fackmän som vid denna utredning skola hjälpa de beväringmän, som tycka, att beväringsexercisen är för lång. Det är naturligt, att då får man foga sig i detta oundvikliga: de värnpliktiges öfnings- tid är för kort; den måste bli längre; då får man reservbefäl. Det är också klart, att man då också får statshud-

geten på det militära området att sjunka, eller åtminstone behöfver den icke stiga. Men de många tiotusentals hemmen få sin budget att stiga. De få för det första en ökad utgift för att utrusta sina ynglingar och sedan få de minskade inkomster genom den arbetskraft, som går förlorad till följd däraf, att ynglingarna äro längre borta från hemmen. Och således blir bördan i alla fall fördelad ut på svenska folket, fastän det icke synes i budgeten.

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

Vi se således här i alla fall, att fackmännen våga aldrig tänka på, att man skall minska öfningstidens längd. Och det får jag med bestämdhet säga, att när herrarna komma med sina program på valmötena i sommar och referera hvad som förekommit i härordningsfrågan och ni då komma och tala om detta — och folket i orterna tror på detta — varen också då så snälla och framställen den frågan: för att utgifterna skola kunna hållas inom dessa gränser eller sjunka något, är det troligt, att ingen annan väg finnes, än att ni få hålla till godo med att ligga i kasernerna ett helt år? Hvilket viljen I helst: antingen bibehålla öfningstiden sådan som den nuvarande eller låta utgifterna för statens räkning stiga något? Då är jag viss om, att svaret är lätt att finna: vi se icke så mycket på de utgifter, som stå i budgeten, och de skatter, som vi få betala, men låtom oss få behålla pojkarna hemma. Det blir svaret. Således är jag af den öfvertygelsen, att vill man vara ärlig och uppriktig i sina förespögelningar för svenska folket i sommar på valmötena, går det icke an att framhålla ett sådant program, utan att åtminstone framhålla, att det kanhända icke är möjligt att minska öfningstiden för de värnpliktiga, utan att, om vi skola minska utgifterna, få vi öka de värnpliktiges öfningstid. Framhålla herrarna det, göra ni åtminstone icke landtmännen och landtmannapartiet någon skada med edert program.

Herr Andersson i Skifarp: Då jag blifvit personligen anfallen af herr Olsson i Fläsbro, vill jag säga, att jag står för hvad jag förut sagt, och därför skall jag bedja att få läsa upp den del af mitt anförande, som han delvis repeterade: det är icke mycket jag skall läsa upp. Jag nämnde under härordningsdebatten 1901 följande: »Jag vågar storligen betvifla att landets bärkraft i ekonomiskt afseende är så stor, att man med jämnmod kan pålägga landet de tunga bördor, som detta förslag om åtta månader pålägger. Men jag önskar dock, att vårt skatteväsen i så fall ordnas på ett bättre sätt, ty jag anser det icke vara rätt, att de erforderliga medlen uttagas på den indirekta beskattningens väg; det går icke an i längden, mina herar, att på samma gång som man af de små i samhället fordrar stora personliga uppoffringar äfven pålägga dem större kontanta utgifter.» Detta var hvad jag yttrade. Men jag vill vidare nämna, att för det första blef icke Kungl. Maj:ts förslag antaget — det måste herr Olsson väl hafva reda på — och att vi för det andra fått vårt skatteväsen omlagdt, och det har väl också herr

*Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

Olsson reda på; jag tycker verkligen det skulle vara besynnerligt, om han icke hade det.

Vidare är det en annan sak, som jag också vågar stå för, nämligen att några andra utgifter på landtförsvarets område, än hvad varit en följd af 1901 års härordning och som behöfts för rent tekniska ändamål, har jag efter 1901 egentligen icke varit med om. Och det skulle mycket förvåna mig, om någon af denna kammares ledamöter, fastän jag visserligen hört motsatsen uttalas, skulle vilja vara med om att taga bort de tekniska hjälpmedel, som alla våra grannländer försöka betjäna sig af i fråga om sitt försvar. Skola icke äfven vi försöka att betjäna oss af dessa hjälpmedel för att skydda vår ungdom, vår armé, om den skulle komma i krig. Jag har ock nyss med tillfredsställelse hört, att herr Staaß står på samma ståndpunkt, i det att han anser, att de tekniska hjälpmedlen äro nödvändiga att hafva.

Jag vill dock nämna, att då man nu talar om dyrheten i försvaret, så säger man, att vi icke kunna bära någon större börda. Men huru har icke utvecklingen gått framåt under den senaste tiden! Af statistiken finner man, att den taxerade inkomsten af jordbruksfastighet utgjorde år 1889 129,558,000 kronor, år 1899 141,253,000 kronor och år 1909 181,357,000 kronor. Således har denna inkomst under den första tioårsperioden stigit med 9 procent och under den andra tioårsperioden med 28,4 procent. Den taxerade inkomsten af annan fastighet var år 1889 67,598,000 kronor, år 1899 101,770,000 kronor och år 1909 199,676,000 kronor. Ökningen har sålunda utgjort under den första tioårsperioden 30,6 procent och under den andra 96,2 procent. Detta hvad fastigheterna beträffar.

I fråga om den taxerade inkomsten af kapital och arbete, så finna vi, att den utgjorde år 1889 380,000,000 kronor, år 1899 659,000,000 kronor och år 1901 1,267,000,000 kronor. Ökningen var således under den första tioårsperioden 73,2 procent och under den andra 92,2 procent. Det är i alla fall siffror, som tala.

Sedermera har det sagts, att det icke göres något för kulturella ändamål. Ja, jag vågar påstå, att detta uttalande är alldeles oriktigt. Jag tror, att det har gjorts stora uppföringar äfven för kulturella ändamål.

Om man jämför statens utgifter för åren 1882 och 1907, så finner man, att med afseende på undervisningsväsendet utgifterna under denna tid stigit för universiteten och Karolinska institutet från 1,017,000 kronor till 1,362,000 kronor, för allmänna läroverk och pedagogier från 2,800,000 kronor till 5,609,000 kronor, för läroverk för kvinnlig ungdom samt enskilda läroverk från 92,000 kronor till 534,000 kronor och för folkundervisningen från 3,271,000 kronor till 11,120,000 kronor. Och på samma sätt förhåller det sig med afseende på tekniska läroverken, barnmorskeundervisningen m. m. Man kan således icke med skäl säga, att de kulturella ändamålen icke blifvit tillgodosedda i ganska tillbörlig grad.

Vidare har det sagts, att det offras så mycket på försvaret. Ja, det är ju nog så, att man nödgas hålla fast vid det en gång fattade beslutet och söka fullständiga det, såvidt möjligt är. Men hur den andra parten ämnar göra, vågar jag icke säga. Vi hafva nu hört, att herr Edén sökt försvara 1906 års regering. Ja, det är ju möjligt, att han snart själf kan komma att få försvara regeringens ställning, och han kunde således hafva väntat litet med det försvaret. När han sökte försvara 1906 års regering och i detta hänseende sade, att vi icke få jämföra dess försvarsbudget med den nuvarande, ty det rädde då exceptionella förhållanden, så undrar jag, hvilka exceptionella förhållanden det kunde vara annat än att Sverige och Norge blifvit åtskilda. Men icke blef Sverige då sämre ställt mot Norge. Och om det icke var försvaret mot Norge, som det gällde, så skulle det hafva varit mot en annan granne. Men denna grannes ställning då var sådan, att vi icke hade något att befara. Då låg hans flotta sänkt i Tsushimasundet, och hans krafter voro sannerligen så nedsatta, att Sverige icke behöfde frukta något från det hållet. Ställningen är dock nu något annorlunda.

Vidare fingo vi höra några ord från herr Edén, som vi icke böra glömma. Det var då han talade om, att man icke kan jämföra 1906 års försvarsbudget med andra års, därför att år 1906 staten hade större inkomster, och därför bör man icke tala om de utgifter, som då skedde. Således lyder, mina herrar, från det hållet programmet sålunda: Kan staten skaffa tillgångar, så får man offra dem på försvaret. Det liberala partiet vill nu, att det skall blifva en utredning för att om möjligt minska utgifterna för försvaret. Men, herr Edén, jag tror icke, att det var så allvarligt menadt, då han förut talat om, att därför att det ett år var goda tillgångar i statskassan, så kunde man göra stora uppoffringar för försvaret; detta förutsätter då åtminstone ingen planmässighet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Jespersen: Jag har begärt ordet endast för att få rätta ett yttrande, som herr Branting påbördat mig, men hvilket jag icke fällt. Herr Brantings uppfattning af mitt yttrande var sådant, som han ville hafva det, men icke hvad jag yttrade. Jag refererade herr Rydén yttrande i onsdags, »att härens uppgift att upprätthålla ordning inom landet endast var ett storkapitalistiskt intresse.» Det var hvad herr Rydén yttrade, och det var detta, som jag anförde. Därefter yttrade jag, att då militär utkommenderas under strejktider, så har det i allmänhet icke varit för att skydda arbetsgifvarna och deras egendom, utan för att skydda arbetsvilliga. Då herr Branting här i kammaren ville fastslå något, som jag icke yttrat, såsom mitt uttalande, vill jag härmed på det bestämdaste protestera däremot.

Jag vill då på samma gång göra den erinran, att jag anser, att

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

Angående
åtgärder, af-
sedda att åstad-
komma en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts).

äfven icke strejkande arbetare böra hafva rätt att vara fredade till lif och egendom.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Herr talmannen tillkännagaf, att han ämnade gifva propositioner å de under öfverläggningen framkomna yrkandena särskildt beträffande enhvar af de åtta punkterna uti herrar Thorssons och Rydéns reservation.

I enlighet härmed framställde herr talmannen till en början angående det ämne, som afsågs uti punkten 1:o) i nyssberörda reservation, propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till utskottets hemställan med godkännande af den motivering, som innefattades uti herr J. T. Larssons m. fl. reservation samt 3:o) bifall till herrar Thorssons och Rydéns ofvan omförmälda reservation; och fann herr talmannen det under 2:o) upptagna yrkandet hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid, hvarför herr talmannen för bestämmande af kontrapositionen gaf propositioner å de återstående yrkandena, därvid herr talmannen förklarade sig anse det under 1:o) angifna yrkandet vara med öfvervägande ja godkänt. Som jämväl nu begärdes votering, uppsattes, justerades och anslogs följande vote-ringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 24 i hvad angår det ämne, som afses i punkten 1:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation, antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till det förslag, som innefattas i berörda punkt af omförmälda reservation.

Omröstningen enligt denna proposition utföll med 131 ja mot 64 nej, hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöi följande, af kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren, hvad angår det ämne, som afses i punkten 1:o) af herrar Thorssons och Rydéns vid statsutskottets förevarande utlåtande nr 24 afgifna reservation, bifaller

utskottets hemställan med godkännande af den motivering, som innefattas i herr J. T. Larssons m. fl. reservation, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i hvad den afser nämnda ämne.

Denna votering utvisade 92 ja och 70 nej; och hade kammaren alltså i nu förevarande afseende bifallit utskottets hemställan med godkännande af den motivering, som innefattades uti herr J. T. Larssons m. fl. reservation.

Beträffande det ämne, som afsågs uti punkten 2:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation, framställde därefter herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till berörda hemställan med godkännande af den motivering, som innefattades uti herr J. T. Larssons m. fl. reservation samt 3:o) bifall till herrar Thorssons och Rydéns reservation; och förklarade herr talmannen, att enligt hans mening propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet vore med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf herr talmannen för bestämmande af kontrapositionen ånyo upptog de båda öfriga yrkandena, därvid propositionen på bifall till utskottets hemställan af herr talmannen förklarades hafva flertalets röster för sig. Men äfven nu framställdes begäran om votering; och blef med anledning häraf följande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 24 i hvad angår det ämne, som afses i punkten 2:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation, antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till det förslag, som innefattas i berörda punkt af omförmälda reservation.

Den enligt denna voteringsproposition företagna omröstningen utföll med 136 ja mot 54 nej; och erhöll alltså propositionen för hufvudvoteringen följande af kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren, hvad angår det ämne, som afses i punkten 2:o) af herrar Thorssons och Rydéns vid statsutskottets utlåtande nr 24 afgifna reservation, bifaller utskottets hemställan med godkännande af den motivering, som innefattas i herr J. T. Larssons m. fl. reservation, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i hvad den afser berörda ämne.

Hufvudvoteringen utvisade 89 ja och 62 nej, hvadan kammaren i fråga om det i punkten 2:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation omförmälda ämnet bifallit utskottets hemställan med godkännande af den uti herr J. T. Larssons m. fl. reservation innefattade motiveringen.

Härefter framställde herr talmannen särskildt beträffande ett hvart af de ämnen, som afsågos uti punkterna 3:o)—7:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation, propositioner å: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till utskottets hemställan med godkännande af den motivering, som innefattades uti herr J. T. Larssons m. fl. reservation samt 3:o) bifall till herrar Thorssons och Rydéns reservation; och fattade kammaren i fråga om hvart och ett af nu omförmälda ämnen beslut i öfverensstämmelse med det under 2:o) angifna yrkandet.

Slutligen framställde herr talmannen beträffande det i punkten 8:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation afsedda ämne propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till samma hemställan med godkännande af den motivering, som herr J. T. Larsson med flere framställt uti sin reservation, samt 3:o) bifall till herrar Thorssons och Rydéns reservation; och förklarades därvid den under 2:o) upptagna propositionen af herr talmannen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering blef emellertid begärd, hvarför herr talmannen för att bestämma kontrapositionen gaf propositioner å de båda återstående yrkandena, utaf hvilka det under 1:o) upptagna enligt herr talmannens nu tillkännagifna mening hade flertalets röster för sig. Men som äfven härutinnan votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 24 i hvad angår det ämne, som afses i punkten 8:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation, antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till det förslag, som innefattas i berörda punkt af omförmälda reservation.

Omröstningen utföll med 91 ja mot 87 nej, vid hvilken utgång propositionen för hufvudvoteringen fick följande lydelse, som af kammaren godkändes:

Den, som vill, att kammaren, hvad angår det ämne, som afses i punkten 8:o) af herrar Thorssons och Rydéns vid statsutskottets förevarande utlåtande nr 24 afgifna reservation, bifaller utskottets hemställan med godkännande af den motivering, som innefattas i herr J. T. Larssons m. fl. reservation, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i hvad den afser nämnda ämne.

Hufvdomröstningen utvisade 82 ja och 53 nej; och hade kammaren alltså jämväl i fråga om det ämne, som afsågs i punkten 8:o) af herrar Thorssons och Rydéns reservation, bifallit utskottets hemställan med godkännande af den motivering, som innefattades uti herr J. T. Larssons m. fl. reservation.

§ 4.

Härefter föredrogos hvar för sig statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 25, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsunderlag för innehafvaren af de med hvarandra förenade befattningarna såsom öfverläkare vid Stockholms hospital och pro-

fessor i psykiatri vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, jämte en i ämnet väckt motion,

nr 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående konserveringsarbeten för Källa ödekyrka, och

nr 27, i anledning af kamrarnas återremiss af den i utskottets utlåtande nr 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, intagna punkten 25 i fråga om statens uppfostningsanstalt å Bona.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden och memorial hemställt bifölls af kammaren.

§ 5.

Efter föredragning af statsutskottets utlåtande, nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande lämnades ordet till

Herr Bengtsson i Bjärnalt, som yttrade: Herr talman! Då första kammaren återremitterat detta ärende till utskottet, synes det lämpligast, att äfven denna kammare fattar samma beslut. Jag yrkar således, att ärendet måtte återremitteras.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt återförvisa ärendet till utskottet för ny behandling.

§ 6.

Vid härefter skedd föredragning utaf bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Härefter yttrade

Herr vice talmannen af Callerholm: Herr talman! Jag tillåter mig härmed hemställa, att å föredragningslistan för nästkommande plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden först upptagas bankoutskottets memorial, nr 13, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 3:o) af bankoutskottets utlåtande nr 10 med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksbanken, näst därefter statsutskottets memorial, nr 31, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens åttonde hufvudtitel, samt därefter öfriga återstående ärenden i den ordning, hvori de finnas å dagens föredragningslista upptagna.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 8.

Föredrogs ett från Första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 228, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående ifrågasatt ändring i gällande bestämmelser rörande muntlig studentexamen och fyllnadspröfning till samma examen; och beslöt Andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jeansson</i> i Kalmar	under 2 dagar fr. o. m. den 27 mars,
» <i>Lagerblad</i>	» 2 » » » » »
» <i>Svallingson</i>	under den 27 mars,
» <i>Gustafsson</i> i Sjögesta	» » » »
» <i>Rune</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 27 mars,
» <i>Widén</i>	» den 28 mars,
» <i>Persson</i> i Stallerhult	» 2 dagar fr o. m. den 27 mars,
» <i>Ahlstrand</i>	» 10 » » » 29 »
» <i>Forssling</i>	» 2 » » » 27 »
» <i>Persson</i> i Malmö	» 2 » » » » »
» <i>Andersson</i> i Bråborg	under den 27 mars,
» <i>Jönsson</i> i Slätåker	under 2 dagar fr. o. m. den 27 mars,
» <i>Olsson</i> i Blädinge	» 2 » » » » »
» <i>Lundgren</i> i Göteborg	» 2 » » » » »
» <i>Eriksson</i> i Grängesberg	» 2 » » » » » och
» <i>Wallentin</i>	» 3 » » » » » .

Häruppå åtskildes kammarens ledamöter kl. 6,15 e m.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 27 mars.

Kl. 2,³⁰ e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsman Knut Tengdahl är till följd af öfveranstängning under vid pass en månad förhindrad deltaga i Riksdagens arbete.

Stockholm den 25 mars 1911.

A. Alfvén.

Leg. läkare.

§ 3.

I enlighet med därom den 23 innevarande mars fattadt beslut företogs nu val af sju ledamöter i särskilda utskottet nr 2.

Därvid aflämnades 82 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 66 valsedlar med partibeteckningen »Landtmännen» och 25 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen».

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr	<i>Starbäck,</i>
» andra » »	<i>Kobb och</i>
» tredje » »	<i>Bergman.</i>

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr	<i>Jespersion,</i>
» andra » »	<i>Nilsson i Skärhus och</i>
» tredje » »	<i>Jonsson i Hökhult</i>

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Kristensson.*

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillföll dessa nedannämnda personer i följande ordning:

- herr *Starbäck*,
- » *Jesper*son,
- » *Kobb*,
- » *Nilsson* i Skärhus,
- » *Bergman*,
- » *Kristensson* och
- » *Jonsson* i Hökhult.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omförmälda valet.

§ 5.

Föredrogs bankoutskottets memorial, nr 13, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 3:o af bankoutskottets utlåtande nr 10 med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksbanken.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 6.

Vidare företogs till behandling statsutskottets memorial, nr 31, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens åttonde hufvudtitel.

Efter föredragning af utskottets i *punkten 1* gjorda anmälan i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, dels ock en i ämnet väckt motion, begärdes ordet af

*Angående
anslaget till
lönetillskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.*

Herr Rydén, som anförde: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som föreligger i denna punkt af statsutskottets memorial, är en synnerligen viktig principfråga, som kammaren nog bör ägna uppmärksamhet åt. Det är ju så, att kammaren har bifallit den mo-

Angående
anslaget till
lönetslaskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.

(Forts.)

tion, som afgifvits af greffe Hamilton. angående ett ökadt anslag till folkundervisningsväsendet, medan Första kammaren afslagit den förhöjning utöfver hvad Kungl. Maj:t begärt, som samma motion åsyftade.

Kamrarne hafva sålunda stannat i olika beslut angående en statsutgift, och vid sådant förhållande anvisar grundlagen klart den väg, man har att gå för att lösa en sådan bristande öfverensstämmelse mellan kamrarne. 65 § riksdagsordningen stadgar i nu förevarande afseende: »När i fråga om statsutgifter eller beviljning, eller om reglementariska föreskrifter för riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, eller om riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarne fatta stridiga beslut, som ej upå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvari hvardera förut stannat».

Det är sålunda två olika vägar, som 65 § riksdagsordningen anvisar för det fall, att kamrarne i fråga om en statsutgift stannat i olika beslut. Den första är sammanjämkningens väg. I detta fall har inom statsutskottet framställts yrkande på sammanjämkning. En sammanjämkningsväg hade här varit mycket möjlig, såvidt jag kan förstå. Det var ingen mindre än utskottets vice ordförande, som understödde ett yrkande om sammanjämkning. Men flertalet ledamöter från Första kammaren och två ledamöter från denna kammare utgjorde majoritet, och tack vare dem förföll yrkandet om sammanjämkning. En sammanjämkningslinje, som så att säga faller af sig själf, kan tänkas så, att ålderstilläggen för lärarne utginge helt och hållet af statsmedel. Första kammaren kunde t. ex. hafva godtagit den delen af motionen, och Andra kammaren kunde hafva frånträtt sitt beslut om höjning af statsbidraget till själfva grundlönen. Det hade varit en naturlig lösning. En annan sammanjämkningslinje hade man kunnat finna i en jämkning af den procentsats, efter hvilken statsbidraget till lärarnes aflöning utgår, mellan $66\frac{2}{3}$ procent, såsom det nu är, och 90 procent, som Andra kammaren beslutat. Emellertid funno Första kammarens ledamöter i utskottet sig förelåtna vägra sammanjämkning, och de fingo därvid som sagdt hjälp af två ledamöter från denna kammare.

Den andra väg, som grundlagen anvisar, är gemensam votering. Och jag kan icke finna annat, än att grundlagen klart och tydligt angifver, att i ett fall som detta skall gemensam votering äga rum. Jag har rådfört mig med grundlagskunnige män inom kammaren, hvilka utan all tvekan gifvit mig rätt i den uppfattningen, att här är ett fall, då man icke kan tveka om, huruvida gemensam votering skall äga rum eller icke.

Vid fjolårets riksdag — det var ett af de sista ärendena, som då behandlades, förekom det fall, att Första kammarens majoritet

inom utskottet med hjälp af en del utskottsledamöter från Andra kammaren nekade gemensam votering i fråga om anslag till en flottled och en kanalisering i Norrland. Jag tog mig då friheten att med ledning af de prejudikat, som finnas i Riksdagens historia, och de vetenskapliga uppsatser, som finnas, söka fastslå någon viss grundprincip, som man kunde läsa fram ur handlingarne beträffande användandet af gemensamma voteringar. De fall, där jag ansett, att man på bestämda och säkra skäl brukat vägra gemensam votering, äro följande tre. Det första fallet är, när det gäller ändrade grunder för lån. Om kamrarne t. ex. äro ense om beloppet af ett anslag till en lånefond, exempelvis rederilånefonden, får gemensam votering icke äga rum om ändrade villkor för åtnjutande af lån från samma fond. Det andra fallet är — och här är det en klar praxis, att gemensam votering nekas — när man bifallit en begäran om utredning och där utredningen är hufvudsaken, men man förknippat denna utredning med begäran om ett anslag på t. ex. 5,000 kronor för utredningens verkställande. Förut har det härvidlag varit en i någon mån vacklande praxis, men nu har det varit en mångårig oafbruten praxis, att dylika fall icke afgjorts genom gemensam votering. Det tredje fallet är klart. Det är i fråga om dispositionen af kronans jord.

Dessa klara fall kunna icke tillämpas vid bedömandet af denna fråga. Detta är en absolut ren statsutgift. Jag kan icke finna, att man i något hänseende kan anföra något, som förändrar denna voteringsfrågas karaktär af en ren statsutgiftsfråga. Praxis angående nu föreliggande fråga är också enligt min uppfattning klar. Det har *en* gång förut förekommit ett precis likartadt fall, som jag sedermera skall relatera, eller rättare, det har förut förekommit precis samma fall, och då ägde gemensam votering rum.

Vi hade en annan fråga, som var i viss mån besläktad med denna, ehuru icke likartad. Det var den gamla kofodersfrågan. Den var i många år föremål för slitningar mellan kamrarne. På 1890-talet blef det en ny praxis vid behandlingen af dithörande ärenden, i det man började remittera dem till behandling af sammansatt stats- och lagutskott, när man ansåg, att dessa frågor i viss mån utgjorde lagfrågor. Detta är visserligen något för mig ofattbart, men det lyckades verkligen för vissa krafter i Första kammaren att under en lång följd af år få dessa frågor vridna in till de sammansatta utskotten. Sedan vägrade Första kammaren konsekvent att gå med på sammanjämkning eller gemensam votering. Så utbildade sig i viss mån en Förstakammarpraxis att man icke skulle hafva gemensam votering i frågor af natur att böra hänskjutas till behandling af sammansatt stats- och lagutskott. Denna fråga, som nu föreligger, har emellertid icke behandlats af sammansatta stats- och lagutskott. Det har nämligen inom statsutskottet ansetts såsom klart, att detta är en ren statsutgiftsfråga, som skulle behandlas af statsutskottet, först på dess

*Angående
anslaget till
lönetillskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.
(Forts.)*

Angående
anslaget till
lönetillskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.

(Forts.)

andra afdelning och sedan af utskottet in pleno. Ingen människa har ifrågasatt, att detta vore en *lagfråga*, och därför har den behandlats så, som skett.

Jag skall i sammanhang med detta upptaga till bemötande den invändning, som enligt tidningsreferaten gjorts i Första kammaren och, som jag vet, äfven gjorts i statsutskottet från statsutskottsmajoritetens taleman. Han yttrade, att ifall gemensam votering skulle äga rum i enlighet med Andrakammar-ledamöternas flertals mening, skulle detta innebära gemensam votering om ändring af en författning. Men det är klart att den författning, som här skulle ändras, är icke en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, utan det är en administrativ författning, som utfärdas af Konungen, *såsom verkställande Riksdagens beslut*. Dessa utmynna ju i de flesta fall i någon kungl. kungörelse eller något kungl. cirkulär eller bref, och detta äfven i fall, där gemensam votering ägt rum. Följaktligen har den invändningen icke någon som helst bärkraft.

Jag skall nu relatera det enda fall, som, fullt sammanfallande med detta, förekommit, sedan gemensamma voteringsinstitutet skapades i dess nuvarande form. Detta fall är så mycket märkligare, som just därigenom bestämdes de nuvarande grunderna beträffande statsbidrag till lärares löner. Vid 1875 års riksdag väcktes i denna kammare fem olika motioner, afseende just detta anslag. En af dessa motioner väcktes af herr Åke Andersson, som motionerade, »att det anslag, som nu utgår i kontant lön från staten till lärare och lärarinnor vid folkskolor, måtte från hälften till två tredjedelar förhöjas och under förut stadgade villkor utgå.» Detta fall är sålunda absolut likartadt med det föreliggande och till alla delar därmed sammanfallande. Kungl. Maj:t begärde då som nu höjning af anslaget, beroende på att förslagsanslaget visat sig otillräckligt. Kungl. Maj:t begärde *då* en höjning med 120,000 kronor och *nu* en höjning med 650,000 kronor. Motion väcktes dels om bifall till denna framställning om förhöjning af förslagsanslaget, beroende på att det dåvarande anslaget var otillräckligt, dels om ytterligare förhöjning däraf, beroende på att man ville höja statsbidragsprocenten. Motionen behandlades i statsutskottet, hvars majoritet afstyrkte densamma, men af flera ledamöter från denna kammares landtmannaparti med herr Jöns Rundbäck i spetsen yrkades i reservation bifall till dels framställningen om förhöjning af anslaget med 120,000 kronor och dels yrkandet om 373,200 kronor därutöver, för att hela statsbidraget skulle höjas från hälften till två tredjedelar af den kontanta lönen. Andra kammaren biföll då som nu reservationen, och Första kammaren biföll då som nu statsutskottets hemställan om afslag på motionen. Frågan behandlades därefter i statsutskottet; den återfinnes i statsutskottets memorial nr 75 vid 1875 års riksdag.

Jag skulle läsa upp den voteringsproposition, som då af utskottet föreslogs. Den lyder:

»Den som vill, att till aflöning åt hvarje examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna, som i årlig lön beräknad efter stadgade grunder, åtnjuter utom husrum, vedbrand och kofoder minst 500 kronor samt meddelar undervisning i skolan minst åtta månader af året, skoldistriktet skall äga att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag motsvarande $\frac{2}{3}$ af den lön, läraren eller lärarinnan förutom husrum, vedbrand och kofoder åtnjuter, hvilket bidrag dock icke må öfverstiga 400 kronor; och att anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor skall med 373,200 kronor förhöjas, röstar

*Angående
anslaget till
lönetillskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.
(Forts.)*

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, hafva de i förevarande hänseende väckta förslag icke vunnit Riksdagens bifall.»

Då denna fråga sedan kom in till behandling i kamrarna, biföllo båda kamrarna utan ett enda ords debatt denna voteringsproposition. Den gemensamma voteringen ägde rum, och därvid segrade Andra kammaren. På detta sätt höjdes statsanslaget från hälften till $\frac{2}{3}$ af lönen, hvarvid det sedan förblifvit ända tills nu, sålunda i 36 år. Fallet är till punkt och pricka sammanfallande med det nu föreliggande.

Sedermera förekom ett likartadt fall. Det gällde då icke folkskollärarne, utan småskollärarynnorna. Det var 1886, och då blef det också gemensam votering. Sedan dess har icke frågan varit behandlad i rent statsutskott, såsom nu varit fallet, och icke heller varit före i Riksdagen i samma form som nu. Det har därför efter min mening varit ett solklart fall, där gemensam votering bort äga rum.

Nu skola herrarne icke heller tro, att det vid detta af mig nu relaterade tillfälle berott på ett förbiseende, eller att det obemärkt gått igenom, detta att frågan fick afgöras genom gemensam votering vid 1875 års riksdag. Det är alldeles uppenbart, att det varit med fullt klart medvetande om den principiella innebörden, som kamrarna fattat detta beslut. Det framgår af den omständigheten, att samma dag detta voteringsmemorial föredrogs i Andra kammaren, ägde där rum en stor debatt angående de gemensamma voteringarna. Statsutskottets memorial nr 75 godkändes utan ett ords debatt, men när man kom till dess memorial nr 77, där det gällde votering om indragning af kommerskollegium, så blef det

*Angående
anslaget till
lönertillskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.
(Forts.)*

en stor principdebatt, hvori ledande personer från alla partier uppträdde och yttrade sig om de gemensamma vöteringarna i allmänhet. Följaktligen kan man vara öfvertygad om, att då vid andra punkten efter det nu föreliggande memorialet nr 75 en stor principdebatt om de gemensamma vöteringarna inom denna kammare ägde rum, så har det icke varit genom ett förbiseende, som det blef gemensam vötering i den af mig relaterade frågan. I Första kammaren kan det icke heller ha skett genom ett förbiseende, ty samma dag som detta ärende där afgjordes, så bordlades en vöteringsproposition, hvilken föranledde, att i Första kammaren ett par dagar därefter en liknande principdebatt angående de gemensamma vöteringarna ägde rum. Den gemensamma vöteringsproposition, som då föranledde debatt, i hvilken bland andra Rydin, högerns grundlagstolkare, yttrade sig, rörde skjutsväsendets reglering. Sålunda skedde det vid en tid, när man i båda kammarna hade blicken riktad på det gemensamma vöteringsinstitutet, och då gick denna fråga såsom solklar igenom.

Jag har med detta velat påvisa, att vi reserveranter, som i utskottet varit flera — vi ha nämligen på vägen till kammaren tappat bort några, som voro med oss i utskottet — ha haft synnerligen goda skäl för, att gemensam vötering här bort äga rum. Nu veta vi, att Första kammaren har i liknande fall förut vägrat gemensam vötering, t. ex. i alla de frågor, som hänvisats till sammansatt stats- och lagutskott. Och äfven där jag för min del måste finna, att gemensam vötering skulle äga rum, har Första kammaren gång på gång vägrat sådan, icke blott i sådana frågor som den nu föreliggande, utan äfven i andra. Det har varit ett konsekvent arbete på kringskärandet af det gemensamma vöteringsinstitutet. Det är enligt min uppfattning icke lyckligt att gå till väga på det sättet. Den meningen framträder också i de stora debatter om det gemensamma vöteringsinstitutet, som förekommo i början af vårt representationsskick på 1860- och 70-talen. Där yttrade sig upprepade gånger en då synnerligen framskjuten ledamot af Första kammaren, grefve Hamilton, och han framhöll som sin åsikt, att i fall, där man vore tveksam, borde kammaren låta sig ledas af önskan att icke kränka medkammarens värdighet och auktoritet. Och liknande har yttrats från Andra kammarens talmansplats, som då bekläddes af ärkebiskop Sundberg. Han betonade, att i tveksamma fall var det talmannens skyldighet att »hellre fria än fälla.» Och efter dessa grundsatser handlade man i början af vårt representationsskick. Men nu är det icke längre modernt att på detta sätt se på medkammarens uppfattning och handlingar. Då är det min mening, att med samma rätt som Första kammaren med tillhjälp af några meningsfränder i denna kammare vägrar gemensam vötering i nu föreliggande fråga, med samma rätt kan äfven denna kammare vägra gemensam vötering i t. ex. en sådan fråga som den om den nya pansarbåten. I båda

fallen är det solklart, att det är ett trampande af grundlagen under fötterna, men vill man tillspetsa situationen, så kan det drifvas ända därhän, att denna kammare gör på samma sätt och vägrar gemensam votering, när det är fråga om anslag af den natur, att majoriteten här i denna kammare icke önskar detsamma beviljande.

*Angående
anslaget till
lönertillskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.*

(Forts.)

Då jag, herr talman, tror, att man i detta fall bör förfara grundlagsenligt och att man här bör fara fram med tanke på, att man icke kränker medkammarens värdighet, så kan jag icke finna mig i, att denna punkt af det föreliggande memorialet lägges utan vidare till handlingarna, och då det icke tjänar någonting till att yrka vare sig återremiss eller bifall till reservationen, så ber jag få yrka, att memorialet måtte *med ogillande* läggas till handlingarna.

Härpå yttrade:

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Jag ber att för min del få ansluta mig till den hemställan, som herr Rydén nyss gjorde, och liksom han yrka, att denna punkt af memorialet måtte *med ogillande* läggas till handlingarna.

I detta anförande instämde herrar *Starbäck* och *Perssoni Tällberg*.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman! Man kan nog säga, att det kanske är stridande mot grundlagen att här vägra gemensam votering; men icke är det så alldeles klart, som herr Rydén gjorde gällande. Jag skall genast säga ifrån, att jag för min del hade en annan uppfattning i utskottet, nämligen att det varit lämpligast, om utskottet sökt sammanjämka meningarna på det sättet, att man delat på anslagen, så att man kunnat komma till enighet. Sådan ställningen var, fanns det emellertid icke någon möjlighet att få någon sammanjämkning till stånd.

Nu är det för öfrigt så, att det är icke alltid, som denna kammare heller har velat gå med på gemensam votering, och det just i sådana här frågor. Det har inträffat ett par gånger, dels tror jag det var 1896, då det var fråga om löneökning för småskollärarinnor och biträdande lärare. Då afstyrkte utskottet gemensam votering, och detta godkändes af båda kamrarna. 1899 var det också samma sak. Det gällde då folkskollärarnas aflöning, och äfven då afstyrkte utskottet gemensam votering, och båda kamrarna biföllo betänkandet. Nu kan man ju visserligen säga, att den gången var det en skillnad så till vida, att då blef frågan behandlad i sammansatt stats- och lagutskott. Det erkänner jag villigt, men det ligger väl icke så stor betydelse i behandlingssättet af frågorna, utan det viktigaste är väl själfva frågans innebörd. Och den har varit densamma i alla dessa fall. Hvarför frågan icke behandlats af sammansatt stats- och lagutskott

Angående
anslaget till
lönetillskott åt
lärare vid folk-
skolor och
småskolor.

(Forts.)

äfven i år, det beror på, att statsutskottet ansåg, att detta skulle taga bort alltför mycken tid, i synnerhet för lagutskottet, som då skulle blifvit sönderbrutet och betydligt hindradt i sitt arbete. Och statsutskottet tyckte, att det kunde likaväl själf behandla ärendet.

Det är således en fråga, som man kan diskutera, om gemensam votering här skall äga rum eller icke. Och båda kamrarne ha ibland godkänt den uppfattningen, att gemensam votering icke skall komma till stånd. Nu är det som sagdt så, att jag hade en annan mening inom utskottet, och jag skall därför icke nu göra något yrkande. Jag har endast velat säga, att det kan finnas skäl äfven för utskottets uppfattning.

Herr Rydén: Jag vill konstatera, att det är icke alls samma fall, om också i någon mån likartade, de båda fall, som herr Andersson i Skifarp omnämnt och det nu föreliggande. Jag vill också pointera och erkänna, hvilket jag också gjorde i mitt första anförande, att herr Andersson i statsutskottet tillsammans med åtminstone en af sina meningsfränder från denna kammare framställde yrkande på en sammanjämkning. Det fall från 1896, som herr Andersson i Skifarp anförde, gällde, såvidt jag kan erinra mig, en löneförhöjning för småskolans personal, hvilket äfven skulle medföra en höjning af *kommunernas* tillskott. I samma mån lönen höjdes för kåren, så höjdes visserligen också statsbidraget, men äfven bidraget från kommunerna. Vid sådant förhållande, så är det ju ett fall, som icke är sammanfallande med det nu föreliggande. Därför har ju icke heller frågan nu hänvisats till sammansatt stats- och lagutskott. Jag vidhåller min uppfattning, att det finnes blott två med det nu föreliggande fullt öfverensstämmande fall, det ena från 1886 beträffande småskollärarinor och det andra från 1875, hvilket jag nyss relaterat; och i båda dessa fall har gemensam votering ägt rum. Jag ber därför få vidhålla mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner. dels att kammaren måtte lägga utskottets ifrågavarande anmälan till handlingarna och dels att berörda anmälan måtte med ogillande läggas till handlingarna; och fattade kammaren beslut i öfverensstämmelse med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkten 2.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

§ 7.

Herr *Branting* aflämnade en af honom *m. fl.* undertecknad motion om vissa ändringar i 9, 16 och 19 §§ riksdagsordningen m. m.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 341, blef på begäran omedelbart remitterad till konstitutionsutskottet.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes jordbruksutskottets memorial, nr 62, med öfverlämnande till Riksdagen af förteckningar å försålda kronoegendomar samt å inköp af mark för bildande af kronoparker.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,³¹ e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Tisdagen den 28 mars.

Kl. 2,30 e. m.

§ 1.

Upplästes ett till kammaren inkommet sjukbetyg, så lydande:

Att redaktör Hjalmar Branting, som lider af neurastheni, är i trängande behof af någon tids hvila i och för sin hälsas vårdande, intygar på heder och samvete, Stockholm den 22/3 1911,

Hugo Chr. Andersson,
leg. läkare.

§ 2.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 22 innevarande mars förda protokollen.

§ 3.

Herr statsrådet *Lindström* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående aflönings-och pensionsförhållandena för lärarepersonalen vid kommunala mellanskolor; och

angående läroverksadjunkten A. Hessléns uppflyttning i högre lönegrad.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 4.

Herr talmannen tillkännagaf, att enligt öfverenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar komme att anställas onsdagen den 5 nästkommande april angående de voteringspropositioner, som då vore af båda kamrarna godkända.

§ 5.

I enlighet med därom den 23 innevarande mars fattadt beslut företogs nu val af sju suppleanter i särskilda utskottet nr 2.

Därvid aflämnades 88 valsedlar med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet», 71 valsedlar med partibeteckningen »Landt-

männen» och 28 valsedlar med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen».

De med partibeteckningen »Liberala samlingspartiet» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Hellström*,
» andra » » *Rehn* och
» tredje » » *Bengtson* i Glösbo.

De med partibeteckningen »Landtmännen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Santesson*,
» andra » » *Peterson* i Kvisberg och
» tredje » » *Olsson* i Berg.

De med partibeteckningen »Socialdemokratiska gruppen» utmärkta valsedlarna upptogo samtliga

såsom första namn herr *Johansson* i Stockholm.

På grund häraf blef ordningen mellan namnen å de särskilda gruppernas valsedlar bestämd på sätt ofvan angifvits.

Vid härefter företagen fördelning af platserna mellan de olika grupperna tillfölla dessa nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Hellström*,
» *Santesson*,
» *Rehn*,
» *Peterson* i Kvisberg,
» *Bengtson* i Glösbo,
» *Johansson* i Stockholm och
» *Olsson* i Berg.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omförmälda valet.

§ 7.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 62, med öfverlämnande till Riksdagen af förteckningar å försålda kronoegendomar samt å inköp af mark för bildande af kronoparker.

§ 8.

Herr *Fürst* aflämnade en motion, nr 342, om tillägg till 45 § 2 mom. riksdagsordningen.

Ifrågavarande motion bordlades på begäran.

§ 9.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheten Bläsenborg i Orsa socken af Kopparbergs län;

nr 36, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra mönsterskrifvarebostället Skedevid nr 2 Mellangård i Östergötlands län;

nr 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra skvadronchebsbostället Köpinge nr 22 och 25 med underlydande i Kristianstads län;

nr 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra sergeantbostället Vä nr 10 och 38 i Kristianstads län;

nr 39, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra öfverstebostället Månstorps kungsgård i Malmöhus län;

nr 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra mönsterskrifvarebostället Skottsilla nr 2 i Stockholms län;

nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra fänriksbostället Gölstorp nr 1 i Östergötlands län;

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett till förra förarbostället Gillstad nr 4 Borregård i Skaraborgs län hörande område;

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra jägmästarebostället Kumla nr 2, jämte Kumla nr 3, en jagbacke, i Södermanlands län;

nr 44, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa till förra ryttmästarebostället Tegalund i Skaraborgs län hörande områden; och

nr 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af det till förra hofsmedsbostället Kottorp nr 1 hörande torpet Lilla Glashyttan nr 2 i Södermanlands län.

§ 10.

Till bordläggning anmälades bevillningsutskottets memorial, nr 15, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande viss del af bevillningsutskottets betänkande, nr 9, i anledning af väckta

motioner, afseende inskränkning af eller förbud mot utskänkning af brännvin vid offentlig danstillställning.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Karlsson* i Göteborg under 2 dagar fr. o. m. den 29 mars.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
